

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYOTROPİK-OTONOMİK
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE BAĞIŞLAMA
EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EYYUP AKDEMİR

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK ve PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**MERSİN
MAYIS - 2019**

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYOTROPİK-OTONOMİK
KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE BAĞIŞLAMA
EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EYYUP AKDEMİR

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK ve PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**DANIŞMAN
DOÇ.DR. ZÜLAL ERKAN**

**MERSİN
MAYIS- 2019**

ONAY

Eyyup AKDEMİR tarafından Doç. Dr. Zülal ERKAN danışmanlığında hazırlanan “Öğretmen Adaylarının Sosyotropik Otonomik Kişilik Özellikleri İle Bağışlama Eğilimlerinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği/çokluğu ile Yüksek Lisans/Doktora/Tıpta Uzmanlık/Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Do. Dr. Zülal ERKAN	
Üye	Doç. Dr. Binnaz KIRAN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Metehan ÇELİK	

Yukarıdaki Jüri kararı Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 26/06/19 tarih ve 24/14 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmamda;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgileri ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumlarında ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum bütün eserleri kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesine devir ettiğimi beyan ederim.

ETHIC DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific Works about the case of exploitation of other's works.
- I used all of the referred works as the references.
- I didn't do any changing in the used data.
- I didn't present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

27 Mayıs 2019/27 May 2019

İmza / Signature

Eyyup AKDEMİR

ÖZET
ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYOTROPİK-OTONOMİK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE
BAĞIŞLAMA EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve sosyotropik otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğiliminin cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerine göre farklılaşmasının incelenmesidir.

Araştırmanın örneklemini 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Mersin Üniversitesinde formasyon eğitimi görmekte olan 548 (401 kadın, 147 erkek) öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Sosyotropi-Otonomi Ölçeği, Heartland Bağışlama Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmada öğretmen adaylarının sosyotropik otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla “Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı”; öğretmen adaylarının bağışlama eğilimleri üzerinde sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin yordayıcı rolünü belirlemek amacıyla da “Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi” kullanılmıştır. Sosyotropi otonomi kişilik özellikleri ve bağışlama eğiliminin cinsiyet, yaş ve medeni durum gibi demografik değişkenlere göre farklılaşmasını incelemek için Çok Yönlü Varyans Analizi (MANOVA), Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve İlişkisiz Gruplar İçin t Testi kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, sosyotropik kişilik özelliği ile bağışlama eğilimi arasında anlamlı ve negatif yönlü zayıf bir ilişki olduğu aynı zamanda bağışlamanın alt boyutlarından kendini bağışlama ve durumu bağışlama aralarında da anlamlı ve negatif yönlü zayıf ilişkileri olduğu; otonomik kişilik özelliği ile bağışlama arasında ise anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı ancak alt boyutlardan kendini bağışlama ile arasında anlamlı ve pozitif yönlü zayıf bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Bağışlamanın alt boyutlarından biri olan diğerini bağışlama ile ne sosyotropik ne de otonomik kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Sosyotropik-otonomik kişilik özelliğinin bağışlama eğilimini yordamasına ilişkin sonuçlara bakıldığında sosyotropik kişilik özelliğinin bağışlama eğilimini düşük oranda yordadığı, otonomik kişilik özelliğinin ise bağışlama eğilimini yordamadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Demografik değişkenler ile farklılığa bakıldığında, cinsiyete göre sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğiliminin farklılık göstermediği, yaş değişkenine göre sosyotropi-otonomik kişilik özelliklerinin farklılık göstermediği ancak bağışlama eğiliminin anlamlı olarak farklılık gösterdiği; yaş ilerledikçe öğretmen adaylarının daha bağışlayıcı oldukları, medeni durum değişkenine göre ise sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin farklılık göstermediği ancak bağışlama eğiliminin anlamlı olarak farklılık gösterdiği; evli öğretmen adaylarının bekar öğretmen adaylarına göre daha bağışlayıcı oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Sonuç olarak

sosyotropik kişilik özelliği baskın olan öğretmen adaylarının daha az bağışlayıcı oldukları ve bağışlama eğiliminin medeni durum ve yaşa göre anlamlı olarak farklılaştığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayları, Bağışlama, Sosyotropi, Otonomi, Kişilik Özellikleri,

Danışman: Doç. Dr. Zülal ERKAN, Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF SOCIOTROPHIC-AUTONOMIC PERSONAL TRAITS AND THE FORGIVENESS TENDENCY OF TEACHER CANDIDATES

The purpose of this study is to investigate the relationship between the personal traits and the forgiveness tendency of teacher candidates and to investigate the differentiation of sociotrophic and autonomic personal traits and the forgiveness tendency according to gender, age, and marital status variables.

548 (401 Female, 147 Male) teacher candidates taking formation training in Mersin University in 2017-2018 academic year form the sample of the study. In this study, Sociotrophy-Autonomy Scale, Heartland Forgiveness Scale and Personal Information form was used as a data collecting tool. "Pearson Product Moment Correlation Coefficient" was used to determine the relationship between the Sociotrophic Autonomic Personal Traits and Forgiveness Trends, and "Multiple Linear Regression Analysis" was used to figure out the predictive role of Sociotrophic-Autonomic Personal Traits over Teacher Candidates' Forgiveness Trends participating in this research. Multivare Analysis of Variance (MANOVA), One Way Analysis of Variance (ANOVA) and T Test for Unrelated Groups were used to examine the difference of Sociotrophic Autonomic Personal Traits and Forgiveness Trends according to gender, age and marital status with demographic variables

According to research findings, it has been observed that there is a meaningful, negative directional and weak correlation between sociotrophic personal trait and forgiveness tendency, also as between self-forgiveness and forgive the condition which are sub-dimensions of forgiveness. It has been understood that there is not a meaningful correlation between autonomic personality trait and forgiveness, but there is a meaningful, positive directional and weak correlation between autonomic personality trait and self-forgiveness, one of the sub-dimensions. It could not be identified that there is a meaningful correlation between forgiveness the other and neither sociotrophic nor autonomic personality trait. When looked at the results related with sociotrophic-autonomic personality predicting the forgiveness tendency, it has been achieved that sociotrophic personality trait predicted the forgiveness tendency at low rate and autonomic personality trait did not predict forgiveness tendency. When looked at the relationships with the demographic variables, sociotrophic-autonomic personality trait and forgiveness tendency were not different according to gender; sociotrophic-autonomic personality traits were not different according to age variable; however, forgiveness tendency was significantly different as the age rises, teacher candidates become more forgiving; according to the marital status variable, sociotrophic-autonomic personality characteristics did not differ; however, forgiveness tendency is significantly different; the results showed that married teacher candidates were more forgiving than single teacher candidates. Consequently, it can be

said that teacher candidates whose Sociotrophic Personal Traits are dominant, are less forgivefull and forgiveness trend differentiates according to marital status and age.

Key Words: Teacher Candidates, Forgiveness, Sociotrophy, Autonomy, Personality Traits

Supervisor: Associate Professor Zülal ERKAN, Mersin University, Department of Educational Science, Mersin

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu süreçte en baştan başlayarak sonuna kadar gereken her türlü desteği sağlayan ve beni yönlendiren danışmanım Doç. Dr. Zülal ERKAN'a teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışma esnasında bana her türlü desteği sağlayan Mersin Üniversitesi PDR Anabilim Dalında görev yapan başta değerli hocam Doç. Dr. Devrim ALICI olmak üzere tüm değerli hocalarıma katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca Jüride bulunarak değerli görüşleri ile katkı sunan Doç. Dr. Binnaz KIRAN ve Dr. Öğrt. Üyesi Metehan ÇELİK'e teşekkür ederim. Bu tezi yazabilmem için verdikleri manevi mücadele için başta okul müdürüm Osman KARACA ve İngilizce Öğretmeni İsmail KARAMAN olmak üzere değerli mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu günlere erişmemde büyük katkıları bulunan, her zaman ve her koşulda desteğini esirgemeyen babam Mehmet AKDEMİR ve annem Hetle AKDEMİR'e, büyük abim Remzi AKDEMİR, küçük abim Ali AKDEMİR, büyük ablam Fatma YAŞAR ve küçük ablam Ayşe AKDEMİR ve kardeşim Ahmet AKDEMİR'e teşekkür ederim.

Arkadaşlık kavramının içini eksiksiz dolduran ve gerek tez yazım sürecinde gerekse de manevi destek vererek motivasyon sürecinde beni cesaretlendiren kadim dostlarım Ahmet Serdar SAĞLAM, Semih ZİDANOĞLU, Mehmet EREZ, Güney DENGİZ ve Ahmet KARAMAN'a teşekkür ederim.

Mutluluğun ve huzurun ne olduğunu anlamamı ve yaşamamı sağlayan, hayatıma girdiği ilk andan bu yana varlığıyla tüm problemlerimi hafifleten, tez yazım sürecinde benimle birlikte dertlenip, çözüm arayışına giren, zaman zaman tükendiğimde elimden tutup yüreklendiren biricik eşim, can yoldaşım, Sitarem Hikmet AKDEMİR'e teşekkür ederim.

Eyyup AKDEMİR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	
ONAY	
ETİK BEYAN	
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR DİZİNİ	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi	5
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler	6
1.3.1. Problem Cümlesi	6
1.3.2. Alt Problemler	6
1.4. Sayıtlar	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. Bağışlama	8
2.1.1. Bağışlama Kavramı ve Tanımları	8
2.1.2. Kendini Bağışlama	12
2.1.3. Bağışlama ve Kişilik	14
2.1.4. Bağışlama Kavramının Tarihçesi	17
2.1.5. Bağışlamayı Açıklayan Modeller	21
2.1.5.1. Psikodinamik Yaklaşım	21
2.1.5.2. Bağışlamanın Süreç Modeli	22
2.1.5.3. Gordon ve Baucom'un Üçlü Bağışlama Modeli	25
2.1.5.4. Bağışlamanın Sosyal Psikolojik Belirleyicileri Modeli	25
2.1.5.5. Hargrave'in Bağışlama Modeli	26
2.1.5.6. Aile İlişkileri İçinde Empati, Alçakgönüllülük ve Bağışlamanın İfadelendirilmesi Modeli	27
2.2. Kişilik	28
2.2.1. Kişilik Kavramı ve Tanımları	28
2.2.2. Kişilik Kuramları	29
2.2.2.1. Psikanalitik Yaklaşım	29
2.2.2.1. Varoluşçu Yaklaşım/İnsancıl Yaklaşım	35
2.2.2.3. Davranışçı Yaklaşım	36
2.2.2.4. Bilişsel Yaklaşım	36
2.2.2.4.1. Sosyotropi ve Otonomi	37
2.3. İlgili Araştırmalar	39
2.3.1. Yurt İçi Araştırmalar	39
2.3.2. Yurt Dışı Araştırmalar	57
3. YÖNTEM	65
3.1. Araştırmanın Modeli	65
3.2. Araştırma Grubu	65
3.3. Veri Toplama Araçları	66
3.3.1. Sosyotropi-Otonomi Ölçeği	66

	Sayfa
3.3.2. Heartland Bağışlama Ölçeği	67
3.3.3. Kişisel Bilgi Formu	68
3.4. İşlem Yolu	68
3.5. Verilerin Analizi	68
4. BULGULAR	72
4.1. Öğretmen Adaylarının Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Bağışlama Eğilimi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bulgular	72
4.2. Öğretmen Adaylarının Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özelliklerinin Bağışlama Eğilimini Yordamasına İlişkin Bulgular	72
4.3. Öğretmen Adaylarının Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özelliklerinin Cinsiyet, Yaş, ve Medeni Durum Değişkenlerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	73
4.4. Öğretmen Adaylarının Bağışlama Eğilimi Puanlarının Cinsiyet, Yaş ve Medeni Durum Değişkenlerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular	75
5. TARTIŞMA ve YORUM	77
5.1. Sosyotropik ve Otonomik Kişilik Özellikleri ile Bağışlama Arasındaki İlişki ve Yordamanın Değerlendirilmesi	77
5.1.1. Sosyotropik Otonomik Kişilik Özellikleri ile Bağışlama Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	77
5.1.2. Sosyotropik Otonomik Kişilik Özellikleri ile Bağışlama Arasındaki Yordamanın Değerlendirilmesi	79
5.1.3. Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Cinsiyet, Yaş ve Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	81
5.1.3.1. Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Cinsiyet Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	81
5.1.3.2. Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Yaş Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	83
5.1.3.3. Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Medeni Durum Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	84
5.1.4. Bağışlama ile Cinsiyet, Yaş ve Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	85
5.1.4.1. Bağışlama ile Cinsiyet Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	85
5.1.4.2. Bağışlama ile Yaş Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	86
5.1.4.3. Bağışlama ile Medeni Durum Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	87
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	89
6.1. Sonuç	89
6.2. Öneriler	90
6.2.1. Araştırmacılara Öneriler	90
6.2.2. Uygulamacılara Öneriler	90
KAYNAKÇA	91
EKLER	105
EK 1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU	105
EK 2: HEARTLAND BAĞIŞLAMA ÖLÇEĞİ	106
EK 3: SOSYOTROPİ-OTONOMİ ÖLÇEĞİ	107
ÖZGEÇMİŞ	110

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Bağışlama Süreç Müdahalesinde Psikolojik Değişkenler	24
Tablo 3.1. Katılımcılara Ait Demografik Değişkenler	65
Tablo 3.2. Öğretmen Adaylarının Bağışlama Ölçeği, Alt Ölçekleri ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeğinden Aldıkları Puanların Normallik Puanları	68
Tablo 3.3. Öğretmen Adaylarının Bağışlama Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeğinden Aldıkları Puanların Betimsel İstatistikleri	69
Tablo 3.4. Öğretmen Adaylarının Sosyotropi Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet, Yaş ve Medeni Duruma Göre Betimsel İstatistikleri	69
Tablo 3.5. Öğretmen Adaylarının Otonomi Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet, Yaş ve Medeni Duruma Göre Betimsel İstatistikleri	70
Tablo 3.6. Öğretmen Adaylarının Bağışlama Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet, Yaş ve Medeni Duruma Göre Betimsel İstatistikleri	71
Tablo 4.1. Öğretmen Adaylarının Sosyotropi-Otonomi Kişilik Özellikleri Puanları ile Bağışlama Puanları Arasındaki Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular	72
Tablo 4.2. Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özelliklerinin Bağışlamayı Yordamasına Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları	73
Tablo 4.3. Öğretmen Adaylarının Sosyotropi ve Otonomi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin T Testi Sonuçları	74
Tablo 4.4. Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre Sosyotropi-Otonomi Puanlarına Ait MANOVA Sonuçları	74
Tablo 4.5. Öğretmen Adaylarının Medeni Durum Değişkenine Göre Sosyotropi-Otonomi Puanlarına Ait MANOVA Sonuçları	75
Tablo 4.6. Öğretmen Adaylarının Bağışlama Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin İlişkisiz Örneklem T Testi Sonuçları	75
Tablo 4.7. Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre Bağışlama Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	76
Tablo 4.8. Öğretmen Adaylarının Medeni Durum Değişkenine Göre Bağışlama Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları	76

KISALTMALAR VE SİMGELER

Kısaltma/Simgesi	Tanım
ANOVA	Tek Yönlü Varyans Analizi
MANOVA	Çok Yönlü Varyans Analizi
KBF	Kişisel Bilgi Formu
HBÖ	Heartland Bağışlama Ölçeği
SOÖ	Sosyotropi-Otonomi Ölçeği
Vb.	Ve benzeri

1. GİRİŞ

İnsan yaşamının temelini karşılıklı sosyal ilişkiler oluşturmaktadır. İnsanların birbirleriyle etkileşim ihtiyacı içerisinde olması doğumla başlayıp hayatı süresince devam etmekte ve bu süreç insan doğasının ayrılmaz bir parçasıdır. Sosyal bir varlık olan insan içinde yaşadığı toplum ile sağlıklı ve uyumlu bir iletişim kurmak ister. İnsanın diğer kişiler ile kurduğu ilişkiler genel olarak yaşadığı duygu, düşünce ve davranış biçimlerini ifade eder. Kişilerarası ilişkilerin bir bölümü de insanın kurduğu yakın ilişkilerdir. Yakın ilişkiler hayatın vazgeçilmez bir ögesidir. İnsanlar hayatları boyunca birbirleriyle fiziksel ve duygusal bağlar kurma gereksinimi içindedirler. Bu yakın ilişkilerden insanların beklentileri doyum, mutluluk, heyecan gibi olumlu duygulardır ancak zaman zaman bu yakın ilişkiler incinme, darılma, üzülme gibi olumsuz duyguları da yaşatabilmektedir (Ergüner-Tekinalp, Terzi, 2012).

İnsanın sosyal yapısı gereği yaşamın çok önemli bir boyutunu oluşturan yakın ilişkiler psikoloji alanında pek çok kuram ve araştırmaya ilham olmuştur. Genel olarak bakıldığında insanlar arasındaki yakınlaşmanın artması, birbirleri için daha kıymetli olmalarına ve birbirlerinden daha çok beklentiye girmelerine ortam hazırlamaktadır. Yakınlaşan ilişkide insanların birbirlerine karşı tutumlarındaki direnç ise azalmaktadır. Bununla birlikte yakınlaşan ilişkide kırılganlık, darılma, kızgınlık gibi olumsuz duygular da ortaya çıkabilmektedir. Bu olumsuz duygulara rağmen birçok kişi ilişkiyi sürdürmekte, geliştirmekte, kolaylaştırmakta ve ortaya çıkan bu olumsuz duygularla baş etmek için farklı yöntemler kullanmaktadır. Bağışlama bu noktada verimli kişilerarası ilişkilerin anahtarı olarak görülmektedir (Taysi, 2007).

Bağışlamak ilişkinin devamına olanak sunan, negatif duyguları ortadan kaldırılmasına yardımcı olan etkili bir tepkidir. Kişilerarası ilişkilerde ortaya çıkan çatışma durumları negatif duyguları tetiklemekte ve bu duygular ilişkiye kalıcı zararlar vererek bireyin incinmesine neden olmaktadır. Üniversite öğrencilerinde gerçekleştirilen araştırmalarda diğerlerini ve kendini bağışlama kavramları üzerinde durulmuş, bağışlama davranışı empati, benlik saygısı, kıskançlık, bağlanma ve kişilik özellikleri gibi değişkenlerle ilişkilendirilmiştir. Yapılan çalışmalardan çıkarılabilecek ortak sonuç ise sağlam bir ilişkinin ancak bağışlama ile mümkün olabileceğidir (Coyle ve Enright, 1997).

Bağışlama, zarar gören ilişkiyi düzeltmek adına, kişinin öç alma duygusunu empati ve hoşgörü gibi duyguları ile değiştirmesi sürecidir. Bağışlama önceki hataları ve kusurları görmezden gelmeyi ya da yok saymayı gerektirmemekle birlikte ne adaletsizliği maruz görmek ne de intikamı önermek anlamına gelmektedir (Rodden, 2004).

Hargrave ve Sells (1997), bağışlamayı bozulan bir ilişkide kaybedilen güven ilişkisinin tekrar kurulması olarak tanımlamaktadırlar. Bağışlamayı sosyal ilişkilerde meydana gelen kişilerarası bir süreç olarak değerlendirmektedirler.

McCullough ve Worthington (1994) ise bağışlamayı, bireyin kendisine ve etrafındakilere zarar verici olumsuz duygularından vazgeçmesi ve bozulan ilişkiyi düzeltmek amacıyla kin, nefret ve öç alma gibi duygularıyla bağışlamanın yer değiştirmesi süreci olarak tanımlamaktadır.

Jampolsky'a (1980) göre, kişi huzur ve mutluluğu sadece bağışlamayı deneyimleyip yaşadığında hissedecektir. Çünkü kişi sadece bağışlama sayesinde etrafındaki insanların kendisine ya da kendisinin çevresindekilere neler hissettirdiği ve yaşattığı ile ilgili düşüncelerinin yok olmasını sağlayacak ve böylece olumsuz duygularından kurtularak, hayata sevgiyle bakabilecektir (Akt. Aşçıoğlu Önal, 2014).

Bireylerin yaşadıkları problemlerin çeşitli nedenleri olabilmektedir. Dökmen (1994)'e göre bireylerin problem yaşama sebepleri kişisel gereksinimleri, ilişkiler ile ilgili bilişleri, olayları algılayış şekilleri, yetiştikleri sosyo-kültürel ortam ve bazı kişisel sorunlar olabilmektedir. Sayılan tüm bu ilgili alanlar bireyin kişiliğini ortaya çıkaran genel süreçler olarak görülebilmektedir.

İnsanlar bir ilişkiye girdiklerinde ilişkiye yönelik tutumlarını, beklentilerini ve arzularını bilerek ya da bilmeyerek ilişkiye dâhil ederler. İnsanın duygu ve düşüncelerine yönelik tutumları, beklentileri ve arzuları ise kişiliğin bir yansımasıdır (Cüceloğlu, 2000). Yakın ilişkilerde karşılaşılan bazı problem durumları, insanı olumsuz duygular ile mücadele etmeye iter. Bu olumsuz duygular, bazen ikili ilişkilerde tamiri zor izler bırakabilir. Bu gibi durumlarda insanlar ya ilişkilerini bitirmek gibi bir eğilime girer ya da söz konusu ilişkilerindeki çatışma durumunu arttırarak sürdürürler. Bağışlama bu gibi durumlarda önemli bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların böylesi durumlarda ilişkiyi sonlandırma ya da bağışlayarak ilişkiyi derinleştirme eğilimleri, onların geçmişten bugüne getirdikleri kişilik tarzları ile ilgili olabilmektedir.

Kişilik bireyin iç ve dış çevresi ile kurmuş olduğu, başkalarından ayırt edici ve tutarlı bir şekilde kendisini gösteren bir ilişki şekli olarak tanımlanmaktadır (Cüceloğlu, 2000). Bu görüşü destekler nitelikte Özbacı (2009), bireyin düşünce-duygu ve davranışlarını onun kişiliğinin belirleyicisi olarak değerlendirmektedir ve sosyal bir varlık olarak bireyin bir ilişkiyi başlatma, sürdürme ya da sonlandırması da tamamen kişiliğin etkisi altında meydana gelen süreçlerdir.

Kişilik konusu ile ilgili olarak farklı tanımlamalar ve sınıflandırmalar mevcuttur. Beck, Epstein, Harrison ve Emery (1983) kişiliği sosyotropi ve otonomi olmak üzere sınıflandırmışlardır. Otonomi bireyin özgürlüğünü, kişisel menfaatlerini, ilgi ve kapasitesini koruma ve arttırmaya yönelik eylemlerini içeren ve bu süreçte diğer insanlara bağlı olmaksızın içsel dinamikleri ile hareket etmesini sağlayan bir kişilik özelliğidir. Otonomik insanlar diğerleri tarafından kontrol edilmek istenmeyen, özgürlüğe ve kişisel başarıya oldukça değer veren insanlardır (Beck ve ark. 1983).

Otonom insanlar başarı odaklıdırlar ve bu yolda diğer insanları görmezden gelmeyi başarabilirler. Bu özelliği yüksek olan insanlar kendi hareketlerini yönetebilen, kişisel hedefler belirleyebilen, içsel motivasyonu yüksek olan insanlardır. Çevrelerinde gerçekleşen olaylara hâkim olmaktan mutluluk ve kıvanç duyarlar. Yüksek otonomik özelliklere sahip olan insanlar başarıya oldukça fazla değer verdiklerinden dolayı, başarısızlığa karşı büyük endişe duyarlar ve çevrelerindeki riskleri en aza indirmek için çaba sarf ederler (Akkaya, 2009).

Sosyotropi bireyin kendi istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için diğer insanlara yönelik duygu, düşünce, tutum ve amaçlarını kapsayan bir kişilik özelliğidir. Sosyotropi bireyin kendi menfaatleri, inançları ve doyum sağlaması için başkalarına bağımlı, söz dinleyen, anlayışlı, samimiyet gibi tutumların genel bir ortalaması olarak değerlendirilebilir (Beck ve ark. 1983).

Sosyotropik insanlar daha çok çevresine bağımlı, yaşam doyumlarında başka insanların duygu ve düşüncelerini referans alan, çevresindeki insanları memnun edebilmek için aşırı çaba harcayan, ilişkileri sağlamlaştırmak ve güvence altına almak için fedakârlıklar yapan kişilerdir. Sosyotropik insanlar diğerlerinin görüş ve değerlendirmelerine çok fazla değer verdikleri için reddedilme endişesini oldukça fazla yaşarlar. Bu tarz bireylerin olumlu benlik algısını devam ettirebilmeleri diğerleri tarafından sevimlilerine, onaylanmalarına ve değer verilmelerine bağlıdır (Gorski ve Young, 2002).

Yüksek düzeyde sosyotropik bireyler değer verdikleri kişilerce yeterince onaylanmadıklarında veya yalnız bırakıldıklarını hissettiklerinde depresyon gibi süreçler yaşama eğilimleri oldukça yüksektir. Kurama göre başkalarınca istismar edilmeye yatkındırlar ve ortak faaliyetlerde bulunmayı, başkaları için kendi istek ve ihtiyaçlarından vazgeçmeyi tercih ederler (Lynch, Robins ve Morse, 2001).

Eğitim, yetişen yeni neslin sosyal yaşam içerisinde yer edinebilmeleri, ihtiyaç duydukları beceri ve bilgileri öğrenebilmeleri ve kişiliklerini oluşturabilmeleri adına en önemli süreçlerden biridir. Türk Eğitimin amaçları bireyi, ruh, beden, zihin ve duyguları yönünden dengeli ve sağlıklı bir biçimde gelişmiş bir kişiliğe sahip olarak yetiştirmek, bireyi ait olduğu toplumun aktif bir parçasına dönüştürmek, dünyadaki hızlı gelişime uyum sağlamasına yardımcı olmak olarak görülmektedir (Dilaver, 1996).

Eğitimin amaçlarına ulaşmasında, sürecin sorunsuz bir şekilde yürütmesinde, yetişecek olan yeni neslin gerekli becerileri edinmesinde, toplumsal değerlerin aktarımında ve öğrencilerin sosyal yaşama doğru bir şekilde hazırlanmasında en önemli kişi öğretmendir. Beklenen ve arzu edilen nesiller yetiştirilmesi için öğretmenlerin gerekli donanımlara sahip olması gerekmektedir (Çelikten ve Can, 2003).

Öğretmenlik mesleğinin yakın ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı sosyal bir meslek olduğu düşünülmektedir. Öğretmenler birbirleri, öğrencileri ve velileri ile sürekli olarak iletişim

kurma ihtiyacı içerisindedirler. İlişkiler mesleğin başarı ile uygulanmasında anahtar bir rol üstlenmektedir.

Öğretmenlik mesleği genel olarak kişinin sürekli sosyal ortamlarda bulunmasını gerektiren ve sosyal olması beklenen bir meslek olarak görülebilir. Öğretmen öğrencileri, velileri ve mesai arkadaşları ile çalışma sürecinde iletişim ihtiyacı içerisindedir. Öğretmenin öğrencileri ve mesai arkadaşları ile kurduğu ilişkiler, kurum kültürünü oluşturur ve kurumun ihtiyaçlarının sağlanması adına önemli görülen bir parçasıdır. Kurulan bu yakın ilişkiler aynı zamanda incinmeler ve kırılmalıkların oluşumuna da ortam hazırlamaktadır. Öğretmenler için aynı zamanda sosyal bir yaşam alanı haline dönüşen okullarda oluşan kırılmalıklar zaman zaman işleyişi tıkayabilir veya öğretmenin sosyal-duygusal olarak zarar görmesine neden olabilir. Hargrave ve Sells (1997) bağışlamayı, bozulan bir ilişkide kaybedilen güven ilişkisinin tekrar kurulması olarak tanımlamaktadırlar. Bağışlama bu gibi süreçlerde başvurulacak önemli bir süreç olarak yorumlanmaktadır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde ülkemizde son yıllarda bağışlama konusunda ayrıntılı çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Bağışlama birçok farklı değişken ile ele alınarak araştırılmıştır. Bunlara örnek olarak; empati, incinme derecesi, benlik saygısı, bağlanma vb. söylenebilir (Alpay,2009). Bireyin kişiliğinin bir parçası olarak sahip olduğu tüm bu değişkenler kişiliğin kendisi olarak da ele alınıp araştırılmalıdır. Clark ve Oates (1995) yaptıkları bir çalışmada bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve günlük çatışmalar ile küçük ve büyük olaylar arasındaki ilişkiye bakmışlardır ve sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin günlük yaşamda yaşanan küçük veya büyük çatışmalar ile doğrudan ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Literatüre bakıldığında bağışlama ile doğrudan kişiliği inceleyen çalışmaların kısıtlı olduğu görülmüştür. Yakın ilişkilerde yaşanan acı verici durumlar kişinin olumsuz duygu ve düşünceler yaşamasına ve ilişkinin sonlanmasına neden olabilir. Bu gibi durumlarda ilişkinin korunması ve derinleştirilerek geliştirilmesi karşımıza “bağışlama” kavramını getirmektedir. Yaşanan acı verici durum karşısında insanlar üç farklı bağışlama olgusu ile karşı karşıya gelir, bunlar; *Kendini Bağışlama*, *Başkasını Bağışlama* ve *Durumu Bağışlama*dır. Bağışlama davranışının gerçekleşmesi kişinin o güne kadar getirmiş olduğu yaşam tecrübelerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir ve aynı zamanda kişilik tarzlarının da bir yansımasıdır.

Öğretmenlik mesleğinde, ilişkilerin kaçınılmaz olduğu gerçeği beraberinde kırılmalıklar ve çatışmaları da getirmektedir. Öğretmenlerin ilişkilerinin devamlılığı ve verimliliğinin sağlanması adına bağışlamayı etkin bir şekilde kullanmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve sosyotropik otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğiliminin cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerine göre farklılaşmasının incelenmesidir.

1.1. Araştırmanın Önemi

Bireyler yaşamlarının her döneminde yakın ilişkiler kurma ihtiyacı içerisindeyler. Bebeklik döneminde ebeveynleri ile kurmaya başladıkları yakın ilişkiler çocukluk dönemindeki arkadaşlıkları ile gelişir ve ergenlik döneminde çeşitlenerek devam eder. Yaşamın içerisinde sürekli var olan bu ilişkiler döngüsünde ortaya çıkan olumlu ve olumsuz duygular, ilişkinin geleceğini belirler. Olumlu duygular ilişkinin kalitesini arttırırken olumsuz duygular ilişkileri zedeler ve bu tarz duygular yaşayan bireyler ilişkiyi sonlandırarak, ilişki sürecinden geri çekilerek veya yaşanan olumsuz duyguyu yok sayarak mücadele etmeye çalışırlar. Uğruna mücadele etikleri yakın ilişkileri korumak ve derinleştirerek geliştirmek için bireylerin kullanabilecekleri bir yöntem olarak “*bağışlama*” kavramı gösterilebilir. Kişinin kendisiyle barışık olabilmesi ve mutluluğu elde edebilmesi sadece bağışlamayı tecrübe ettiği zaman gerçekleşebilir. Çünkü kişi sadece bağışlama vasıtasıyla olumsuz düşüncelerinden kurtulabilir ve suçluluk, öfke, öç alma gibi duygularını sevgi, saygı ve mutluluk gibi duygular ile değiştirebilir (Jampolsky, 1980, akt. Aşçıoğlu Önal, 2014).

Yaşamın ilk yıllarından itibaren yakın ilişkiler içerisinde bulunan bireyler sürekli olarak bir gözlem ve değerlendirme süreci yaşarlar. İlişki içerisindeki tavır ve tutumlar çeşitli beceriler kazanmalarını sağlarken kişiliğinde temel taşlarının oturmasına zemin hazırlamaktadır. İnsanların bir kısmı başkaları ile kurdukları iletişime son derece önem verir ve sürekli bir onaylanma ihtiyacı içerisindeyler. Bazıları ise kişisel olarak hareket etmeye eğilimli olup başarı odaklıdırlar. Bu iki kişilik özelliği literatürde sosyotropik-otonomik kişilik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Çevirici, 2014).

Yapılan araştırmalara bakıldığında, kişilik özellikleri ile bağışlama eğilimi arasındaki ilişkinin intikam güdüsü ve adaletle duyarlılık temelinde incelenmesi (Çoklar, 2014), dindarlık, evlilik doyumu ve kişilik özelliklerinin bağışlama ile ilişkisi (Atçeken, 2014) olarak iki araştırmaya rastlanmıştır. Sosyotropik ve otonomik kişilik özelliğinin farklı değişkenler açısından incelendiği çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Fakat sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile bağışlamanın bir arada incelendiği çalışmalara yapılan yazın taraması sırasında rastlanmamıştır. Bu doğrultuda bağışlamanın, kişilik özelliklerinin sosyotropik ve otonomik yönünü ele alan bu çalışmanın literatüre önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda bu araştırmada öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile bağışlama davranışları arasındaki ilişkiye bakılmaktadır. Araştırma verilerine göre elde edilen bulgular, bağışlamanın hangi kişilik özelliklerine göre nasıl değiştiğini anlamada katkı sağlayacağı gibi bu alanda çalışma yapan bireylere bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir. Kişiliğin yaşamın ilk yıllarından itibaren oluşmaya başladığı göz önünde bulundurulduğunda bağışlama ile ilgili eğitsel çalışmalara, alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve sosyotropik otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğiliminin cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerine göre farklılaşmasının incelenmesidir.

1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

1.3.1. Problem Cümlesi

Öğretmen adaylarının Sosyotropik-Otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimleri arasında ilişki var mıdır ve bu özellikler cinsiyete, yaşa ve medeni duruma göre farklılık göstermekte midir?

1.3.2. Alt Problemler

1. Öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimleri arasında ilişki var mıdır?
 - a. Sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
 - b. Sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri bağışlama eğilimini ne oranda yordamaktadır?
2. Öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimleri cinsiyete, yaşa ve medeni duruma göre farklılık göstermekte midir?
 - a. Sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri cinsiyete, yaşa ve medeni duruma göre farklılık göstermekte midir?
 - b. Bağışlama eğilimleri cinsiyete, yaşa ve medeni duruma göre farklılık göstermekte midir?

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya katılan bireylerin bağışlayabilecekleri bir deneyim yaşadıkları varsayılmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin ölçek değerlendirmelerini samimi olarak yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma araştırmaya gönüllü olarak katılan Mersin Üniversitesi öğrencileri ile sınırlıdır.

Araştırmanın bağışlama bulguları Heartland Bağışlama Ölçeğine ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeğine verilen cevaplar ile elde edilen puanlarla sınırlıdır.

Diğer değişkenlere ait veriler araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formundan Elde edilen bilgiler doğrultusunda sınırlıdır.

Bağışlamanın alt boyutları olan kendini bağışlama, durumu bağışlama ve diğerini bağışlama alt boyutları demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı ele alınmamıştır.

1.6. Tanımlar

Bağışlama: Bağışlama, kişilerin kendilerine yönelik bir haksızlık yapıldığını düşündüklerinde, haksızlığı yapana karşı oluşturduğu kin, kızgınlık ve intikam alma gibi negatif duygu ve düşüncelerden isteyerek vazgeçip, bu duygu ve düşüncelerinin yerine merhamet, iyi niyet ve yardımseverlik gibi pozitif duygu ve düşünceler oluşturma süreci olarak ele alınmaktadır (Enright ve Fitzgibbons, 2000).

Sosyotropi; Kişilerin ihtiyaçlarını gidermek adına çevrelerinde bulunan diğer kişilere yönelik geliştirdikleri duygu, düşünce ve tutumlarını içeren karakteristik özellikleridir. Sosyotropi sosyal bağlılık yani kişinin diğer insanlar ile olumlu etkileşimde bulunma özelliği olarak tanımlanmaktadır (Beck ve ark., 1983).

Otonomi; Kişilerin bağımsızlıklarını ve haklarını geliştirebilme ve diğer insanlara karşı koruyabilme özellikleridir. Otonomi, kişinin kişisel başarı ve bağımsızlığını koruyabilmesi ve geliştirebilmesi için başkalarına ihtiyaç duymadığı, bireysel bir yönelim olarak tanımlanmaktadır (Beck ve ark., 1983).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, bağışlama ve sosyotropi ve otonomi kişilik özellikleri kavramına yönelik tanımlamalar, kavramı tanımlayan kuramlar ve modellere yer verilmiştir.

2.1. BAĞIŞLAMA

2.1.1. Bağışlama Kavramı ve Tanımları

Bağışlama kavramı ile ilgili araştırmalar ve tanımlamalar her geçen gün artmakla birlikte henüz net bir tanımı yapılamamıştır (Macaskill, 2005). Bağışlama kavramı 1980'li yıllardan itibaren psikoloji ve psikolojik danışmanlık alan yazınında ele alınmaya ve özellikle de terapötik bir araç olarak son 10 yıl içerisinde kullanılmaya çalışılmıştır. Bağışlama kavramı yaygın olarak tartışılmasına rağmen üzerinde tam olarak fikir birliğine ulaşılmış bir tanımı yoktur. Bağışlama kavramı genel olarak şöyle tanımlanabilir: bağışlama, zarar gören ilişkiyi toparlamak adına, kişinin öç alma duygusunu hoşgörü, anlayış ve empati gibi duygular ile değiştirmesi sürecidir. Bağışlama geçmişi görmezden gelmeyi ya da umursamamayı gerektirmez. Görerek, hissederek ve bilerek olumsuz duygularından vazgeçip olumlu duygular ile değiştirmesi sürecidir (Rodden, 2004). Literatürde var olan diğer bağışlama tanımlamaları ve süreçleri şu şekildedir:

Enright ve Coyle (1998) bağışlamayı, incitilme ve kırılma durumlarında suçlu kişiye yönelik oluşan negatif tutum, ilgisiz tavır ve küskünlüğe bilerek ve isteyerek son verme olarak tanımlamışlardır. Worthington (1998) ise bağışlamayı, hatalı kişiden uzak durma, kaçma ve intikam alma gibi isteklerden uzaklaşmak olarak tanımlamaktadır. Enright ve Fitzgibbons (2000, s.20), bağışlama sürecinin içsel bir süreç olduğunu vurgulayarak şöyle tanımlamışlardır: Bağışlama, *'insanlar, rasyonel olarak haksızlığa uğradıklarını düşündüklerinde, isteyerek öfke duymaktan ve (haklı olduğu halde) karşı tepkilerden vazgeçtiklerinde ve haksızlık yapan kişiye karşı merhameti (compassion), koşulsuz sevgiyi (unconditional love), cömertliği (generosity) ve ahlaki sevgiyi içeren yardımseverlik (beneficence) temellerinde tepki vermeye gayret ettiklerinde başlar.'*

Walsch (1999), bağışlamayı eski kırılganlıkların ve çekilen acıların terk edilmesi, kalbin rahata ermesini sağlayan bir karar olarak tanımlamıştır. Hill (2001) ise bağışlama kavramını bir kriz ya da çatışma neticesinde bozulan kişilerarası bağ ve ilişkileri toparlayan, sağlıklı bir insanın en önemli göstergesi olarak görmektedir. Dawson (2003) bağışlama kavramını mutluluğun anahtarı olarak görmüş ve bireye, dünyaya anlam katan bir kavram olarak değerlendirmiştir.

Bağışlama kavramına ilişkin farklı bir bakış açısı da haksızlığa uğrayan bireyin, kızgınlığını, kinini ve nefretini koruyup karşısındaki bireye yansıtmayarak ya da bu gibi tüm negatif duygularından vazgeçerek merhametli ve iyimser davranması olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımdan hareketle bağışlamanın içsel bir süreç olduğu yorumlanabilmektedir (Baaumester, Exline ve Sommer, 1998).

McCullough (2001) bağışlama sürecini hatalı kişiye yönelik oluşan bir takım olumsuz duyguların oluşması, intikam alma isteğinden vazgeçilmesi ya da küslük ve dargınlık gibi duygulardan uzak durulması olarak tanımlarken, Macaskil (2005) bağışlamanın gerçekleşmesi için sadece olumsuz duyguların uzaklaştırılmasının yetmeyeceği aynı zamanda hatalı kişiye yönelik olumlu duyguların oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir.

Hargrave ve Sells (1997), bağışlama sürecinin kişiler arası ilişkiler boyutuna değinerek, bağışlamayı yıpranan ilişkilerde azalan ya da kaybedilen güven duygusunun tekrar kurulması ya da geliştirilmesi olarak tanımlamışlardır. McCullough, Pargament ve Thoresen (2000)'de bağışlamayı kişilerarası ilişkilerde benzer şekilde hatalı kişiye yönelik içsel ve olumlu bir değişim olarak açıklamışlardır.

Miceli ve Castelfranchi (2011) bağışlama sürecinin tetiklenmesi için incinen kişinin algıladığı bir hata vurgusu yapmışlardır. İncinen kişi bağışlama sürecinde bir hata gerçekleştiğini kabul etmektedir. Thompson, Snyder, Hoffman, Michael, Rasmussen, Billings, Heinze, Neufeld, Shorey, Roberts ve Roberts (2005) ise hatayı tanımlamış ve bireylerin kendileri ve sosyal çevrelerinin nasıl olması gerektiğine ilişkin düşüncelerinin yok sayılması ya da kurallarının ihlal edilmesi olarak belirtmişlerdir. Worthington (2006)'a göre ise yaralama ve incitme olmak üzere iki tür hata söz konusudur. Hata türü ya da boyutu ne seviyede olursa olsun, incinen kişi kendisine yönelik bir ihlalin gerçekleştiğini algılamış olduğu andan itibaren bir yol ayrımına girmektedir. Kişi bu yol ayrımında ya yaşanan incitici durum ile mücadele edip, olumsuz duyguları ile başa çıkacak ya da olumsuz duygularının yaşattığı stres durumuyla yüzleşecektir.

McCullough, Pargament ve Thoresen (2000) bağışlama sürecini, bireyin hatalı kişiye ve kendisine zarar veren negatif duygulardan uzaklaşması, bozulan ilişkiyi onarmak ve geliştirmek adına kin ve öfke gibi duyguları pozitif olan merhamet, şefkat ve hoşgörü gibi duygular ile değiştirmesi olarak tanımlamıştır. Hill (2001) de yine bağışlamayı kişilerarası süreçte ilişkileri sağlamlaştıran ve geliştiren bir mekanizma olarak tanımlamıştır. McCullough, Worthington ve Rachal (1997) da bağışlamayı kişilerarası ilişkilerde hatalı kişiye yönelik olumlu bir değişim olarak açıklamışlardır. Tüm bu çalışmalar ve tanımlamalar bağışlama kavramının aynı zamanda kişilerarası bir yönü olduğunu da vurgulamaktadır.

Frommer (2005)'a göre bağışlama kavramının sadece içsel yönüne odaklanmak doğru değildir. Bağışlama hem içsel bir süreç hem de kişilerarası yönü olan bir kavramdır. Bağışlama sürecini karşılıklı diyalogun olması ya da olmaması durumuna göre değerlendiren Andrews (2000) diyaloga bağlı bağışlama ve tek yönlü bağışlama olarak iki farklı bağışlama sürecinden bahseder. Diyaloga bağlı bağışlamada, her iki tarafın aktif olarak etkileşim içerisinde olması

gerekir, tek yönlü bağışlamada ise etkileşim ya da iletişim gerekli değildir, incinen kişi hatalı kişiden bağımsız olarak içsel bir şekilde bağışlama sürecini geliştirir. Andrews'ın tanımından da hareketle bağışlamanın hem içsel hem de kişilerarası bir yönü olduğu anlaşılabılır.

Tsang, McCullough ve Fincham (2006), bağışlamayı insanın ilişkilerindeki onarıcı bir mekanizması olarak görmüşlerdir. Enright ve The Human Development Study Group (1994) yaptıkları çalışmalarında bağışlama ile ilgili Piaget'in görüşlerine yer vermişlerdir. Piaget bağışlama sürecini gelişimsel bir süreç olarak yorumlamış ve bu sürecin gerçekleşebilmesi adına dört temel özellikten bahsetmiştir. Bunlar sırasıyla *olgunlaşma*, *manipülasyon*, *sosyal girdi* ve *dengelemedir*. Birinci temel özellik olan *olgunlaşma*, çocukluk döneminin sonlarında bağışlamanın oluştuğunu ifade etmektedir. İkinci temel özellik olan *manipülasyon*, bireyin bağışlamayı gerçekleştiremediği durumlarda bağışlamanın gittikçe zorlaştığını ifade etmektedir. Üçüncü temel özellik olan *sosyal girdiler* ise kültürel ve dini değerlerin bağışlama sürecine yaptıkları katkılardır. Dördüncü ve son temel özellik olan *dengeleme* ise bireyin bağışlama sürecinde yaşadığı stres, kaygı, kararsızlık gibi zorlanmalar karşısında vücudun kendisini bir dengede tutması olarak açıklanmaktadır. Piaget çocukluğun sonunda bağışlamanın oluşmasını düşünce yapısının gelişimiyle açıklar. Kişide olgunlaşma ile birlikte düşünceler çeşitlenmekte bağımlı ve bağımsız düşünce tarzlarının oluşması bağışlama sürecini doğurmaktadır.

Bağışlama felsefe literatüründe kendisine yer bulurken olumlu ve ahlaki bir davranış, erdemli bir süreç olarak yorumlanmıştır. DiBlsao (1998) kişilerin bağışlama eğilimleri üzerinde bilişsel bir hâkimiyeti olduğunu ifade etmiştir. İnsanların bilişsel kapasitelerinin artması farklı perspektiflerden olayları değerlendirme olanağı bulmalarına imkân sağlayacak ve çok yönlü değerlendirmeler yaparak bağışlama sürecini kolaylaştırmalarına yardımcı olacaktır. Enright, Santos ve Al-Mabuk (1989) bağışlama sürecini daha doğru anlamak adına Kohlberg'in ahlak evreleri gibi çeşitli gelişim evrelerine sahip bir model geliştirmişlerdir. Geliştirilen modelde bağışlama süreci karmaşık bir süreç olarak gösterilmiş olup insanların evreleri atlama ya da evreler arası ileri geri geçişler yapma olanağı olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu modele göre çeşitli bağışlama türleri vardır. Birinci tür bağışlama *intikamcı bağışlamadır*. Bu tür bağışlama daha çok incinen kişinin hatalı kişiden intikam alması, yaşadığı acının hesabını sorması gerektiği görülmektedir. Genellikle ahlaki olarak yeterince olgunlaşmamış bireylerde ya da çocuklarda görülme sıklığı daha fazladır. İkinci tür bağışlama *telafi olarak bağışlamadır*. Bu tür bağışlamada da incinen kişi bağışlamayı bir tür araç olarak kullanmaktadır. Kendisine ne tür bir haksızlık yapıldıysa karşısındakinden onun yerine geçebilecek bir ödün vermesini isteyebilir. Bu tür kişiler bağışlamaya meyillidir ve hatta bağışlamanın gerçekleşmediği durumlarda kendilerini kötü hissedebilirler. Üçüncü tür bağışlama ise *beklentisel bağışlamadır*. Bu tür bağışlama da incinen kişi bazı beklentilere sahiptir. Bağışladığı için ayrıcalık görmek ister ve genellikle sosyal çevresinin etkisi içerisinde bağışlama kararına varır. Dördüncü tür bağışlama

kanunen beklentisel bağışlamadır. Bu tür bağışlamada incinen kişi dışsal öğelerden güdülenir. Çeşitli gruplar, topluluklar ya da mezhepvari inançların etkisi ve görüşleri doğrultusunda bağışlama sürecini gerçekleştirir. Bir gruba ait olma ve bir düstur doğrultusunda yaşama arzuları bu süreci pekiştirir ancak içsel olarak bağışlamanın gerçekleşmemesi durumunda bağışlama yarım kalmış olur. Beşinci tür bağışlama *sosyal düzen etkisiyle bağışlamadır.* Bilişsel olarak üst düzey bağışlama boyutu olarak değerlendirilebilir. Bu tür bağışlamada incinen kişi ahlaki olarak değerli bulunduğu için bağışlama davranışı seçer ve sadece içsel olarak doyum sağlama amaçlanmaz, sosyal düzenin ve kişilerarası ilişkilerin devamlılığı için bunu bir araç olarak görür. Altıncı tür bağışlama *sevgi olarak bağışlamadır.* Bu tür bağışlama ahlaki olarak en üst düzey bağışlama olarak değerlendirilmektedir. Bu bağışlama türünde incinen kişi bağışlama edimini değerli görür ve sonuçlarıyla çok fazla ilgilenmez. Bağışlama kavramına önem atfeder ve değerli görür.

Gordon ve Baucom (2003) bağışlamanın dört evrede ortaya çıktığını ifade etmişlerdir. Bu evreler *etki evresi, anlama evresi, iyileşme ve bağışlama evresidir.* *Etki evresinde* incinen kişi yaşadığı acının farkındalığını yaşar ve düşünsel-duygusal olarak zarar görür. *Anlama evresinde* ise incinen kişinin sorgulamaya başladığı evredir. İncinen kişi niçin bu duyguları hissettiğini ve incitici eylemde bulunan kişinin niçin böyle bir davranış gerçekleştirdiğini düşünür ve yaşadığı süreci anlamlandırmaya çalışır. *İyileşme evresi* ise incinen kişi artık acısının ve bu acıya sebep olan düşüncelerinin ve incitici kişinin neden bu eylemi gerçekleştirdiğine yönelik tahminlerinin farkında olduğu, bu durumla mücadele etmeyi seçtiği evredir. Neden ve niçin soruları ile mücadele edip nihayetinde bazı kararlar almayı başardığı ve incitici kişi ile iletişime geçtiği evre olarak diğer evrelerden farklılaşmaktadır. Dördüncü evre olan bağışlama evresinde de nihayetinde tüm süreç anlamlandırıldığı, yaşanan acılar bir zemine oturtulduğu ve kaybedilen güven ilişkisinin onarılmaya başlandığı evredir. İncinen kişinin bilerek ve isteyerek öfke, kin ve intikam alma gibi duygularından vazgeçtiği evredir.

Yapılan tanımlamalar ve süreç modelleri alanında uzman kişilerce gerçekleştirilmiş çalışmaların sonucu olarak kendisine yer bulmaktadır. Ancak bağışlama kavramı sosyal düzenin olmazsa olmazı, vazgeçilmez bir parçası olarak hayat bulmakta ve aktif bir şekilde günlük rutininin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Younger, Piferi, Jobe ve Lawler (2004) bu düşünceden hareketle sokaktaki insanların bağışlama kavramına ilişkin düşüncelerine erişmek istemiş ve bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Yapılan araştırmada ortaya dikkat çeken şu sonuçlar çıkmıştır. Genç ve yaşlı bireyler olmak üzere iki grupta ele alınan araştırma sonuçlarına göre gençlerin %42'sinin bağışlamayı kabul etmek, üstesinden gelmek olarak tanımladığı, genç ve yaşlıların tamamının %33'ünün ise negatif duygulardan vazgeçmek olarak ifade ettiği görülmüştür. Aynı zamanda gençlerin %25'inin ve yaşlıların %16'sının bağışlamayı uzlaşma olarak gördükleri fark edilmiştir. Araştırmada neden bağışlamalıyız sorusuna gençlerin

çoğunlukla kişilerarası ilişkilerinin kendileri için önemli olduğunu vurgulaması dikkat çekerken yaşlıların önemli bir çoğunluğu bağışlamayı kişisel sağlık ve mutlulukları için tercih ettikleri görülmüştür. Bu çalışmaya benzer olarak Kearns ve Fincham (2004) gerçekleştirdikleri bir çalışmada bağışlama kavramına ilişkin sokaktaki açıklamaların bilimsel tanımlamalar ile örtüştüğünü görmüşlerdir. Sokaktaki insanların bilimsel tanımlamalardan farklı olarak bağışlamanın uzlaşma ve göz yumma ile aynı anlama geldiğini söylemişlerdir.

Mullet, Girar ve Bakshi (2004)'nin gerçekleştirdiği bir sokak taramasında sokaktaki insanların bağışlamadan sonra oluşan kişilerarası yakınlığa inanmadıkları ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bağışlama sürecinin yalnızca kişilerarası süreçte ortaya çıkmadığı, insanların zaman zaman tanımadıkları bireyleri ya da çeşitli kurumları da bağışlayabileceği vurgulanmıştır. Yapılan tanımlamalara bakıldığında genellikle bağışlama iki kişi arasındaki bir süreç olarak yorumlanmaktadır ancak Enright ve Fitzgibbons (2000) bağışlamanın sadece iki kişi arasında yaşanmayabileceğini, üçüncü kişilerin de sosyal düzenin bir parçası olan bireyler tarafından bağışlanabileceğini belirtmişlerdir. Medyada karşılaşılan çeşitli suçlarda ya da kusurları bulunan kurumsal firmaların bağışlanmasında bu süreç söz konusu olarak örnek gösterilebilmektedir (Exline, Baumeister, Bushman, Campbell ve Finkel, 2004).

Kara (2009)'ya göre bağışlama süreci hem bağışlanan hem de bağışlayan için önemli ve değerli bir süreçtir. Bağışlama suçu işlemiş olan için hatalarından arınmak, suça maruz kalmış kişi için ise bağışlayarak olumsuz düşüncelerini zihninden çıkararak rahatlamasını sağlamaktır.

Bağışlamaya yönelik yapılan tanımlamalara bakıldığında özetle bağışlama, bireyin kendisine ve çevresine zarar veren negatif düşüncelerinden vazgeçmesi ve öç alma, öfke gibi duygularını olumlu duygu ve davranışlarıyla değiştirme süreci olarak tanımlanabilir. Bağışlama kavramının daha berrak bir şekilde anlaşılması için çeşitli model ve kuramlar da geliştirilmiştir. Bu modeller birbirlerinden farklı nüansları olmakla birlikte genellikle hem içsel yolculuğumuzda hem de kişilerarası ilişkilerimizde olumsuz duygulardan uzaklaşmayı ve yerine olumlu duygular koymayı ifade eden ortak bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir.

2.1.2. Kendini Bağışlama

Bağışlama kavramı ile ilgili kuramsal çalışmalar ve tanımlamalar bağışlanan, hatalı kişiden ziyade bağışlayan incinen kişiye odaklanmıştır (Bassett, Bassett, Lloyd, Johnson, 2006). İncitici bir hata yapan kişi, doğal olarak gerçekleştirdiği hatadan ötürü suçluluk, mahcubiyet ve kendisine yönelik bir öfke hisseder, gerçekleşen bu hata kişinin kendisine yönelik ise benzer olumsuz duyguları kişi kendisi için hisseder (Strelan, 2007). İncitici davranışı gerçekleştiren kişi açısından süreç değerlendirildiğinde, kendini bağışlama kavramı ortaya çıkmaktadır. Human Development Study Group (1996) bağışlama sürecine üç çeşit bağışlama kavramı olduğunu belirtmektedirler. Bunlar: *bağışlama*, *bağışlanma* ve *kendini bağışlama* olarak ifade etmektedir.

Fincham, Hall ve Beach (2006), kendini bağışlama kavramını, kişinin intikam ve öfke gibi saldırgan tavırlarından uzak durması, yapılan hatalardan dolayı kendini cezalandırma arzusundan giderek uzaklaşması ve giderek iyi oluş halinde artış sağlanmasında bağışlama sürecini döngüsel bir dönüşüm olarak ele almaktadırlar.

Kendini bağışlama kavramı iki şekilde olabilmektedir. İnsanlar başkalarına verdikleri zarar neticesinde hissettikleri pişmanlık, utanç gibi duygularıyla baş edebilmek adına kendisini bağışlayabilirler aynı zamanda kendilerine yönelik yaptıkları bir hatada da benzer duyguları yaşayabilmekte ve kendisini bağışlama süreci yaşanabilmektedirler. Örneğin herhangi bir bağımlılık türünde birey başkalarına zarar vermemektedir ancak kendisine zarar verdiği için benliğine yönelik öfke, pişmanlık gibi duygular barındırabilmektedir (Szablowinski, 2012). Hepp-Daxx (1996)'a göre de bağışlama farklı düzeylerde tanımlanabilmektedir. Bağışlama, kendini bağışlama, başkalarını bağışlama, toplumsal bağışlama, ulusal bağışlama ve uluslararası bağışlama gibi farklı düzeylerde olabilmektedir. Aynı şekilde Thompson ve ark. (2005)'da bağışlamayı başkalarını, durumu ve kendini bağışlama olmak üzere üç düzeyde ele almışlardır.

Kendini bağışlama kavramını yabancılaşma kavramı ile açıklayan Bauer, Duffy, Fountain, Halling, Holzer, Jones, Leifer ve Rowe (1992), kendini bağışlamanın sadece yapılan hatalı davranış ile ilgili olmadığını daha derin bir süreç olduğunu belirtmişlerdir. Birey yaşamını olumsuz etkileyen bazı hataların olduğu farkındalığını yaşamaya başlayınca kendisine ve sosyal çevresine git gide yabancılaşmaktadır. Bu yabancılaşma bireyin zihninde bir ruminasyon oluşumuna neden olmakta ve sadece birey kendisini bağışlayabilirse bu duygu ile mücadele ederek tekrar dengeye kavuşabilmektedir.

Hall ve Fincham (2005)'a göre kendini bağışlama kavramı ile bağışlama kavramı arasında bazı farklılıklar vardır. Kendini bağışlama kavramında incitici hata duygu, düşünce ve davranış boyutlarında gerçekleşebilirken başkalarını bağışlama kavramında incitici hata sadece davranış boyutunda gerçekleşmektedir. Kendini bağışlamada kişi hem kendisini hem de incitici hatasını bağışlamakta, başkalarını bağışlamada ise kişi incitici davranışı gerçekleştiren kişiyi bağışlamaktadır. Empati kendini bağışlama sürecinde engel teşkil ederken başkalarını bağışlama sürecinde kolaylaştırıcı bir etken olmaktadır. İntikam ise kendini bağışlama da kişinin kendisine yönelik bir duygu iken başkalarını bağışlama sürecinde karşısındaki kişiye yöneliktir. Başkalarını bağışlama sürecinde uzlaşma ile karıştırılabilir ancak uzlaşma ile aynı değildir denilirken kendini bağışlama sürecinde uzlaşma yine kolaylaştıran bir etken olabilmektedir. Kişi kendisi ile uzlaşmaya varırsa gelişim için çaba göstereceği anlamına gelmektedir. Yazarlar kendini bağışlamama durumunun başkalarını bağışlamama durumuna kıyasla daha kötü sonuçlar doğurabilmektedir. Worthington (2006) ise kişinin kendisini bağışlamasının başkalarını bağışlamasından daha zor olduğunu belirtmektedir.

Holmgren (1998)'e göre kendini bağışlama üç aşamada gerçekleşmektedir. Öncelikle bireyin ortada bir hata olduğunu fark etmesi ve bu hatanın kendisinden kaynaklı olduğunun bilincine varması gerekmektedir. İkinci aşamada farkındalığı oluşan hatasından ötürü pişmanlık, mahcubiyet gibi olumsuz bazı duyguları hissetmesi ve bunlardan kurtulmayı istemesi gerekmektedir. Son aşamada ise kişinin kendisi ile uzlaşmaya varması, hatalarını kabullenmesi ve içsel bir huzura erişmesi gerekmektedir. Witvliet, Hinman ve Exline (2011)'a göre kendini bağışlama sürecinin tam olarak gerçekleşebilmesi için kişinin alçakgönüllü bir şekilde hatalarını değerlendirmesi ve empati yaparak karşındakilere verdiği zararların farkına varması gerekmektedir.

Jacinto ve Edwards (2011) ise kendini bağışlama sürecini ardışık dört evre üzerinden açıklamışlardır. Birinci evre *kabul etme evresi*, kişinin yaşanan hatalı davranışlardan dolayı kendisine yönelik tekrarlayıcı olumsuz ifadelerini fark etmesi olarak tanımlanmaktadır. İkinci evre *sorumluluk evresi*, kişinin hatalarının sonuçları ile yüzleşmesi ve kendi payını kabullenmesi olarak ifade edilmektedir. Üçüncü evre *ifade etme evresi*, kişinin yaşanan süreçlerdeki kendi hatalarını, suçlarını söylemesidir. Dördüncü ve son evre ise *yeniden yaratma evresi* de kişinin kendisi ile barışması ve olumlu bir benlik algısı oluşturmaya başlaması şeklinde belirtilmektedir. Bağışlama kavramında olduğu gibi kendini bağışlama kavramında da henüz yazarların üzerinde fikir birliğine vardıkları ortak bir tanımlamaya ulaşılamamıştır.

Kendini bağışlama süreci çeşitli araştırmalar ile desteklenmiş ve farklı değişkenler ile ilişkisi araştırılmıştır. Bu çalışmalara ilgili literatürler kısmında ayrıca yer verilmektedir.

2.1.3. Bağışlama ve Kişilik

Bağışlama sürecinde kişilik özelliklerinin etkili olduğunu düşünen araştırmacılar son yıllarda hangi kişilik özelliklerine sahip bireylerin daha bağışlayıcı olduklarını anlamaya yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedirler (McCullough ve Hoyt, 2002). Bağışlamayı kolaylaştıran ve zorlaştıran kişilik özellikleri sıklıkla ele alınan konular olmaktadır. Bağışlamayı kolaylaştıran faktörler; özür dileme (Gauche ve Mullet, 2005), empati (Hill, 2001), bağlanma (Finkel, Rusbult, Kumashiro ve Hannon, 2002) ve zararın şiddeti (Kearns ve Fincham, 2005) olmak üzere çeşitli araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir.

Bağışlama kavramı ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki çoğunlukla Beş Faktör kişilik ölçeği (yeniliğe açıklık, sorumluluk, dışa dönüklük, uzlaşmacılık, nörotisizm/iç uyum) ile gerçekleştirilmektedir. Ancak farklı kişilik ölçekleri ile de araştırmalar sürdürülmektedir. Örnek olarak HEXACO kişilik modeli ölçeği verilebilir (Shepherd ve Belicki, 2008). Yapılan çalışmalar bağışlama ile uyumluluk arasında pozitif ve duygusal tutarsızlık ile negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Kişilik özellikleri ile bağışlama arasındaki ilişkiyi inceleyen Ross, Kendall, Matters, Rye ve Wrobel (2004) duygusal tutarsızlığı bağışlamanın tek yordayıcısı

olarak bulmuşlardır. Uyumluluk kişilerarası ilişkilerde uyumlu bir yapıya sahip olma, özgeci, empatik ve cömert olma olarak tanımlanan bir kişilik boyutudur. Araştırmacılar uyumlu kişilerin daha bağışlayıcı bir tutum sergilediğini ifade etmektedirler. Duygusal tutarsızlık ise kişilerarası ilişkilerde incinebilirliğinin yüksek olması olarak ifade edilmektedir. Araştırmacılar duygusal tutarsız kişilerin bağışlama sürecinde zorlandığını ifade etmektedirler (Ashton, Paunonen, Helmes ve Jackson, 1998).

Bağışlama insana ilişkilerini yoluna koyma ve hayatına daha az riskle devam etmesi açısından aslında bir hayatta kalma davranışdır (Frommer, 2005). Bağışlama davranışının insan psikolojisine önemli katkıları vardır ancak bazı araştırmacılar bağışlamanın patolojik sonuçlar da doğurabileceğini belirtmişlerdir. Akhtar (2002), bu patolojik göstergeleri *başkalarını bağışlamada yetersizlik, erken bağışlama, aşırı bağışlama, sahte bağışlama, bağışlanmayı fazla isteme, bağışlanmayı kabul etmede yetersizlik ve bağışlanma isteğinde yetersizlik* olarak sınıflandırmıştır. Başkalarını bağışlamada yetersizlik yaşayanların aşırı miktarda öfke ve intikam barındırdıklarını, erken bağışlama yaşayanların öfkelerini yaşayamadıklarını, sağlıklı bir kızma kapasitelerinin olmadığını, aşırı bağışlama yaşayanların mazoşistlik seviyesinde olduklarını ve kendilerine acı çektirdiklerini, sahte bağışlama yaşayanların kendilerini aldattıklarını, bağışlanmayı aşırı isteyenlerin, olumsuz benlik algılarından kaçınmaya çalıştıklarını, bağışlanmayı kabul etmede yetersizlik yaşayanların kendilerini sürekli kabahatli gördüklerini ve bağışlanma isteğinde yetersizlik yaşayanların empati yapamadıklarını, sosyopat ve narsist özellikler barındırdıklarını söylemiştir.

Bağışlama kişiden kişiye farklılık gösteren subjektif bir eğilim olarak değerlendirilmektedir. Bazı insanların daha fazla bağışlayıcı bir eğilim gösterdiği bazılarının ise bağışlamada yetersiz olduğu yapılan araştırmalarda görülmektedir. Brown (2004) gerçekleştirdiği bir çalışmada bağışlama eğilimi ile intikam eğilimi arasında bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Narsist kişilerin daha az bağışlayıcı olduğunu ve bağışlama eğilimi yüksek insanların daha az intikam arzuladıklarını ifade eden yazar, bağışlamanın cinsiyete göre farklılık göstermediğini aktarmıştır.

McCullough, Bellah, Kilpatrick ve Johnson (2001) intikam üzerinden bir araştırma gerçekleştirmiş ve yüksek düzeyde intikamcılık barındıran kişilerin Beş Faktörlü Kişilik Ölçeğindeki Uzlaşmacılık ile negatif ilişkili olduklarını belirtmişlerdir. Walker ve Gorsuch (2002)'de uzlaşmacılığın bağışlama ile ilişkili olduğunu belirtmiş ve bağışlanma ile anlamlı bir yordayıcı iken başkalarını bağışlama ile anlamlı bir yordayıcı olmadığını ifade etmişlerdir. Koutsos, Wertheim ve Kornblum (2008) yaptıkları bir araştırmada uzlaşılabilir ve duygusal insanların daha fazla bağışlayıcı olduklarını ancak yüksek nörotisizm/iç uyum puanı alanların ise daha az bağışlayıcı olduklarını gözlemlemişlerdir. Maltby ve Day (2004), bağışlama ile

savunma tarzları arasındaki ilişkiyi araştırmış ve nevrotik savunma ve bağışlama arasında negatif bir ilişki olduğunu aktarmışlardır.

Exline, Baumeister, Bushman, Campbell ve Finkel (2004), gerçekleştirdikleri bir araştırmada narsizm ile uzlaşmacılık arasında negatif, nörotisizm/iç uyum ile arasında pozitif bir ilişki bulmuşken, bağışlama ile uzlaşmacılık arasında pozitif, nörotisizm/iç uyum ile arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır. McCullough, Worthington, Rachal, Sandage, Brown ve Hight (1998) intikam ve kaçınma güduları ile narsizm arasında pozitif, benlik saygısı ile arasında negatif bir ilişki gözlemlemişlerdir. Sastre, Vinsonneau, Chabrol ve Mullet (2005) ise bağışlama ile intikam ve paranoid kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve güçlü bir ilişki bulmuşlardır. Eaton, Struthers ve Santelli (2006) da araştırmalarında narsizm ile bağışlama arasında negatif bir ilişki, olumlu benlik algısı ile bağışlama arasında ise pozitif bir ilişki saptamışlardır.

Karremans, Van Lange ve Holland (2005), bağışlama kapasiteleri düşük olan bireylerin yalnızlık ve depresyon gibi durumlar yaşayabileceğini belirterek bağışlamanın sağlıklı bir kişilik özelliği olduğunu aktarmışlardır. Tse ve Cheng (2006) bağışlama ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemiş ve düşük depresyon yaşayanların bağışlamaya yüksek depresyon yaşayanlara göre daha fazla meyilli olduklarını aktarmışlardır. Maltby, Day ve Barber (2005) de benzer bir hipotez ile araştırmaya başlamış ancak bağışlama eğiliminin sosyal yalnızlığı etkilemediği sonucuna varmışlardır. Sosyal yalnızlık ile ilişkisi olmasa da bağışlama ile mutluluk arasında anlamlı bir ilişki olduğunu yazarlar gerçekleştirdikleri bir araştırmada gözlemlemişlerdir. Nitekim Brown (2003), Toussaint ve ark. (2001) ve Thompson ve ark. (2005) da bağışlayıcı bir tutum sahibi olanların daha düşük düzeyde depresyon, anksiyete ve öfke yaşadıklarını ve yaşamdan alınan doyum noktasında daha avantajlı olduklarını aktarmışlardır. Bağışlama sıklıkla sağlıklı olma, daha iyi olma, doyum sağlama gibi olumlu sonuçlar ile ilişkilendirilmektedir (Worthington ve Scherer, 2004).

Bağışlama kişilerarası ilişkilerde yaşanan çatışmaların ve gerginliklerin bir çözümü olarak görülebilmektedir. Orth (2008) ve Tse ve Yip (2008) yaptıkları araştırmalarda benzer sonuçlar bularak bağışlamanın, kişilerarası uyum ve psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğunu aktarmışlardır.

Young, Struthers, Khoury, Muscat, Phills ve Mongrain (2013) kişilik özellikleri bakımından özeleştirici ve bağımlı kişiler olarak sınıflandırılan bireylerin intikam ve bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmışlardır. Bağımlı kişilik sergileyenlerin yakın kişilerarası ilişkiler kurmaya istekli ve reddedilmeye karşı aşırı duyarlı olduklarını belirten yazarlar bu nedenle ortaya çıkan bir hatada ilişkiyi sürdürme adına daha bağışlayıcı olduklarını intikam arayışında olmadıklarını göstermişlerdir. Özeleştirici grupta yer alan

kişilerin ise algılanan bir hata sonrasında daha çok intikam arzuladıklarını ve daha az bağışlayıcı olduklarını belirtmişlerdir.

Adam Karduz (2019), beş faktör kişilik ölçeği ile bağışlama ölçeğini kullanarak bağışlama eğiliminin kişilik özellikleri ile olan ilişkisine bakmıştır. Araştırmada deneysel bir desen kullanan araştırmacı psiko-eğitim programının bağışlamanın tüm kişilik tiplerinde artış görülmesinde etkili olduğunu aktarmıştır.

Görüldüğü üzere bağışlama kavramı ile kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişkiler söz konusudur. Bağışlayıcı tutum sergileyen bireylerin daha mutlu ve yaşamdan doyum alır pozisyonda oldukları çeşitli araştırmalarla vurgulanırken, narsistlik ve intikamcı kişilerin bağışlama konusunda problemler yaşadığı ve bağışlayamama durumlarında çeşitli patolojilerin oluşabileceği yapılan araştırmalarda aktarılmıştır.

2.1.4. Bağışlama Kavramının Tarihçesi

Bağışlama ile ilgili sık çalışmaların yapılması Avrupa ve Amerika'da sosyal çalışmacılar ve psikologlar tarafından 1930'lu yıllara denk gelmektedir. Sosyal bilimlerde ve psikoloji alanında bağışlama ile ilgili yürütülen çalışmalar genel olarak iki dönem içerisinde incelenebilmektedir. Bu dönemler 1932-1980 ve 1980 sonrası olarak değerlendirilmektedir (McCullough, Pargament, Thoaresen, 2000). İlk dönem diliminde gerçekleştirilen çalışmaların sınırlı olarak kaldığı, ancak 1980'li yıllardan bu yana ikinci dilimdeki çalışmaların hız kazandığı ve özellikle psikoloji alanında önemli bir müdahale yöntemi olarak değerlendirilmeye başlandığı ve bağışlama kavramının tanımlanmasında farklı görüşlerin öne sürüldüğü görülmektedir (Zechmeister ve Romero, 2002).

Droll (1984) bağışlama kavramının tarihinin insanoğlunun kültürel geçmişi kadar uzun olduğunu ifade etmektedir. Bağışlama, çeşitli ilahi dinlerde, sanatta, edebiyatta ve felsefede çeşitli şekillerde kendisini var etmiştir. Bağışlama kavramı her ne kadar farklı dallarda kendisini ifade etme olanağı bulmuşsa da genel olarak din ve felsefe alanlarının ilgisini çekmiştir. Bireylerin gerçekleştirmiş oldukları bireysel hataları, kendilerini bağışlamalarını gerektirecek duygular yaşamasına neden olur ve bu tür bağışlamalar daha çok dinlerin ilgi alanına girmektedir. Dinlerde insanların bağışlanmayı gerektirecek eylemleri açıkça ifade edilmiş ve nasıl bağışlanacakları da bazı kaidelere bağlanmıştır. Öte yandan bireylerin kendilerine acı çektiren ve başka bir birey ya da durum neticesinde gerçekleşen olayları bağışlaması daha çok felsefenin ve sonrasında da psikolojinin ilgi alanına girmektedir. Bağışlama kavramı felsefe alanında genel olarak doğru ve erdemli bir davranış olarak gösterilmektedir. Bu yönüyle bağışlama ahlak ile ilişkilendirilmektedir ve çoğu zaman olumlu görülen bir kavram olarak belirtilmektedir (Enright ve Fitzgibbons, 2000). Bağışlama kavramına yönelik felsefi açıklamalar her ne kadar çok yönlü olsa da henüz ortak bir kuram üzerinde uzlaşa sağlandığı söylenemez.

Litaratürde bağışlama hatalı kişiye yönelik olan olumsuz duyguların iyileştirilmesi olarak değerlendirildiğinden genellikle olumlu bir davranış değişimi olarak görülmektedir (Downie,1965).

Ancak bazı görüşler de bağışlamayı tersine bir zayıflık olarak görmüş ve eleştirilerde bulunmuşlardır. Örneğin Nietzsche (1887-2004) ve Murphy ve Hampton (1988) bağışlamayı bir zayıflık olarak görmüş, kendisini ifade etmekte ve çıkarlarını korumakta zorlanan kişilerin bir kaçış yönü olarak bağışlamaya başvurduğunu öne sürmüşlerdir.

Nietzsche (1887-2004) ve Murphy ve Hampton (1988)'ın bir kişisel zayıflık olarak değerlendirdiği bağışlama, çeşitli dinlerde yüceltilmiş ve kişi için bir kurtuluş ve doyum sağlama aracı olarak görülmüştür. Dinler yönüyle bakıldığında bağışlama bir çeşit görev, sorumluluk ve hatta zaman zaman zorunluluk olarak değerlendirilmiştir. Yahudi inancına göre bağışlamak bir tercih değil zorunluluktur ve bağışlama için uzlaşma/anlaşma gerekmemektedir. Özellikle hatayı yapan kişi pişmanlığını ifade ettiğinde bağışlamak zorunlu bir hal almaktadır. Yahudilik inancında bağışlamak Tanrı'nın en önemli özelliği olarak görülür ve yaratılan insanın tanrının yansıması olduğuna inanıldığından kişinin de bağışlaması gerektiği vurgulanır (Rye, 2000). Daha dünyevi bir şekilde değerlendirilecek olursak bağışlama kişi için bir iyileşme süreci olarak görülmektedir. Kişi incindiği duruma karşı hatalı kişiyi bağışlayarak hem kişisel bir iyileşme elde edecek hem de sosyal düzenin korunması ve devamının sağlanmasına katkı sağlayacaktır (Baumeister, Exline ve Sommer, 1998).

Hristiyanlık inancında bağışlamaya yönelik değerlendirmelerin büyük bir kısmı kendisinden bir önceki ilahi din olan Yahudilik ile örtüşmektedir. Hristiyanlıkta da bağışlama önemli bir erdem olarak görülmektedir. Tanrı tarafından bağışlanmanın gerçekleşebilmesi için ön koşul olarak incitilen kişi tarafından da bağışlanmanın gerçekleşmesi gerekmektedir. Hristiyanlık dininde tanrı tarafından bağışlanma İsa peygamber aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bağışlanmayı dileyenlerin tövbe etmesi ve yaptığından ötürü pişmanlık duyması gerektiği vurgulanmaktadır. Yahudilik inancından farklı olarak Hristiyanlık inancında uzlaşma gerekli görülmüştür (Rye, 2000). McCullough ve Worthington (1999)'a göre Hristiyan inancının hâkim olduğu toplumlarda insanlar, Hristiyan bireyleri bağışlamaya Hristiyan olmayan bireylere kıyasla çok daha fazla önem vermektedirler.

İslamiyet inancında ise bağışlama, oldukça önemli ve merkezi bir konuma sahiptir. Kendisinden önceki ilahi inançta olduğu gibi bağışlamanın gerçekleşebilmesi tövbe ve pişmanlık kavramlarına dayalıdır. Ancak sosyal hayatta kişilerin birbirlerini bağışlamaları için pişmanlık aranmamaktadır. Aynı zamanda Mokhtar (2000)'a göre Yahudilik inancından farklı olarak bağışlama zorunlu bir eylem olarak görülmemektedir. Kişilerarası bağışlamaya oldukça önem verilmiş, bağışlamanın sosyal düzeni koruduğuna, barış ve hoşgörüye ortam hazırladığına inanılmıştır. Bağışlayan kişi Muhammed Peygamber tarafından üstün olarak nitelendirilmiştir,

"Ey Ukbe, dikkat et, sana dünya ve ahret ehlinin en üstün ahlakından haber vereyim. Gelmeyene gitmen, vermeyene vermen ve *sana kötülük edenı bağışlamandır*" (İbn Ebi'd-Dunya). Ancak İslamiyet'te asla bağışlanmayacak durumların da olduğu Kur'an-ı Kerim de Allah'a sirk koşmak, O'na ve O'nun peygamberine inanmamak olarak belirtilmiştir (Nisa Suresi, 48, 116, 137, 168; Muhammed Suresi, 34; Munafikun Suresi, 3-6; Tevbe Suresi, 80). İslam dininde Peygamber Muhammed örnek insan olarak gösterilmiş ve rol model alınması gerektiği vurgulanmıştır (Tsang, McCullough ve Hoyt, 2005).

Genel olarak değerlendirilecek olursa ilahi dinler bağışlama konusunda birbirlerine yakın söylemlere sahiptir. Tüm inançlarda merkezi bir konumda olan bağışlama İslamiyet ve Yahudilik açısından uzlaşmayı gerekli kılmazken, Hristiyanlık inancında gerekli kılmıştır. Aynı şekilde İslamiyet ve Hristiyanlıkta hatalı olan kişinin pişmanlığı gerekli görülmezken, Yahudilik inancında gerekli görülmüştür. Smith (2002) söz konusu tüm dinlerde bireylerin incinme durumlarına karşın bağışlama eyleminin gerçekleşmesinin çok iyi bir yönlendirme olarak görüldüğünü ve bağışlama kavramının sosyal düzenin devam edebilmesi açısından önemli bir yapı taşı olduğunu belirtmektedir.

Her ne kadar felsefe ve teolojik açıdan üzerinde çok durulmuş olsa da Bağışlama kavramının ortak bir tanımı henüz yapılamamıştır. Bağışlama kavramının yeterince doğru anlaşılması için ayırt ediciliğinin ortaya konulması gereklidir. Bu sebepten dolayı bağışlama ile karıştırılma olasılığı olan bazı kavramlara yer verilmiştir. Bunlardan ilki *mazur görme*'dir. Türk Dil Kurumu açıklamalarına da bakılacak olursa Mazur Görme; Kusura bakmama, bağışlama olarak gösterilmektedir, ancak mazur görme bağışlamadan farklı olarak gerçekleştirilen suçun doğru olmamasına rağmen, birtakım sebeplerle kişinin sorumluluğunun ve suçluluk durumunun kaldırılması ya da hafifletilmesi olarak tanımlanmaktadır (Murphy ve Hampton, 1988). Henüz işleri yeni öğrenen bir çırağın bazı malzemeleri heba etmesi bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

Bağışlama ile karıştırılan bir diğer kavram da *haklı çıkarma*'dır. Yine Türk Dil Kurumu açıklamalarına bakıldığında *Haklı çıkarma*; davasının, iddiasının, düşüncesinin veya davranışının doğru olduğunun anlaşılması olarak açıklandığı görülmektedir. Murphy ve Hampton (1988)'a göre de haklı çıkarma kişinin iddiasının ilk algılamada haksız ancak sonradan yapılan değerlendirmede haklı bulunması olarak değerlendirilmektedir. Dersin de sürekli olarak arkadaşlarını rahatsız eden bir öğrencinin öğretmeni tarafından uyarılmasını, öğrencinin ilk olarak tepki gösterirken, sonraki değerlendirmelerde öğretmenin bunu kendisinin yararı için yaptığını anlaması örnek olarak gösterilebilir.

Bağışlama ile karıştırılan bir diğer kavram da *özel af* 'tır. *Özel af* Türk dil Kurumu açıklamalarında yaşlılık, hastalık vb. sebeplerden ötürü suçlu kişinin cezasının bir yetkili mercii tarafından affedilmesi olarak tanımlanmaktadır. *Özel Affin* bağışlama ile ilgisi yoktur çünkü

bağışlamada incinen tarafın içsel olarak suçlu kişiyi cezadan feragat ettirmesi gereklidir. Ancak özel afta incinen tarafın herhangi bir eylemi yoktur (Enright ve Fitzgibbons, 2000).

Unutmak, bağışlama ile karıştırılabilen bir diğer kavram olarak görülmektedir. *Unutmak* yine TDK' ya göre Bağışlama olarak tanımlanmakla birlikte bağışlamadan farklıdır. Unutmada kişi kendisini rahatsız eden durumu hatırasından çıkarmaya çalışır, ancak bu durum çözümlenmemiş olarak kalır. Bağışlama, yaşanan incitici ve kırıcı durumu çözümlememek, ertelemek, boş vermek ya da o olayı düşünmemek değildir, tüm yaşananları fark edip bilerek ve isteyerek suçlu kişiyi hoş görmektir (Fincham, Hall ve Beach, 2005).

Göz yumma, bağışlama ile karıştırılan bir diğer kavramdır. TDK'ya göre görmezden gelme ve bağışlama olarak tanımlanmış olsa da *göz yumma* bağışlamadan farklıdır. Göz yumma da incinen kişinin, incinme durumunu kabullenmesi ya da inciten kişiden herhangi bir özür beklememesi söz konusudur. *Göz yumma* ortada suç ya da suçlu herhangi bir kişinin olmadığı ve dolayısıyla bağışlanacak söz konusu bir kişi ya da durumun da olmadığı anlamına gelmekle beraber, eylemin ortaya çıkardığı kızgınlık, incinme ve öfke gibi duyguların da bastırılarak ilişkiye devam edilmesi olarak değerlendirilmektedir (Scobie, Scobie, 1998). Eşi tarafından şiddet gören bir kadının bu durumu görmezden gelmesi, bu duruma göz yumması örnek olarak gösterilebilir.

Son olarak *Uzlaşma*, kavramı karşımıza çıkmaktadır. *Uzlaşma* ile bağışlama arasında net bir ayrım yapılmış değildir, bazı çalışmacılar (Enright ve Fitzgibbons, 2000; Fincham, Hall ve Beach, 2005) aynı anlamı ifade etmediğini öne sürerken bazıları Sells ve Hargrave (1998); Worthington ve Wade (1999) aynı anlama geldiğini öne sürmüştür. Bağışlama ile uzlaşmanın aynı anlama gelmediği aralarındaki ince farka bakılarak ayırt edilebilir. Bağışlama da kişi içsel olarak incitenden bağımsız şekilde oluşurken; uzlaşma da karşılıklı bir anlaşma söz konusudur.

Neticede bağışlama kavramı, insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahip olmakla beraber, felsefe ve teoloji alanında kendisine yer bulmuştur. Felsefe alanında zaman zaman olumsuz olarak da değerlendirilirken, çoğu zaman olumlu ve erdemli bir davranış olarak değerlendirilmiştir. Büyük ilahi dinlerde de kendisine yer bulan bağışlama hem tanrı ile insan arasındaki ilişkilerde, hem de kişilerarası ilişkilerde önemli vurgulamalar almıştır. Psikoloji alanında ise son yıllarda artan bir ilgi ile karşılaşılmaktadır. Hope (1987) bağışlama kavramının psikoloji alanının ilgisini bu denli geç çekmiş olmasını teoloji ve felsefe alanlarına bağlamıştır. Bağışlama uzun yıllar boyunca felsefe ve teoloji alanlarında araştırma konusu olduktan sonra son yıllarda sosyal psikologlar, kişilik psikologları ve klinik psikologlarının ilgi alanına girmiş ve bağışlamanın hangi şartlar altında oluştuğunu, bağışlama ile ilgili değişkenlerin neler olabileceğini anlamaya yönelik bir takım çalışmalar yapılmıştır (Çoklar ve Dönmez, 2014).

2.1.5. Bağışlamayı Açıklayan Modeller

Bağışlama, psikodinamik yaklaşım, bağışlamanın süreç modeli, Gordon ve Baucom'un üçlü bağışlama modeli, bağışlamanın sosyal psikolojik belirleyicileri modeli, Hargrave'in bağışlama modeli ve aile ilişkileri içinde empati, alçakgönüllülük ve bağışlamanın ifadelendirilmesi modeli olmak üzere altı model çerçevesinde ele alınmaktadır.

2.1.5.1. Psikodinamik Yaklaşım

Bağışlama kavramı Psikodinamik yaklaşımda ayrıntılı bir inceleme olanağı bulamamıştır. Freud'un gerçekleştirdiği bütün çalışmalar incelendiğinde bağışlama kavramını sadece 5 defa kullandığı dikkat çekmektedir (Gutman, Jones, Parrish, 1980; akt. Akhtar, 2002). Horwitz (2003) bağışlamanın kişilerarası ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemli olmasına rağmen psikanalitik literatürde kendisine yeterince yer bulamadığını belirtmiştir. Horwitz, psikanalistlerin bozulan kişilerarası ilişkileri düzeltmeye odaklarını ancak bağışlamaya odaklanmadıklarını, dolayısıyla ilişkilerin sürekliliği ve kalıcılığı konusunda problem yaşadıklarını belirterek insanların bağışlama sürecinde üç engel ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir. Engellerden ilki olarak içsel bir süreç olan bağışlamanın içsel temellerinin netleşmemiş olması olarak açıklanırken; ikinci engel bağışlama sürecinin incitici kişiyle iyi geçinmesinin gerekliliği, sahte bağışlama vurgulanmıştır. Üçüncü ve son engel olarak ise bağışlama kavramının bilim insanlarınca ele alınmayan, sokaktaki ve çeşitli dini toplulukların denetimindeki bağışlama anlayışı olarak ifade edilmiştir.

Hem kişilerarası çatışmalar hem de insanların kendi içsel yolculuklarında yaşadıkları çatışma durumları psikanalitik çalışmalar için oldukça önemlidir. Psikodinamik yaklaşıma göre bağışlama, bireyin kendisini kabullenmesi ve ruhsal dünyasının gelişimi açısından önemli bir kavramdır (Sells ve Hargrave, 1998). Psikanalistler, bireyler incinme durumlarına karşılık geliştirilen nefret, intikam, öfke gibi duyguları bilinçaltılarında tutarken, bağışlama kavramı bilinç düzeyindedir. Bağışlama eylemi gerçekleştiğinde bireyler farkında olmadıkları ama onları rahatsız etmeye devam eden duyguları ile bağışlama sonrası oluşturulan duyguları değiştirmekte ve rahatlamaktadır. Psikodinamik yaklaşımda bağışlama nefret, öfke ve intikam gibi duyguları terk etme beceresi geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Gitmesine izin verme kavramı ile bu durum tanımlanmaktadır (Smith, 2002).

Psikodinamik yaklaşım, bağışlamanın psişik olarak gelişimini anne-bebek ilişkisine dayandırarak açıklamaktadır. Bebeğin tükenmek bilmeyen ihtiyaçlarını karşılamak için anne kendisini kullanmasına izin vermektedir. Bebeğin, annesinin kullanması ve annenin kızsı dahi isteklerini karşılamaya devam ederek bağışlayıcı bir tutum sergilemesi bebeğe bağışlamayı öğretmektedir. Melanie Klein'in nesne ilişkileri kuramı bağışlama sürecinde merkezi olarak konumlanmıştır. Kuram bebek ve anne arasında hem sevgi hem de nefret olduğunu ifade

etmektedir. Bebek anneyi başlangıçta parça parça olarak görür ve bir bütün olarak değerlendiremez. Kendi saldırganlığını annenin memesine yansıtır ve memeden korkar. Ama aynı zamanda memeye karşı sevgi de besler, çünkü ihtiyacını gidermektedir. Klein bu dönemi paranoid-şizoid olarak adlandırmaktadır. Zamanla bebek anneyi bütün olarak görür ve bağışlama kapasitesini geliştirerek yaptığı suçlardan ve nefretinden dolayı bağışlanmak ister (Goldgarb, 2005).

Akhtar (2002)'a göre psikodinamik yaklaşımdaki psikoseksüel gelişim aşamaları bebeğin bağışlama sürecine katkı sağlamaktadır. Anal dönemde çocuk dışkısını keşfetmeye başlar, ancak dışkının kötü olması onu aynı zamanda terk etmesi gerektiği ile yüzleştirir. Çocuğun bu süreçte dışkıyı terk etmesi bir nevi gitmesine izin verme tanımlaması ile örtüşmektedir. Scobie ve Scobie (1998)'e göre psikodinamik yaklaşımda bağışlama kötü duyguların yani öfke ve kırgınlıkların gitmesine izin vermektir. Çocuk kötü olan dışkının gitmesine izin vererek daha sonraki zamanlarda gitmesine izin verme eylemini gerçekleştirmeyi öğrenmektedir. Aynı şekilde ödipal dönemde çocuk ebeveynlerinin cinsel olarak ihaneti ile yüzleşmekte ve bağışlamaktadır. Görüldüğü üzere psikoseksüel aşamaların bağışlama sürecine katkı sağlamaktadır (Taysi, 2007).

Sonuç olarak, bağışlama psikanalitik kuramda bebeklik yıllarından itibaren başlamaktadır ve kişinin gerçek ve ideal ilişkileri yani beklentilerinin kendi iç psişik süreçleri ile etkileşime girmesiyle ortaya çıkmaktadır. Her bir dönemin bağışlama kazanımının gelişiminde etkili ve önemli olduğu belirtilmektedir (Taysi, 2007).

2.1.5.2. Bağışlamanın Süreç Modeli

Bağışlamanın süreç modelleri, terapi sürecinde en yaygın olarak kullanılan modeldir (Orathinkal, Vansteenwegen ve Burggraeve, 2008). Bağışlamanın süreç modellerinden biri olan öfke yönetiminde Fitzgibbons (1986) bağışlama sürecinin başlayabilmesi ve devam edebilmesi için en temel gereksinim anlamak olduğunu söylemiştir. İlk aşama kişinin incitildiğinin ve karşılığında inciten kişiyi bağışlayacağını algılamasıdır. İncinme durumunun çokluğu ya da incinen kişinin kim olduğu bağışlama sürecini değiştirmemektedir. Sadece yoğunluk ve acının çok olması bağışlamayı güçleştirmekte, az olması kolaylaştırmaktadır. Bağışlama sürecini engelleyen bazı değişkenler de söz konusudur. Bunlar; intikam düşüncesinden vazgeçememe, bağışlamanın bir süreç olarak görülememesi olarak ifade edilmektedir. Bağışlama sürecinin zor bir süreç olduğu ve danışanların pratik yapmaları için danışmanların bağışlama egzersizleri yapmaları konusunda danışanlarına önerilerde bulundukları görülmektedir.

Bu modelde bağışlama iki kişi arasında gerçekleşen bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bağışlama sürecine her birey yakın bir ilişki içerisinde bulunduğu eşi, aileden biri ya da yakın arkadaşlıkları nedeniyle girmektedir. Bu ilişkilerdeki incinmenin miktarı da bağışlama

sürecinde belirleyici olmaktadır. İncinme durumu ne kadar hafif ise bağışlama süreci de o denli rahat geçmektedir, incinmenin daha fazla olduğu durumlarda ise daha fazla zaman ve emek gerekmektedir (Hill, 2001).

McCullogh ve Worthington (1994), bu modelin bireylere bağışlama sürecini kolaylaştırılabileceğini öğretmede en yardımcı model olduğunu belirtmektedir. Süreç modelinde, bağışlama kesitsel anlık bir durum olarak değil, bir süreç olarak gösterilmekte ve süreç içerisinde düşünce, duygu ve davranışların değiştirilerek normalleştirilmesi olarak tanıtılmaktadır. Çünkü düşünce ve duygular bağışlama sürecini güçlendirebildiği kadar kolaylaştırabilir. Bağışlamanın süreç modeli herkes için tek bir bağışlama süreci sunmak yerine kişisel farklılıkları öngörerek farklı yaklaşımlar önermektedir.

Hope (1987), bağışlamanın süreç modellerini eski acılardan kurtulma veya acılar ile yüzleşip kabullenme olarak tanımlamış ve bağışlama sürecinin acıyı kabullenme, bağışlamaya kara verme, bağışlama sürecinin zorluklarını anlama, kendisin bağışlama ve son olarak bağışlama davranışının sonuçları olarak beş basamaktan oluştuğunu ileri sürmüştür.

Worthington ve DiBlasio (1990), bağışlamanın yakın ilişkilerde ve özellikle bozulmuş ilişkilerde onarıcı özelliğinden bahsetmişlerdir. Yazarlara göre bağışlama için öncelikle bağışlanmayı arzulamak, özür dilemek, pişman olmak ve fedakârlıkta bulunmak gereklidir. Yazarlar tek bir seans çalışmasıyla incinen kişileri bağışlama davranışını gerçekleştirebileceklerini belirtmişlerdir. Human Development Study Group (1991) ise çalışmalarında bağışlama sürecinin karmaşık ve zorlu bir süreç olduğunu belirterek tek bir seans ile bağışlamanın gerçekleşemeyeceğini ifade etmişlerdir. Özellikle bağışlamanın uzlaşma ile aynı olmadığını vurgulayarak bağışlama süreci için pişmanlığı gerekli görmemişlerdir.

Human Development Study Group (1991) bağışlama süreci için 4 aşamalı bir süreç ortaya koymuştur. Dört aşama ortaya çıkarma evresi, karar evresi, çalışma evresi ve derinleştirme evresidir. Tablo 2.1’de de görüldüğü üzere karmaşık olan bağışlama literatürünü bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Söz konusu evrelerin gelişimsel ve ardışık ilerlediği ancak her birey için aynı doğrultu ve sürede gerçekleşemeyebileceği vurgulanmıştır. Bu dört aşamalı sürecin ilk evresi ortaya çıkarma evresidir. Ortaya çıkarma evresi kişinin yaşadığı incitilme durumunun hayati bir tehlike arz edip etmediğinin ve yüzleştiği acının müsebbibinin hayatındaki konumunun anlaşılması olarak açıklanmaktadır. Kişinin uğramış olduğu haksızlık karşısında yaşadığı acıyı ifadelendirmesi oldukça önemlidir, çünkü bu ifadelendirme kişi için güdüleyici bir rol oynamaktadır. İkinci evre olan karar evresinde kişi için bilişsel bir süreç söz konusudur. Bu evrede kişi bağışlama kavramı üzerinde düşünmeye başlar ve bir karara varır. Üçüncü evre çalışma evresidir. Bu evrede bir önceki evrede biliş seviyesinde alınmış olan kararlar duygusal dönüşümler yaşanmasına olanak sunar. Kişi incitici eylemde bulunana bireye yönelik merhamet ve anlayış geliştirmeye ve empati kurmaya başlar. Bir çeşit reorganizasyon

olan bu süreçte yaşanan durumdan ziyade karşısındaki kişi özelinde düşünülür. Tüm bu duygusal dönüşümler öfkeyi azaltır ve bağışlamanın tam anlamıyla oluşması için uygun bir ortam sunar. Dördüncü ve son evre olan derinleştirme evresinde ise kişi yaşanan incitici durum ve inciten kişiden soyutlanarak kendisi ile ilgili bir süreç yaşamaya başlar. Geçmişte yaşadığı ve bağışlanmayı dilediği anıları değerlendirir, iç görü gelişmeye başlar. Son evre ile birlikte kişi tam anlamıyla bilerek ve isteyerek bağışlamayı özümser ve kabul eder.

Tablo 2.1.
Bağışlama Süreci Müdahalesinde Psikolojik Değişkenler

No	Bilişsel, Davranışsal, Duygusal Evreler
Ortaya Çıkarma Evresi	
1	Psikolojik Savunmaların İncelenmesi(Kiel, 1986)
2	Öfkeyle yüzleşmek; öfkeyi beslememek, öfkeden vazgeçmek(Trainer, 1981/1984)
3	Uygun olduğunda utancı kabul etmek(Patton, 1985)
4	Enerji yükünün farkında olmak(Droll, 1984/1985)
5	Zararın bilişsel tekrarının farkında olmak(Droll, 1984/1985)
6	İncinmiş kişinin incitenle benliğini kıyaslayabileceği içgörüsü(Kiel, 1986).
7	Kişinin zararla birlikte sürekli ve tersine değişebileceğini fark etmesi(Close, 1970)
8	Olası değişmiş bir 'adil dünya' görüşüne yönelik içgörü(Flangian, 1987)
Karar Evresi	
9	Eski çözüm stratejilerinin işlemediğine ilişkin fikir değişimi/dönüşümü/yeni içgörüler(North, 1987)
10	Bağışlamanın bir seçenek olduğunu göz önüne almada istiklalilik(Enright, Freedman, Rique, 1998).
11	Suçluyu bağışlamaya karar verme(Neblett, 1974)
Çalışma Evresi	
12	Suçlu kişinin rolünü alarak suçluya baktığı bağlamı yeniden tasarlama(M.Smith, 1981)
13	Suçluya karşı empati ve merhamet duyma(Cunnsgham, 1985;Droll, 1984/1985)
14	Acıya dayanma/kabul etme(Bergin, 1988)
15	Suçluya ahlaki bir hediye verme(North, 1987)
Derinleştirme Evresi	
16	Acı çekme ve bağışlama sürecinde ben ve diğerinin anlamını bulma(Frankl,1959)
17	Geçmişte başkalarının bağışlamasına ihtiyaç duyduğunu fark etme(Cunningham,1985)
18	Kişinin tek başına olmadığı içgörüsü(evrensel destek)(Enrigh ve ark.,1998)
19	Kişinin benliğinin zarar nedeniyle, hayatta yeni bir amaca sahip olabileceğini fark etmesi(Enright ve ark., 1998)
20	Olumsuz duyusun azalması ve belki olumlu duyusun arttığını fark etme, eğer bu zarar verene karşı ortaya çıkarsa; içsel ve duygusal serbestliğin farkında olma(Smedes, 1984)

(Enright ve Fitzgibbons, 2000, akt. Taysi, 2007).

Geliştirilen bu modelin etkililiğini sorgulama konusunda çeşitli popülasyonlarda grup çalışmaları yapılmıştır. Hebl ve Enright (1993) yaşlı kadınlar ile, Al-Mabuk, Enright ve Cardis (1995) geç ergenler ile, Freedman ve Enright (1996) enste maruz kalan kadınlar ile ve Coyle ve Enright (1997) ise eşleri kürtaj yapmış olan erkek katılımcılar ile gerçekleştirdikleri çalışmalarda bu modeli test etmiş ve modelin etkililiğini kanıtlamışlardır.

2.1.5.3. Gordon ve Baucom'un Üçlü Bağışlama Modeli

Gordon ve Baucom (1998), geliştirdikleri modeli kişilerarası ilişkilerdeki ihanetler, travmalar ve güven kaybı üzerine kurgulamışlardır. Model etki aşaması, sorgulama/anlamlandırma aşaması ve iyileşme aşaması olarak üç aşamadan oluşmaktadır. Etki aşamasında birey maruz kaldığı travma ile yüzleşmekte ve sonuçlarını fark etmektedir. Bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak yıpranmalar gerçekleşmekte ve bu evrede bireyler kaçınma davranışı sergileyebilmektedir. İkinci aşama olan sorgulama/anlamlandırma aşamasında birey neden sorusuna cevap aramaktadır. Yaşanan içitici durumun ayrıntılarını, kendi payını ve incitici kişinin eylemlerini değerlendirir. Bu aşamada eksiklikleri ile yüzleşen birey kendisini zayıf ve çaresiz hissedebilmektedir. Üçüncü ve son olan aşama ise iyileşme evresidir. Bu aşamada kişi olayları anlamlandırmaya ve sorgulamaya devam eder, ancak duyuşsal mücadeleleri neticesinde daha objektif bir tutum sergileyerek ilişkinin akıbetine karar verir.

Kişilerarası ilişkilerde zaman zaman çeşitli yıpranmalar, travmalar ve ihanetler yaşanmaktadır. Bireylerin böyle bir durumda ilişkilerinin akıbetine karar vermeleri gerekmektedir. Bağışlamayı istemek içsel bir karar ve seçimdir. Gordon ve Baucom (2003) gerçekleştirdikleri bir araştırmada 107 evli çift ile çalışmışlardır ve geliştirdikleri modelin etkililiğini kanıtlar bulgular sunmuşlardır. Araştırmaya katılan ve birinci aşamasında olan çiftlerin bağışlama düzeylerinin en düşük, üçüncü aşamasında olanların ise en yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bağışlama kavramının ihanetler ve çeşitli travmatik yaşantılar için yıpranan ilişkilerin onarımında önemli bir müdahale süreci olacağını ileri sürmüşlerdir.

2.1.5.4. Bağışlamanın Sosyal Psikolojik Belirleyicileri Modeli

Bağışlamanın Sosyal Psikolojik Belirleyicileri Modelinin temelleri McCullough, Worthington ve Rachal tarafından 1997 yıllarında gerçekleştirilen bir çalışmada oluşturulmuştur. Model tam olarak ise bir yıl sonra McCullough, Worthington, Rachal, Sandage, Brown ve Hight (1998) tarafından alan yazınına sunulmuştur. Model, Batson (1987)'ün empati hipotezi ve Gottman (1998)'in yakın ilişkilerle ilgili çalışmalarından faydalanarak dizayn edilmiştir. Bu model, bağışlama sürecini güdüsel bir sistem olarak tanımlamaya çalışır. Bağışlamanın sosyal psikolojik belirleyicileri modelinde iki olumsuz duygu, iki güdüye denk gelir. İlk duygu, incinmedir. Kişi bir saldırı durumuna maruz kaldığında suçlu kişi ile yeniden iletişim kurmaktan kaçınır. İncinme duygusuna karşılık gelen güdü kaçınmadır. İkinci duygu ise öfkedir ve suçlu kişiden öç alma ve o kişiye zarar gelmesini istemektir. İkinci duyguya karşılık gelen güdü ise intikam almaktır. Bu iki güdüsel sistemin bağışlayamama durumunda ortaya çıktığını ifade eden bu model, suçlu kişiden intikam almak istiyor ve ondan kaçınıyorsa bağışlayamamış demektir (Akt: Alpay, 2009).

Bu modelde bağışlama sürecinin belirleyicileri de belirtilmektedir. Bağışlamanın en yakın belirleyicisinin, zarar veren kişiye yönelik düşünce ve duyguları ile ilgili sosyal bilişsel değişkenler olduğu ifade edilmektedir. Bu değişkenlerden en önemlisi empatidir. Bir diğer önemli belirleyici değişken ise zarar verici durum ile ilgili sürekli tekrarlayan olumsuz ve sık düşünceler yani ruminasyondur. Son belirleyicinin ise yaşanan incinme durumu ve suçlu kişiye yönelik yüklemelerdir. Sosyal bilişsel değişkenlere göre zararın kendisi, zararın şiddeti, suçlu kişinin özü, kişilerarası ilişkinin niteliği ve bağışlanma talebi daha az yakın belirleyicilerdir. Bu model bağışlamaya yönelik olarak en uzak belirleyicinin kişilik özellikleri ve bilişsel süreçleri olduğunu ifade etmektedir. Modelde bağışlama uyma ve fedakârlık gibi ilişkiyi onarıcı kavramlara da benzetilmektedir. Ancak uyma ve fedakârlık için gerekli olan süreçler bağışlama için yeterli olmayabilir (Fincham, 2000).

McCullough ve ark. (1998), modeli desteklemek adına gerçekleştirdikleri çalışmalarda bağışlamanın alt boyutları olarak değerlendirilen kaçınma ve intikam, ilişki doyumu, yakınlık, bağlanma, özür, empati ve ruminasyon ile yüksek düzeyde ilişki gösterdiği görülmüştür.

2.1.5.5. Hargrave'in Bağışlama Modeli

Hargrave ve Sells (1997), çalışmalarında bağışlama kavramını aile dinamikleri çerçevesinde ele almıştır. Aile içerisinde de kişilerarası ilişkilerde olduğu gibi incinme durumları, haksızlığa uğrama ve kırgınlıklar olmaktadır. Aile üyelerinden haksızlığa uğrayan birey bu durumda kin ve öfke gibi olumsuz duygular yaşamakla birlikte bozulan ilişkileri için de sorumluluk hissetmekte ve kendisini suçlayarak mahcubiyet duymaktadır. İlişkilerinde bir defa böylesi bir yıpranma süreci yaşayan aile üyeleri bundan sonraki dönemlerinde kendilerini geri çekme ve güvenilir ilişkiler kurmakta zorlanma gibi durumlar da yaşayabilmektedirler.

Modele göre, kişilerarası ilişkilerde yaşanan çatışma durumlarında bağışlama süreci aklama ve bağışlama eylemi olmak üzere iki farklı kategoride değerlendirilmektedir. Aklama ve bağışlama birbirleri ile aynı olmamakla beraber birbirlerinden üstün ya da aşağıda da değildir. Aklama eyleminde incinen birey incitici kişinin gerçekleştirdiği eylemi anlamaya çalışmakta, o birey ile empati kurmaktadır. Bağışlama eyleminde ise incinen kişi inciten kişi ile yeniden güvene dayalı bir ilişki bağı kurmaya çalışmakta ve inciten bireye telafi şansı vermektedir. Bağışlama eylemi ilişkinin sürdürebilirliği ve kişinin olumsuz duygularından ıraklaşması adına önemli görülmektedir (Hargrave ve Sells, 1997).

Hargrave'in bağışlama modelinde bağışlama sevgi ve güven kapsamında ele alınmaktadır. Hargrave bağışlama sürecini, kişinin maruz kaldığı kırıcı davranışa rağmen, yakın ilişkisindeki güveni yeniden oluşturmaya olanak sağlamak, izin vermek ve hem incinen hem de inciten için ilişkilerini derinleştirmek ve geliştirmek adına yaşanan incitici durum üzerinde tartışılmasına olanak sağlamak olarak tanımlamaktadır. Adalet ve güven kurulan yakın

ilişkilerde bir denge unsurudur. Haklar ve sorumluluklar ilişkilerde dengeli bir şekilde dağıtıldığında adalet ve güven duyguları da tatmin edici seviyelerde olurlar. Hargrave bağışlama sürecini aile çalışmalarında da ele alarak, aile içi dengelerde haklar ve sorumluluk konularında hassas davranmıştır. Hargrave diğer modellerden farklı olarak modelini ardışık bir şekilde tanımlamamıştır (Hargrave ve Sells, 1997).

Hargrave ve Sells, bağışlamanın *iç görü, telafi için şans tanıma, anlayış ve açık bağışlama* olmak üzere dört evreden oluştuğunu söylemektedir. Her bir evreyi birer istasyon olarak tanımlamış ve tarafların bu istasyonlar arasında ileri ve geri olarak sürekli hareket halinde olduklarını belirtmektedir. Tasarladıkları bir ölçekte bu öğeleri destekler bulgulara erişmişlerdir ancak bireylerin neden ve nasıl bu evreleri tercih ettiklerine dair görüş belirtmemişlerdir (Gordon, Baucom ve Snyder, 2000).

2.1.5.6. Aile İlişkileri İçinde Empati, Alçakgönüllülük Ve Bağışlamanın İfadelenirilmesi Modeli

Worthington (1998) bu modelinde bağışlama kavramını aile içi ilişkilerinde ele alarak bağışlamanın gerçekleşmesi için incitici bir durumun yaşanması gerekliliğini vurgular. Yaşanan incitici durumun ise ahlaki, psikoloji ve fiziksel olarak sınırlamalar getirdiğini ifade eder.

Bireyler incitildiklerinde ya geri çekilerek ya da saldırganlaşarak tepki gösterirler. Geri çekilme tepkisi kişinin kendisini korumaya, saldırganlaşma tepkisi ise yaşanan incitici durumun tekrarlanmasını engellemeye yönelik atılmış adımlardır. Kaçınma durumunda kişinin inciten kişi ile var olan ilişkisine değer vermediği ve sorunlarının bir çözüme kavuşmasını talep etmediğine işaret etmektedir. Saldırganlaşma durumunda da ilişkiye değer verilmeme durumu söz konusuken aynı zamanda da intikam alma arzusu taşıdığı belirtilmektedir. Bu modelin üç temel ögesi, empati, bağlılık ve alçakgönüllülük olarak ifade edilmektedir. Empati olmadığı sürece bağışlamanın gerçekleşemeyeceğini belirten model, aynı zamanda alçakgönüllü bir tavır sergilenerek ve hataları normalleştirme sürecine gidilerek bağışlamanın gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Yakın ilişkilerdeki bağlılığın seviyesi de yaşanan incitici duruma yönelik bağışlayıcı olma tutumunda etkili olabilmektedir. Bağlılık ne denli yüksek ise bağışlayıcılık da o denli yüksek olmaktadır. Son olarak modele göre bağışlamanın, tam olarak gerçekleşebilmesi için bağışlama sürecinin ifadelendirilmesi gerektiğidir. İncinen kişi, düşünce ve duygu boyutunda bağışlamış olsa da açık bir davranış olarak sergilemediği sürece gerçekten bağışlamış olmamaktadır (Worthington ve Wade, 1999).

2.2. KİŞİLİK

“İnsanın en ayırt edici özelliği onun bireyselliğidir. Onun gibi bir kişi dünyaya asla gelmemiştir ve bir daha da gelmeyecektir.”

GORDON ALLPORT

2.2.1. Kişilik Kavramı ve Tanımları

Kişilik konusu uzun yıllardır sosyal çalışmacılar için merak konusu olmuştur. Tarihte ulaşılabilen ilk kayıtların milattan önceye ait olduğu ifade edilmektedir. Allport (1961), kişiliğin 48 ayrı şekilde tanımlandığını belirlemiştir. Kişilik kavramına ilişkin pek çok tanımlama olması, farklı kuramların ilgi alanına girmesinden kaynaklanmaktadır (Otrar, 1997). Yerli ve yabancı literatürde oldukça fazla kişilik tanımlaması mevcuttur.

Burger (2006) kişiliği bireyden kaynaklı tutarlı davranışlar ve kişilik içi süreçler olmak üzere iki bölüme ayırarak tanımlamıştır. Cüceloğlu (2000) kişiliği, bireyi diğerlerinden ayıran tutarlı davranışlar bütünü olarak ifade etmiştir. Bozgeyikli (2001) de kişiliği bireyin tutarlı, sabit ve belirgin olan özelliklerin tamamı olarak değerlendirmiştir. Otrar (1997) ise kişiliği bireyin ilgilerinin, tutumlarının, becerilerinin, uyum tarzının ve görünüşünün tamamının oluşturduğu, tutarlı, kendine özgü ve birbiri ile ahenkli bir bütün olarak tanımlamaktadır. Kişilik psikologlarının üzerinde fikir birliğine varabildikleri ortak tanımlamayı Ryckman (1982), bireyin sahip olduğu ve karşılaştığı durumlarda düşüncelerini, güdülerini, davranış ve tutumlarını eşsiz bir biçimde etkileyen dinamik bir özellik şeklinde aktarmıştır.

Genel olarak tanımlamalara bakıldığında kişilik bireyi diğerlerinden ayıran tutarlı duygu, düşünce ve davranışlar bütünü olarak ifade edilebilmektedir. Kişilik özelliklerinin bireyde nasıl oluştuğu da tartışma konusu olmaktadır. Morgan (2004)’a göre kişiliğin oluşumundaki en önemli rol ailedir. Ancak kişilik gelişimi yaşam boyu süren ve belirli gelişimsel basamaklar içeren bir süreç olarak da değerlendirilebilmektedir. Çocuğun belirli dönemlerdeki basamakları tamamlayabilmesi sosyal çevresinde bulunana aile üyeleri, öğretmenleri ve arkadaşları ile yaşadığı etkileşimlere bağlıdır. Benice (2010), bu gelişimsel basamakların önemine değinerek kişilik gelişiminin ilk yaşantılardan etkilendiğini ve sonraki yaşantıların birer kilometre taşı olarak değerlendirilebileceğini aktarmıştır.

Her birey özel bir yapıya sahiptir. Benzer durumlara farklı tepkiler oluşturma sebebi bireyin bu özel farklılığının bir sonucudur. Sosyal çalışmacılar bu farklılıkları araştırma konusu edinmekte ve kişiliğin bu farklılığın bir sebebi olduğunu ifade etmektedirler. Kişilik özellikleri bireylerin hangi durumlarda nasıl tepkiler verdiklerini anlamlandırmada araştırmacılara yardımcı olmaktadır (Cooper, 1998).

Psikoloji bilimi birçok kuramdan oluşan bir bütündür ve kişilik kavramı birçok kuramın ilgi alanına girmektedir. Her kuram kişiliği kendi perspektifinden açıklamaya çalışmıştır. Psikanalistler kişiliği ilk yaşantılar ve bilinçaltı üzerinden, sosyal psikoloji sosyokültürel

değişkenler üzerinden vb. olmak üzere çeşitli araştırmalar ve tanımlamalar söz konusudur. Kişiliği inceleyen farklı kuram ve yaklaşımlar bu bölümde incelenmektedir.

2.2.2. Kişilik Kuramları

İnsanlık tarihi boyunca insanlar çeşitli sınıflandırmalara tabii tutulmuştur. Her sınıflandırma farklı özellikleri barındıran belirli bir kitleyi meydana getirmiştir. İnsan önceleri sadece dış görünüşü ile sınıflandırılmışken zamanla içsel özellikleri de onu diğerlerinden ayıran bir temel unsur olarak görülmeye başlanmıştır. Tarih boyunca insanın doğası araştırılmış ve farklı görüşler oluşturulmuştur. Bazı görüşler insanın temelde kötü bir varlık olduğunu ve iyi olmak adına çabalamak zorunda kaldığını aktarırken bazı görüşler de insanın aslında iyi bir varlık olduğunu ifade etmişlerdir. Açıklaması oldukça zor olan bu kavram bu çalışmada farklı yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmıştır.

2.2.2.1. Psikanalitik Yaklaşım

Psikanalitik kuram kişiliği tanımlarken psikoloji alanına önemli yenilikler getirmiştir. En çok bilinen tanımlama Freud'un kişiliği buzdağına benzettiği tanımlamadır. Freud buzdağının suyun üstünde kalan kısmına bilinç bölgesi, altında kalan kısmına ise bilinçdışı demektedir. Kişinin anlık duygu, düşünce ve davranışları bilinç bölgesindeki hareketliliğin sonucudur ancak bilinçdışında bilinç bölgesini etkileyen önemli bir güç vardır. Freud topografik model olarak adlandırdığı bu süreci bilinç, bilinç düzeyi ve bilinç dışı olarak ifade etmektedir. Kişi bebeklik yaşantılarından itibaren yaşadıklarını bilinçaltı bölgesinde depolar ve farkında olmadan tüm yaşantısında bu depoyu kullanır. Psikanalitik kuram düşüncelerimizin büyük bir çoğunluğunun bilinçaltında tutulduğunu belirtir. Bu bilgilere her istendiği an bilinç düzeyine çıkarılamaz, ama gündelik davranışların büyük bir kısmının da açıklayıcısı olma özelliği taşır (Burger, 2006).

Freud daha sonraki çalışmalarında topografik modelin sınırlayıcı olduğunu ifade ederek kişiliğin daha net olarak anlaşılması için yapısal modeli oluşturmuştur. Yapısal model kişiliği id-ego ve süper ego olmak üzere üç sistemin etkileşimli sonucu olarak tanımlamaktadır. Bu üç sistem birbirinden bağımsız olarak çalışmaz, birbirlerinden etkilenecek bir bütün olarak çalışırlar. İd genetik olarak aktarılan kişiliğin ilkel yanlarını oluşturmaktadır. İnsanın temel hazlarının bulunduğu ve aynı zamanda diğer iki bölgenin çalışması için gerekli enerjinin karşılandığı alandır. Süperego kişiliğin ahlaki ve etik yönleridir. Kişinin ailesinden başlayarak içinde yaşadığı diğer toplumsal kuralları da kapsayan ve id'i sınırlayan, belirli ilkeler ışığında hareket etmesi gerektiğini vurgulayan bir sistemdir. Gerçeklerden ziyade olması gereken idealler ile ilgilenir ve genellikle idden gelen hazları engellemeye yönelik çalışır. Ego ise bu iki aşırı uç sistem arasında dengeyi kurmaya çalışan ve gerçeklik temelinde hareket eden sistemdir. Ego organizmanın uyum sağlayan yapıcı ve tamamlayıcı bir yürütme organıdır. Ego id, süper

ego ve dış dünya arasındaki sonsuz çatışma arasında uzlaşmayı sağlar. Normal şartlar altında bahsedilen bu üç sistem birbiri ile çatışma yaşamaz ve uyum içerisinde bir bütün olarak çalışır ve kişiliği oluşturur. Kişiliğin id biyolojik, ego psikolojik ve süper ego sosyal bileşenidir (Geçtan, 2002).

Analitik psikolojinin temsilcisi olan Jung kişiliği tanımlarken Freud'dan farklı olarak kişinin amaç ve isteklerine değinmiştir. Freud'a göre yaşam ölüm gelene kadar kendini tekrarlayan bir döngüden ibaretken, Jung yaşamı daha karışık görmüş ve insanın sürekli olarak kendisini geliştirdiğini ve bir amacı olduğunu ifade etmiştir. Jung, Freud'un açıkladığı psikolojik ve biyolojik güçlerin etkisinin vurgulandığı deterministik kuramın aksine, yaşamın anlamını bulmaya yönelmek konusuna büyük önem veren ve manevi özellikleri bulunan kendi kuramını geliştirmiştir. Jung analitik psikoloji, tarih, mitoloji, antropoloji ve dinden alınmış çeşitli kavramları sentezleyerek bir kişilik kuramı geliştirmiştir. Jung deterministik görüşün aksine insanların sadece geçmişteki yaşantılar ile şekillenemeyeceği ve geçmişlerinin dışında da ilerleme kaydedebileceklerini savunmaktadır. Jung için birey bilinçli ve bilinçaltındaki uyumlu bütünleşme ile birey olmaya yönelik doğuştan gelen temel bir amaca sahiptir (Corey, 2008).

Jung'a göre kişilik birbiriyle etkileşim içerisinde olan çeşitli sistemlerin bir araya gelmesiyle meydana gelmektedir. Bu sistemler, ego, kişisel bilinçaltı, kolektif bilinçaltı, persona, anima-animus ve gölgedir. Jung kişiliğimizin oluşumunda sadece çocukluk yaşantılarımızın değil kültürel yaşantılarımızın da önemli bir rol oynadığını aktarmaktadır. Her bireyin kişiliği ile içerisinde yaşadığı insanlık tarihinin kökeni arasında güçlü bir bağ olduğuna inanmaktadır. Jung bu süreci kolektif bilinçaltı olarak tanımlamaktadır. Kolektif bilinçaltı en çok rüyalarımızda kendisini gösterir ve belirli arketipler aracılığıyla meydana çıkar. En temel arketipler; bürünülen kişilik olan persona, hayat kaynağı olan anima, kötü niyet sözcüsü olarak da animus ve gölgedir. Persona, kişinin kendisini koruması için takındığı bir maske ya da sahte yüzdür. Anima ve animus her iki cinsiyette de bir arada bulunan kadınsılığın ve erkeksiliğin biyolojik ve psikolojik sembolleridir. Gölge ise kişinin karanlık yüzüdür ve çok derin kökleri bulunmaktadır. Kabul edilemez istek ve arzuların ortaya çıkış yeridir. Jung a göre rüyalar aracılığıyla bireyin kişiliğine dair yorumlar yapılabilir. Rüyalar bilinçaltına açılan bir kapı olarak görülmüştür (Corey, 2008).

Jung kişiliğin iki ayrı önemli yönelimi olduğunu açıklamıştır. Bu yönelimler içe dönüklük ve dışa dönüklüktür. Dışa dönüklük kişinin dışsal ve nesnel dünyasını, içe dönüklük ise içsel ve öznel dünyasını oluşturmaktadır. Bu iki karşıt yönelim bir arada bulunurlar ve genellikle bit yönelim egemen ve baskındır. Egemen ego içe dönük bir yapıya sahip ise bilinçaltı dışa dönük bir yönelim sergiler. Jung'a göre kişilik sorunları bu iki yönelimin dengesizliğinden kaynaklanmaktadır. Birey dışadönük bir dönemin ardından içe dönük bir dönem yaşayabilir.

Çünkü egemen ego durumunun yönelimine karşı bilinçaltında ters yönelim beslenmeye ve desteklenmeye başlamıştır (Geçtan, 2002).

Otto Rank ise çalışmalarını başlangıçta Freud perspektifinden oluşturmuşsa da zamanla karşı çıkmaya başlamış ve özellikle Freud'un Ödipus karmaşasına ilişkin çözümlemelerine katılmayarak doğum travmasından kaynaklı nevrotik anksiyetelere değinmiştir. Rank 1924 yılında yayınladığı kitabında çocuğun henüz anne karnında iken yaşadığı rahat yaşantıdan sonra doğum gibi tarifi zor bir acı yaşaması ve bir anda hayatta kalabilmesi adına çaba harcamak zorunda olduğunun farkına varmasını ileriki yıllarda da en sağlıklı insanlarda bile var olacak olan birincil anksiyetenin kökeni olarak görmüştür. Bu sarsıcı olayın unutulması evrensel bir arzu olarak değerlendirmiş ve bu nedenle insanların bu anılarını bilinçdışına ittiklerini savunmuştur. Rank bu durumu da birincil baskı olarak tanımlamıştır. Rank insanların rahat bir dönem geçirdikleri anne karnına dönüşü arzuladıklarını ancak yaşadıkları acıları tekrar yaşama olasılıkları ile yüzleştikleri için korkarak bu arzuyu sürekli olarak bastırdıklarını aktarmıştır (Geçtan, 2002).

Rank kişiliği dürtüler, duygular ve irade olmak üzere üç temel bölüme ayırmıştır. İnsan dürtülerinin yönlendirmesi ile harekete geçer ancak iradenin gelişimi ile kendisini sınırlamayı öğrenir. Bu iki temel bölüm arasındaki çekişme ise insanda anksiyete yaşanmasına neden olur. Rank insanları üç bölüme ayırarak incelemiştir. Ortalama insan, nevrotik ve artist yaptığı kişilik sınıflandırmalarıdır. Ortalama insan başka seçenekleri hiç düşünmediği için topluma uyum sağlamış kişi olarak tanımlanır. Toplum için yararlı bir kişidir ve genellikle çevresinden saygı görür. Artist insan, Rank idealleştirdiği kişilik biçimidir. Artist kişi toplumun beklentileri ve dayatmalarına baş kaldıracak ve kendi yolunu çizebilecek kişi olarak tanımlanmıştır. Nevrotik insan ise engellenmiş bir artist olarak tanımlanmış ve ayrılık ve bireyselleşme konusunda o kadar ileri gidilmiş ki kültür ile özdeşleşme olanağını kaybetmiştir (Geçtan, 2002).

Bireysel psikolojinin temsilcisi olan Adler, Freud'un biyolojik ve içgüdüsel belirlemelere dayalı açıklamalarını çok dar kapsamlı bularak farklı bir yol izlemiştir. İnsanın toplumsal bir varlık olduğunu, diğer insanlar ile ilişki kurma ihtiyacı içerisinde bulunduğunu savunmaktadır. Freud gibi kişilik gelişiminin yaşamın ilk yıllarında oluştuğunu belirtmekle birlikte kişilik gelişiminin daha sonra da devam ettiğini söyleyerek farklı bir katkıda bulunmuştur. Adler'in kuramı aşağılık kompleksi üzerine kuruludur. Aşağılık duygusunu bir zayıflık olarak görmemekte aksine yaratıcılığın anahtarı olarak sembolize etmektedir. Adler kişilik yapısının sadece kalıtsal ya da çevresel faktörlerle belirlenmediğini, bir birey olarak kişinin olayları yorumlama, etkileme ve değiştirme kapasitesinin olduğunu ve kişiliğin değişken bir yapıya sahip olduğunu aktarmaktadır. Adler kişinin neyle doğduğundan çok sahip oldukları ile ne yapmayı tercih ettiği ile ilgilenilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Corey, 2008).

Adler, değerler, inançlar, tavırlar, hedefler, ilgi alanları ve bireyin gerçeği algılama şekli gibi davranışların içsel belirleyici süreçlerine odaklanan, psikoloji alanında subjektif görüşün rolünü vurgulayan ilk kuramcıdır. Adler, insan davranışlarının kişinin kendi içsel yaşantılarının çözülmesi ile açıklanabileceğine inanmıştır. Ona göre davranışların ortaya çıkış nedeni bireyin etrafındaki olaylarda aranmamalıdır. Çevresinde yaşananlara yönelik gerçekleşen davranışlar kişinin o yaşananlara nasıl anlamlar yüklediği ile ilgilidir. Kişilik gelişiminde doğum sırasının da önemli olduğunu vurgulamaktadır. Adler kişilik gelişiminde doğum sırasının ve ailedeki kardeş sayısının etkili olduğunu vurgulayan ilk kuramcıdır (Burger, 2006).

Horney de geliştirmiş olduğu kurama yine Freud'un temel görüşlerine yönelttiği eleştiriler ile başlamıştır. Özellikle Freud'un kadın psikolojisini erkek ideası üzerinden tanımlamasına karşı çıkmıştır. Kadınların erkek üreme organına imrenme yaşadıklarını ve bu nedenle güvensizlik, korunma ve sevgiye daha fazla ihtiyaç duyduklarına olan görüşü şiddetle eleştirmiştir. Kadının psikolojisinde olan zayıflıkların anne babaları ile kurdukları ilişkilerdeki aşırı korunma, cezalandırılma ve reddedilme gibi durumlar karşısında yaşadığı anksiyeteden kaynaklandığını ifade etmiştir. Freud erkek ve kadınların farklı kişiliklerle dünyaya geldiklerini belirtmiştir, Horney ise cinsler arasında gözle görülür bir farklılık olmadığına değinerek, var olan farklılıkların da biyolojiden çok kültürel ve toplumsal etkilerden kaynaklandığını vurgulamıştır (Geçtan, 2002).

Horney 1930'larda kadın bir psikanalist olarak erkek egemen dünyada ayakta kalmaya ve görüşlerini aktarmaya çalışan bir kadındı. Freud'un kadınları küçümseyen görüşlerini okuduktan sonra farklı açıklamalar yapan özellikle de Freud'un penis kıskançlığı olarak adlandırdığı karmaşayı rahim kıskançlığı kavramı ile açıklayan Horney, iki cinsiyetinde birbirlerine özendiğini ve kendisinden memnun olmadığını belirterek farklı olarak erkeklerin çocuk doğurma kapasitelerinin olmamasını, diğer alanlarda başarılı olma arzusu geliştirmelerine kaynak teşkil ettiğini açıklamıştır. Horney Freud'un görüşlerini aktardığı dönemin toplumlar tarafından kadınların ikinci sınıf insan olarak görüldüğü dönemlere denk geldiğini aktararak bu dönemdeki bir kadının erkek olma isteğini de biyolojik yetersizlik değil toplumsal dayatmalardan kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. Hem erkeklerin erkek hem de kadınların kadın olabileceği bir toplumsal düzen de ne erkekler kadın ne de kadınlar erkek olmak istemeyecektir (Burger, 2006).

Horney'in kişilik tanımlamasında temel kavram anksiyetedir. Bu anksiyete çocuğun düşman olarak gördüğü dünyada yaşadığı yalnızlık ve çaresizliğin sembolizasyonudur. Yaşantısındaki olumsuzluklar yetersizlik ve güvensizlik yaşamasına neden olur. Horney nevrotik olarak tanımladığı insanların ana özelliğini kişilerarası ilişkilerde benimsedikleri, kendilerine zarar veren bir ilişki tarzının içine sıkışmış olmaları olarak ifade eder. Bu tarz insanların kişilerarası ilişkilerde kurdukları tarz, kaygılarını azaltmak adına kullandıkları bir

savunma sistemidir. Freud bu nevrotik kişileri kişiliğin değişik yönleri arasındaki bilinçaltı çatışmalar ile açıklarken, Horney çocukluk döneminde yaşanan ilişkilerdeki bozukluklara dayandırır. Özellikle çocuk ve ebeveyni arasındaki ilişki tarzının çok önemli olduğunu vurgular. Çocuk anne babası ile kurduğu ilişki tarzını temel alarak diğer sosyal çevresi ile ilişki bağı oluşturur. Horney kişilik kuramında nevrotik kişilerin kaygılarından kurtulmaları çabalarını üç ana başlıkta ele almaktadır. Bunlar, *insanlara dönük*, *insanlara karşı* ve *insanlardan uzaktır*. Horney neredeyse bütün insanların kaygıları ile mücadele ederken bu tarzları kullandıklarını ifade etmiştir. Ancak nevrozlu kişiler, bütün sosyal ilişkilerinde bu tarzlardan sadece birini kullanırlar ve tekrarlayan şekilde benzer problemler yaşarlar. Nevrozlu kişilikler tatmin edilemedikleri için sürekli daha fazlasını isterler (Burger, 2006).

Fromm'un temel öğrenimi sosyoloji eğilimli olduğu için, katkıları da toplumsal sorunların psikanalitik açıdan ele alınışı biçiminde olmuştur. Fromm kuramında tarih boyunca insanın doğadan ve birbirinden kopmuş olması sonucu kendisini yalnız ve soyutlanmış hissettiği görüşünü vurgular. İnsan tarih boyunca gittikçe daha fazla özgürlük kazanmıştır ancak bunun bedeli yalnızlaşmak olmuştur. Hatta bu sebeple insanın gizliden gizliye özgürlükten kaçmak istediğini ve otoriter rejimlerin bu sebeple daha çekici geldiğini ifade etmiştir. Fromm, Freud'un aksine psikiyatrinin temel sorunun aslında şu yada bu içgüdüsel ihtiyacın doyurulması yada engellenmesi değil, insanın dış dünya ile ilişkilerinin nasıl olduğunu anlamaya yönelik olduğunu aktarmıştır. Bireyin özgürleşebilmesi için dış dünya ile bağlarını koparması gerektiğini söyleyen Fromm, dış dünyanın yalnızca baskı unsuru taşımadığını aynı zamanda itici ve yaratıcı bir güç olduğunu da aktarmıştır (Burger, 2006).

Fromm'a göre birey kendisini dış dünyaya bağlayan göbek bağlarını kesmedikçe tam anlamıyla özgür değildir. Ancak bu bağlar ona güven ve ait olma duygusu verir. Bu bağlara Fromm Temel Bağlar demiştir. Çocuk büyüdükçe ve bağlarından kurtuldukça özgürlüğünü daha çok arzulamaya başlar. Bu sürecin iki yansıması olur. İlki çocuğun bedensel, duygusal ve zihinsel yönlerden giderek güçlenmesidir. Diğer yansıması ise giderek artan yalnızlıktır. Çocuk bu bağlardan koptukça, yalnızlığını ve diğer insanlardan ayrı bir varlık olduğunu fark etmeye başlar. Bu durum onda kaygı ve çaresizlik oluşturur. Bu duyguları yaşayan insan eski bağlarına geri dönüş ister ancak nasıl ki anne rahmine dönüş imkânsız ise eski bağları oluşturmak da o denli imkânsızdır. Geriye kalan tek çözüm ise insanlar ile etkin bir dayanışmaya girerek kendi ürünü ve kendi seçimleri olan özgür bir varlık olma çabasıdır. Fromm bu süreçte insan ruhunun bazı ihtiyaçları olduğunu aktararak bunları; ilişki ihtiyacı, aşkınlık ihtiyacı, kimlik ihtiyacı, köklülük ihtiyacı ve bir algı dayanağına duyulan ihtiyaç olarak beş bölümde toplamaktadır. Bu ihtiyaçların tümü insana özgü ve insan yapısının doğal parçasıdır (Geçtan, 2002).

Yalnızlık duygusunun bilinçte belirmesi huzursuzluk yaratır, gerçek bütün huzursuzlukların kaynağı budur. Yalnız olmam her şeyden kopmam, insanca güçlerimi

kullanamamam demektir. Böyle olunca yalnızlık çaresizliğe ve dünyanın üzerine çullanmasını andıran bir sıkışıklığa ortam hazırlar. Bu duygular kendisi ile utanma ve suçluluk duygularını doğurur ve bu sürecin akıbeti kişiyi çıldırma noktasına kadar götürür. Öyleyse anlaşılıyor ki insanın en büyük mücadelesi yalnızlığa karşı galip gelmek olmalıdır. Bu noktada Fromm sevgiyi anahtar bir güç olarak değerlendirmektedir. Sevmek sanatını hakkıyla gerçekleştirebilenlerin özgürleşeceğine ve yalnızlıktan kurtulacağına inanmaktadır (Fromm, 1995).

Sullivan ilişkiler kuramında, çalışmalarına ilk olarak akut ve başlangıç dönemindeki şizofreni hastaları ile başlamış, ardından ağırlıklı olarak nevrotiklerden oluşan bir hasta kitlesi ile devam etmiştir. Obsesyonlar ile ilgili çalışmaları ile beğeni toplamıştır. Sullivan'ın kuramsal görüşleri bu çalışmalarından sonra belirmeye başlamış ve ilk kez 1947 de yayımlanan *Conceptions of Modern Psychiatry*(Modern Psikiyatrinin Kavramları) kitabı ile ortaya çıkmıştır (Geçtan, 2002).

Sullivan'ın kuramı kişilerarası ilişkilerdeki davranışlara odaklanır. Kişiliğin kişilerarasındaki iletişim ve etkileşim ile kurulduğunu söyler. Davranışların oluşumu da davranış bozuklukları da organizmanın algılamalarından değil kişilerarası ilişkilerden kaynaklanır. Dolayısıyla bir insanı çevresinden ayrı ve tek başına ele almak yanlıştır. Sullivan kişiliğin bir varsayım olduğunu ifade ederek araştırma biriminin kişi değil kişilerin ilişkileri olmalıdır diyerek kişilik alanı içerisinde etkinlik gösteren bazı süreçler tanımlamış, bunları üç başlıkta kavramsallaştırmıştır. Bunlar; *Dinamizmler*: kişiliğin incelenmesindeki en küçük birimdir, organizmanın canlılığını sürdüren enerji dönüşümleri olarak tanımlanır. *Personifikasyonlar*: kişinin kendisi ya da diğerleri hakkında oluşturduğu imgelerdir, ihtiyaçların karşılanmasına yönelik ve anksiyeteli yaşantılar sonucu oluşan karmaşalar olarak tanımlanır. *Bilişsel süreçler*: *prototaksik yaşantı*: zihinde geçici olarak ortaya çıkan anlık imgeler, *parataksik yaşantı*: aynı anda ortaya çıkan ama aralarında nedensel bir bağ bulunmayan imgeler ve *sintaksik yaşantı*: düşüncenin en gelişmiş biçimidir ve genel bir grup tarafından ortak kabul gören imgeler olmak üzere üç biçimde ortaya çıkmaktadır. Kuram aynı zamanda anksiyete kavramına da önemli bir yer vermiştir. Anksiyeteyi, insan varlığının ortak yıkıcı yönü olarak tanımlamışlardır. Anksiyete kişilik gelişiminin de itici gücü olarak değerlendirilmiştir. Sullivan dikkat kavramını da tanıdığı öncelik ile diğer kuramcılardan ayrılmaktadır (Geçtan, 2002).

Diğer kuramcılar gibi Sullivan da kişilik gelişiminde çocukluk yaşantılarının önemini fark etmiş ve özellikle anne-çocuk ilişkisinin önemine değinmiştir. Sullivan kişilik gelişiminin ilerleyen yaşlarda da devam ettiğini aktararak yedi basamaktan oluşan bir gelişim modeli ortaya koymuştur. Kurama göre gelişim evreleri *bebeklik, çocukluk, gençlik, ön-ergenlik, erken ergenlik, geç ergenlik ve yetişkinlik* olarak sınıflandırılmıştır. Sullivan gelişim evrelerinin doğuştan gelen biyolojik saate göre oluşmadığını, büyük oranda toplumsal durumlarla belirlendiğini söylemiştir (Burger, 2006).

2.2.2.2. Varoluşçu Yaklaşım/İnsancıl Yaklaşım

Varoluşçu yaklaşım bireyi geçmiş, şimdi ve gelecek süreçlerindeki bir toplam olarak değerlendirir. Varoluşçu yaklaşım yaşamda bir değer ve anlam arama sürecidir. Varoluşçu yaklaşımda amaç, bireyin içinde olduğu zamana odaklanarak destek olmaktır. Varoluşçu yaklaşım insanların 6 temel boyutta değerlendirmektedir. Bunlar, kendi farkındalığına varma kapasitesi, özgürlük ve sorumluluk, bireyin kendi kimliğini oluşturması ve diğerleriyle anlamlı ilişkiler kurması, anlam arayışı, yaşamın bir koşulu olarak kaygı ve ölümün farkına varılmasıdır (Corey, 2008).

Varoluşçu yaklaşımın temeli, insanın kendisini yaşamakta olduğu zaman içerisinde var edebileceği ve değiştirebileceği ilkesidir. İnsan özgürdür, yaşamını kendisi oluşturur ve kendi sorumluluğunu üstlenebildiği ölçüde özgürleşir. En temel ilke seçim ve sorumluluk ilkesidir. Varoluşçu kuramcılar insanın varoluşunda bir neden sonuç bağı kurulmasını söz konusu olamayacağını savunur, nedensellik kavramı yerine güdüselliği koyarlar. Varoluşçu kuramın temel kavramı Dasein'dir. Dasein varoluş demektir. İnsanın bu dünyadaki temel amacı kendisini var etmektir. İnsanın kendi varlığının bilincini yitirme olasılığının yarattığı duyguya ise ontolojik anksiyete denir. Anksiyete kavramı bir hastalık olarak değil yaşamın sorunlarından bir kaçış olarak değerlendirilir. Tedavi sürecinde de diğer kuramlar gibi biyolojik yapısında ya da geçmişinde aramak yerine yaşamın yollarını özgürce seçebilmesine odaklanır (Geçtan, 2002).

İnsancıl yaklaşımı tanımlamak kolay değildir çünkü insancıl kişilik kuramını oluşturan şeylerin tanımı üzerinde net bir görüş birliği yoktur. Tam olmasa da üzerinde görüş birliğine varılmış dört boyut vardır. Bunlar; kişisel sorumluluk, şimdi ve buradalık, fenomenolojik bakış açısı ve kişisel gelişimdir. Kişiliğin yapısal öğelerinden çok değişilebilirliğine ve gelişimine önem verilmiştir. Her birey kendini gerçekleştirme kapasitesi ile dünyaya gelir ve uygun koşulların sağlanması ile bu gerçekleşir. Eğer birey bir problem yaşıyorsa içerisinde bulunduğu koşulların incelenmesi gereklidir (Burger, 2006).

İnsancıl kuramcılar bireyin potansiyelini tam kullanamadığında yaşadığı mutsuzluktan bahsetmişlerdir. Rogers'a göre kendimizle ilgili sahip olduğumuz bilgilerle tutarlı olmayan bir bilgiyle karşılaştığımızda kaygı yaşamaya başlarız. Kişi kendisini var edecek potansiyel ile dünyaya gelirler ancak sorun kaygıyı yaşayıp çeşitli psikolojik savunma yöntemleri ile tepki gösterdiğimizde başlar. En sık kullanılan savunma tarzı ise çarpıtma ve inkârdır. Çarpıtma ve inkâr kısa vadede kaygı ile mücadelede işe yarasa da bireyin hayatı dolu dolu yaşamasına engel olur. Rogers, yeni yaşantılara açık, kendine güvenen, değerlendirmeyi içsel kaynağında yapan ve gelişimi devam ettirmede istekli olan bireylerin kendilerini gerçekleştirme yolunda olduklarını aktarmıştır (Corey, 2008).

İnsancıl kuram normal dışı davranışların oluşumunu hatalı öğrenmelere ve kullanılan savunma tarzlarına bağlar. Bu iki unsurun kişisel gelişim önünde engel olduğunu vurgular.

Saldırgan davranışların bu engellemeden ötürü ortaya çıktığını vurgulayan kuram, tedavinin koşulsuz kabul ve cesaretlendirme ile oluştuğuna inanır (Cüceloğlu, 2000).

2.2.2.3. Davranışçı Yaklaşım

Davranışçı kuram 1920'li yıllarda Watson tarafından başlatılan ve sonrasında Skinner ve Pavlov gibi isimlerin katkılarıyla gelişen bir kuramdır. Kişilik ve normal dışı davranışları tanımlarken öğrenme modellerinden yararlanır. Klasik ve edimsel koşullanma, sosyal öğrenme ve bilişsel davranışçı yaklaşım olmak üzere dört temel boyutta gelişim göstermiştir. Kişiliğin insanın geçmiş yaşantılarındaki koşullanmalarının bir ürünü olduğunu ifade eden kuramcılar, psikoloji dünyasının hızla düşünce, duygu gibi gözlemlenemeyen olgulardan uzaklaşması ve davranışlara odaklanması gerektiğini vurgulamışlardır (Burger, 2006).

Kişilik gelişiminde pekiştirme kavramına özel bir yer verilmiştir. Çocuğun çevresi tarafından pekişen davranışlarının devam edeceği, pekişmeyen davranışlarının ise devam etmeyeceği ve tüm sürecin sonucunda da ortaya çıkan şeyin çocuğun kişiliği olacağına inanmışlardır. Kuramcılara göre uygun koşullar sağlandığında bir insan istenildiği şekilde yetiştirilebilir. Watson kendisine belirli sayıda çocuk verilmesi ve uygun şartların sağlanması durumunda istenilen çocuğu istenilen şekilde yetiştirebileceğini ifade ederek, kuramın gücünü açıklamaya çalışmıştır. Normal dışı davranışları kişinin içsel süreçlerinde araştırmak yerine bireyin öğrenme yaşantılarına odaklanmak gerektiği ifade etmişlerdir. Kuram özellikle mantık dışı inançlar ve fobiler üzerinde önemli başarılar göstermiştir (Corey, 2008).

2.2.2.4. Bilişsel Yaklaşım

Geleneksel davranışçı yaklaşımı eleştirip çalışmalarına bilişsel yaklaşımı getiren Albert Bandura insanların yaşanan olaylara gösterdikleri tepkilerin, sadece pekiştireçler ile açıklanamayacağını, aynı zamanda düşünme ve kişisel farklılıklar gibi etmenlerin de etkili olduğunu savunmuştur. Albert Ellis ve Aaron Beck, bilişsel yaklaşım ile ilgili araştırmalar yaparak, rahatsız edici durumların yaşanmasında tamamen bireylerin kişisel algılarının etkili olduklarını savunmuşlardır. Çocukluk yıllarından itibaren edinilen mantık dışı inançlar, kalıp yargılar duygusal yapı ve mantık arasındaki dengeyi bozarak bireyin sorunlar yaşamasına neden olur (Burger, 2006).

Bilişsel yaklaşımın gelişimi 1959 yılına kadar uzanmaktadır. Beck araştırmalarına depresyon hastalarında psikanalitik ile başlamış ve gerçekleştirdiği çalışmalar sonucunda kuramın yetersiz kaldığını gözlemlemiştir. Gerçekleştirdiği klinik çalışmalar sonucunda, depresyon hastalarında bilişsel farklılıkların oldukça etkili sonuçlar doğurduğunu fark etmiştir (Alford ve Beck, 1979; Akt: Hamamcı, 2002).

Bilişsel kuram, duygu ve davranışların temelinde düşüncelerin olduğunu ve normal dışı davranışların incelenmesinde bilişlere öncelik verilmesi gerektiğini ifade eder. Bireyin duyguları ve davranışları, olayları nasıl değerlendirdiğine bağlıdır. Değerlendirmeler ise bireylerin zihinlerindeki şemalar vasıtasıyla gerçekleşir (Beck, Freeman, Davis, 2008).

Bilişsel kuram insanların hem akılcı, mantıklı hem de hatalı, mantık dışı düşünceler ile dünyaya geldikleri varsayımına sahiptir. İnsanların kendilerini korumaya, mutlu olmaya doğal bir eğilimleri olduğunu ancak aynı zamanda intihara, hoşgörüsüzlüğe, mükemmeliyetçiliğe de doğal bir eğilimleri olduğunu aktarır. İnsanların psikolojik olarak problem yaşamalarının ise bu işlevsel olmayan düşüncelerden kaynaklandığını savunur. Yaşanan problem durumunun çözümü için kişinin işlevsel olmayan düşüncelerini işlevsel olanlar ile değiştirilmesi olarak görülmüş, bu durum için bir süreç tanımlaması da yapılmıştır. Kurama göre insanın işlevsel olmayan kişiliğini değiştirmesi için; kendi duygusal problemlerinin yaratılmasında kendisinin sorumlu olduğunu kabullenmesi, bu rahatsızlık verici durumu düzeltilebilir olarak görmesi, duygusal rahatsızlıkların büyük çoğunluğunun mantık dışı inançlardan kaynaklandığını kabullenmesi, bu inançlarını açıkça kavraması, bu tür inançların kendisini tahrip ettiğini ve bununla mücadelenin öneminin farkına varması ve değişim için harekete geçmesi gereklidir (Corey, 2008).

Kelly, bireyin davranışını hem gerçeklik durumuna hem de gerçeklik algısına dayandırarak tanımlamıştır. Bireylerin yaşam ile ilişkin görüşlerini saydam şablonlara benzetmiştir. Kelly'e göre dünya gerçektir ve birey bu gerçekliği farklı deneyimlerle öğrenmekte ve yorumlamaktadır. Kelly bireylerin olayları değerlendirmekte kullandıkları bilişsel yapıları kişisel yapılar olarak tanımlamaktadır. Bireylerin kişisel yapılarının birbirlerinden oldukça farklı olduğunu dolayısıyla yaşanan olayları değerlendirmelerinde de farklılıklar olacağını savunmuştur. Birey kendi kişisel yapısının farkındalığına ne kadar hakimse o denli iyi ilişkiler kuracaktır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2010).

Bilişsel kuramcılardan Beck kişiliği, sosyotropi ve otonomi olmak üzere iki boyutta değerlendirmiş ve sosyotropik kişiliğe sahip olan bireylerin kendilerinden ziyade diğer insanlar ile kurduğu ilişkilere önem verdiğini, otonomik kişiliğe sahip bireylerin ise bireysel başarıya önem veren, çevrelerini kontrol etmeyi arzulayan kişiler olduğunu aktarmıştır (Sato ve McCann, 2000).

2.2.2.4.1. Sosyotropi ve Otonomi

Sosyotropi, bireyin istek ve ihtiyaçlarını karşılamak adına diğer insanlarla ilgili düşüncelerini, inançlarını ve beklentilerini içeren bir kişilik tipi olarak Beck tarafından tanımlanmaktadır. Sosyotropik insanlar kişisel doyum sağlamaları adına, edilgen, söz dinleyen, bağımlı ve sosyal çevresine katılımcı bir davranış kalıbı içerisinde olurlar. Bu tarz insanlar

kişilerarası ilişkilerinde empati, paylaşımcı, samimiyet, anlayış, bağlılık ve yardım etmeye değer veren kişiler olarak ön plana çıkarlar.

Yüksek düzeyde sosyotropik özellikler barındıran bireyler, reddedilmeye karşı aşırı hassasiyet gösterirler. Kişilerarası ilişkilerdeki bağlarını reddedilme korkusu üzerinden dizayn ederler ve bu da kendilerinden çok fazla ödün vermeleri sonucunu doğurur. Bu bireyler aşırı şekilde onaylanma ve ilgi beklerler (Fairbrother ve Moretti, 1998).

Sosyotropik insanlar mutlu ve doyum aldıkları bir hayat yaşamalarını, iş ve çevresindeki arkadaşlarından onay almalarına, sevmeleri ve sayılmalarına bağlarlar. Çevrelerindeki kişilerden bu tarz geri dönütler alamayan sosyotropik insanlar hüznü bir hayat geçirmeye meyilli olurlar (Malak ve Üstün, 2011).

Otonomi yunanca auto(kendi kendine) ve nomos(kanun) kelimelerinden türetilmiş ve kendini yönetme anlamına gelmiştir. Otonom insanlar ise baskı altında kalmadan akılcı kararlar alabilen ve hayata yansıtan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Erikson psikosoyal gelişim kuramında 1-3 yaş arası dönemi özerklik dönemi olarak adlandırmıştır. Bu yaş döneminde çocuk gelişimini sürdürürken utanma ve şüphe duygularına karşı özerklik hissi geliştirmeye başlar. Özerklik aslında bir seçim yapabilme mekanizmasıdır. Rahat ortamlarda çocuk bunu deneyimleyip kendi kararlarını alabilen bir organizmaya dönüşürken, yetiştiği ortamın uygun olmaması durumunda gerilme ve bağımlılık durumu gelişmeye başlar. Birey için çocukluk dönemlerinden itibaren oluşturduğu otonom yönü oldukça önemlidir (Kangallı, 2005).

Otonomi, kişinin kendi kendisine yetmesi, kişilik haklarını koruyarak özgürlüğünü ve bağımsızlığını arttırması olarak tanımlanmaktadır. Otonomik insanlar kendi amaçları doğrultusunda çaba harcamaktan, başarıya ulaşmaktan ve çevreleri üzerinde denetim sağlamaktan mutluluk duyarlar (Kaya ve ark, 2006).

Otonom kişilik özelliği yüksek olan bireyler kişisel başarı odaklıdır. Amaçları engellendiğinde ya da herhangi bir şekilde başarısızlık söz konusu olduğunda kolaylıkla ağır olumsuz duygular yaşayabilir hatta depresyon tablosu içerisine girebilirler. Özgürlüklerine ve çevreleri üzerindeki kontrol isteğine aşırı düşkündürler. Otonomik özelliği ağır basan bireyler nispeten soğuk ve çekingen tavırlar içerisinde olurlar. Kendileri için oluşturdukları dünyasında kişisel amaçlarına erişme hedefi ile yaşarlar ve engellenmeye karşı tahammülsüzdürler (Lynch, Robinson, Morse, 2001). Bu kişilik özelliğine sahip olan bireyler genellikle soğuk ve çekingen bir tavır sergilerken, bireysel başarı ve üstünlüğe önem verirler. Daha çok başkalarına karşı savunmacı bir tutuma sahiptirler (Kabakçı, 2001).

Beck ve arkadaşları (1983), sosyotropik insanların yaşadıkları depresif süreç ile otonomik insanların yaşadığı depresif süreçlerin birbirlerinden farklı olduğunu aktarmışlardır. Sosyotropik depresif kişilerde, sosyal ilgi kaybına odaklanma ve zevk veren etkinliklerin kaybına odaklanma gibi kişilerarası süreçlere ağırlık vermek olurken, otonomik depresif kişiler

kendilerine kızma, eleştirme, diğer insanlardan geri çekilme ve suçluluk duygusu gibi daha çok kişisel süreçlere ağırlık verilmektedir (Sato ve McCann, 2000).

İnsanların sahip oldukları kişilik özellikleri hayatlarının her aşamasında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Özellikle kişilerarası ilişkilerde etkililiği yadsınamayacak seviyededir. Kişilik biçiminin oluşumunda genetik faktörler, sosyal ve kültürel faktörler etkili olurken, kişilik gelişim sürecini çeşitli araştırmacılar açıklamaya çalışmıştır. Kişiliğin daha net anlaşılması adına bazı araştırmacılar çeşitli sınıflandırmalar ve özel tanımlamalar yapmıştır. Beck ve arkadaşları insanların en genel şekliyle sosyotropik ve otonomik özellikler barındıran iki grupta ele almışlardır. Bu çalışmada sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin bağışlama ile olan ilişkisi araştırılmıştır.

2.3. İlgili Araştırmalar

2.3.1. Yurt İçi Araştırmalar

Ülkemizde bağışlamayı ilk olarak Taysi sistemli bir şekilde el almış ve geniş bilgiler vermiştir. Suça İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeğini Türkçeye uyarlamış ve gerçekleştirdiği çalışmalar ile bağışlamanın, aile, arkadaş ve karşı cins ilişkilerinde ilişkileri geliştirerek kalitesini arttırdığını ve kişinin iyi oluş halinde pozitif katkıda bulunduğunu göstermiştir. Evlilikte Uyum Ölçeği, İlişkilerde Yükleme Ölçeği ve Suça İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeğini 80 evli çiftte uygulayarak gerçekleştirdiği çalışmada kadınların erkeklere oranla eşin verdiği zararı daha fazla incitici bulduğunu belirlemiş ve evlilik uyumu ve yüklemelerin cinsiyetler arasında bir fark yaratmadığını ifade etmiştir. Evlilik uyumunun bağışlamada belirleyici bir rolü olduğu tespit etmiştir. Ayrıca zarar verici durumun arttığı zaman bağışlamanın güçleştiğini saptamıştır (Taysi,2007). Yine Taysi (2010) evli çiftler ile gerçekleştirdiği bir çalışmada bağışlama yönünden evli kadın ve erkeklerin benzer özellikler sergilediğini tespit etmiştir.

Yıldırım (2009) bireylerin yakın ilişkilerinde sorumluluk yüklemeleri ve bağlanma biçimlerinin bağışlama ile arasındaki ilişkileri incelemek ve bağlanma biçimlerinin aracı rolünü sorgulamak için 119 kadın ve 93 erkek olmak üzere toplamda 212 katılımcıya Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri, İlişki Yükleme Ölçeği ve Suça İlişkin Kişilerarası Güdüler Ölçeklerini uygulayarak gerçekleştirdiği bir çalışmada, bağlanma biçimleri ve sorumluluk yüklemelerinin bağışlamanın alt boyutlarının yordayıcıları olduğunu tespit etmiştir.

Giray (2009), suça bulaşmış 15-18 yaşlarında 92 ergen erkek ile suça bulaşmamış 90 kız ve erkek öğrencilerinin adil dünya inancı ve bağışlama tutumlarını inceleyen bir araştırma gerçekleştirmiştir. Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği ve Enright Bağışlayıcılık Envanteri kullanılarak gerçekleştirilen araştırma sonucunda, suç işlemiş ergenlerin adil dünya inancı ve

bağışlayıcılık tutumlarında suç işlememiş ergenlere kıyasla anlamlı bir düzeyde daha düşük olduğunu bulmuştur.

Alpay (2009) 104 erkek 96 kadın olmak üzere toplamda 200 kişinin katılımı ile gerçekleştirdiği bir çalışmada Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri, Romantik Kıskançlık Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Suça İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeği ve Tek Maddelik Bağışlama Ölçeğini kullanarak evli bireylerde bağışlamayı empati, kıskançlık, incitilme derecesi ve benlik saygısının yordadığını tespit etmiştir. Çalışmasında cinsiyet farklılıklarını da ele alan araştırmacı kadınların erkeklere oranla daha hassas olduklarından dolayı incitilme durumlarına tepkilerinin daha zorlayıcı olduğu ifade etmektedir. Ancak genel olarak değerlendirilecek olduğunda bağışlama davranışında kadın ve erkek arasında temel bir farklılığın olmadığı ifade edilmektedir.

Özgün (2010) evlilik dışı ilişkinin aldatılan eş üzerindeki travmatik etkilerini araştıran 189 kadın katılımcı ile Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Yolları Ölçeği ve Kaynakların Korunumu Ölçeğini kullanarak gerçekleştirdiği süreç modeli çalışmasında birinci evrede bulunan eşlerin en yüksek düzeyde travmatik tepkiler verdiğini tespit ederken üçüncü düzeyde bulunan eşlerin en düşük düzeyde travmatik tepkiler verdiğini belirtmiştir. Ayrıca bağışlama sürecinde de birinci evrede bulunan eşlerin daha çok zorlanırken üçüncü düzeyde olan eşlerin nispeten daha kolay bağışladığı da araştırmada bulunmuştur.

Soylu (2010) sosyal dışlanma, sosyal reddedilme ve psikolojik olarak dışlanma durumlarının bireylerin sergilediği saldırganlık ve öfke tepkileri açısından farklılaşıp farklılaşmayacağına tespit etmeye ve dışlanan kişilerin saldırganlık tepkilerinde negatif duygulanım, bağışlayıcı kişilik ve cinsiyet özelliklerinin rolünü tespit etmek Saldırganlık Ölçeği, Bağışlayıcı Kişilik Ölçeği ve Negatif Duygulanım Ölçeğini 180 katılımcıya uygulayarak gerçekleştirdiği araştırmasında, bağışlayıcı kişilik ve negatif duygulanım değişkenlerinin saldırganlık düzeyi açısından anlamlı bir farka yol açtığını tespit etmiştir.

Bugay ve Demir (2010) Heartland Bağışlama Ölçeğini Türkçeye uyarlamışlardır. Ölçekte kendisini, başkasını ve durumu olmak üzere üç boyut bulunmaktadır. Hata özelliklerinin, bağışlamayı etkilediğini tespit eden araştırmacılar üniversite öğrencilerinin başkalarını bağışlama tutumlarında bu durumun %10 etkili olduğunu saptamışlardır. Araştırmaya göre üniversite öğrencilerinde bağışlama sürecini sırasıyla hatadaki sorumluluk, hatanın yol açtığı sonuçlar ve hatanın kimin tarafından yapıldığı değişkenleri anlamlı olarak yordamaktadır.

Bugay ve Demir (2011), yaptıkları bir çalışmada hataya ilişkin özelliklerin bağışlama ile ilişkisine ve yordanıp yordanmamasına bakmışlardır. Araştırmada 196 kadın ve 180 erkek olmak üzere toplam 376 katılımcıya Heartland Bağışlama Ölçeği ve Hataya İlişkin Özellikleri Değerlendirme Formu uygulanmış ve çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğunun hataya ilişkin özellikleri çok önemsedikleri görülmüştür. Katılımcıların %50'si hatanın büyüklüğüne,

%63'ü tekrarlanmasına, %43'ü hatalı kişinin kimliğine, %41'i hatanın sonuçlarına, %71'i hatada kasit olup olmamasına dikkat ettiklerini belirterek bağışlamada çok önemli olarak görmüşlerdir.

Bugay ve Demir (2012) gerçekleştirdikleri bir diğer araştırmalarında deneysel bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Üniversite öğrencilerinin kendilerini ve diğerlerini affetmeyi anlamaya yönelik deney grubu ile 8 oturum grup çalışması gerçekleştirilirken kontrol grubu ile çalışma yapılmayarak programın etkililiğini sınamışlardır. Ortadoğu Teknik Üniversitesinde gerçekleştirilen bu çalışmada Enright'ın Affetme Süreç Modeli esas alınarak geliştirilen bir program esas alınmıştır. Çalışma neticesinde deney ve kontrol grubunun kendini affetme son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca programın durumu ve genel bağışlama üzerinde de olumlu katkısının olduğu tespit edilmiştir.

Alp ve Ercan (2011), öğretmenlerin mobbing'e maruz kalma durumları ve bağışlama davranışlarında cinsiyetin rolünü 71 kadın ve 65 erkek olmak üzere toplam 136 öğretmenin katılımıyla Heartland Bağışlama Ölçeğini kullanarak araştırdıkları çalışmalarında, cinsiyete göre bir farklılık bulamamışlardır.

Akın, Özdevecioğlu ve Ünlü (2012), 290 kişinin katılımıyla gerçekleştirdikleri bir çalışmada bireyin başkalarını bağışlama ve intikam niyeti arasında olumsuz bir ilişki, başkalarını bağışlama ve ruh sağlığı arasında ise olumlu bir ilişki olduğunu aktarmışlardır. İşçilerin ruh sağlıklarının yöneticilere göre daha yüksek olduğu, intikam arzularının ise yöneticilere göre düşük olduğu da araştırmanın sonuçları arasındadır.

Çardak (2012), bağışlayıcılık eğilimini arttırmaya yönelik pikoeğitim programının, belirsizliğe tahammülsüzlük, psikolojik iyi oluş, öfke kontrolü ve sürekli kaygı düzeyi üzerindeki etkisini sorguladığı deneysel bir araştırmada, bağışlamanın artmasının diğer durumları olumlu yönde etkilediğini aktarmıştır.

Şamatacı (2013), Suça İlişkin Kişilerarası Motivasyonlar Ölçeği ve Ego Durumları Ölçeğini 305 öğrenciye uygulayarak gerçekleştirdiği çalışmasında genç yetişkinlerin romantik ilişki içerisinde bir incinme durumu ile karşılaştıklarında verilen bağışlama tepkileri ile bireyin ve partnerin Transaksyonel Analiz Ego durumları arasındaki ilişkiyi gözlemlemiştir. Genç yetişkinlerin kendilerini Yetişkin Ego Durumunda algılama seviyeleri arttıkça incinme düzeylerinin azaldığı, partnerlerini Eleştirel Ebeveyn ve Doğal Çocuk Ego Durumunda algılama seviyesi arttıkça incinme düzeylerinin arttığı, partnerini Yetişkin ve koruyucu Ebeveyn olarak algıma seviyesi arttıkça incinme seviyesinin azaldığı görülmüştür. Partnerini Koruyucu Ebeveyn ve Yetişkin Ego durumunda algılama seviyesi artan bireyin bağışlama seviyesinin arttığı, Eleştirel Ebeveyn ve Doğal Çocuk Ego durumunda algılama seviyesi arttıkça ise bağışlama seviyesinin azaldığı tespit edilmiştir.

Bilişsel çarpıtmalar ve bağışlama arasındaki ilişkiyi 194 kadın ve 126 erkek olmak üzere toplam 320 öğrenciye ilişkiler ile ilgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği ve Heartland Bağışlama

Ölçeğini uygulayarak incelediği araştırmasında Çivan (2013), bilişsel çarpıtmalar ve başkalarını bağışlama puanları arasında negatif düşük anlamlı bir fark tespit etmiştir.

Asıcı (2013), öğretmen adaylarının affetme özellikleri ile öz duyarlılık ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi araştırarak çalışmada 269 kadın ve 131 erkek olmak üzere toplam 400 öğretmen adayına Heartland Bağışlama Ölçeği, Öz-Duyarlılık Ölçeği ve Ancak Benlik Saygısı Ölçeği uygulamıştır. Araştırma sonucunda ise bağışlama ile öz duyarlılık ve benlik saygısı arasında olumlu bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Halisdemir (2013) 347 üniversite öğrencisiyle psikolojik iyi oluş, kendini affetme düzeyi ve geçmişe yönelik anne kabul red algısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği Kısa Formu, Ebeveyn Kabul Red Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeği kullanarak gerçekleştirilen çalışmada, kendini affetme, geçmişe yönelik anne kabul red algıları, algılanan akademik başarı ve öğrenim görülen fakültenin psikolojik iyi oluşun anlamlı yordayıcıları olduğunu tespit etmiştir. Toprak (2013), bağışlama konusunda yaptığı bir derleme çalışmasında, bağışlama kavramının psikolojik danışmada kullanımına değinmiş ve gerekli görmüştür.

Çolak (2014) logoterapi yönelimli grupla psikolojik danışma uygulaması ile bağışlama esnekliği kazandırılmasına yönelik deneysel bir çalışma gerçekleştirmiştir. 12 deney 12 kontrol grubu olmak üzere toplam 24 üniversite öğrencisi ile yürütülen çalışmada Bağışlama Esnekliği Ölçeği kullanılmış ve bağışlama esnekliğinin arttığı gözlemlenmiştir.

Karakaş (2014) Gerçeklik Terapisi yönelimli grupla psikolojik danışma uygulaması ile bağışlama esnekliği kazandırılmasına yönelik 10 deney ve 10 kontrol grubu olmak üzere 20 katılımcıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada Bağışlama Esnekliği Ölçeği, Dini Başa Çıkma Ölçeği, Temel Empati Ölçeği ve Stresle Başa Çıkma Tutumları Envanteri kullanılmış ve çalışma sonucunda gerçeklik terapisi yönelimli dini başa çıkma psiko-eğitim programı kullanılarak gerçekleştirilen grupla psikolojik danışmanın bağışlama esnekliğinin geliştirilmesinde olumlu rol oynadığı bulunmuştur.

Çoklar (2014) kişilik özellikleri ile bağışlamaya isteklilik arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmasında, 466 katılımcıya Bağışlamaya İsteklilik Ölçeği, Öç Alma Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu, Adalet Duyarlılık Ölçeği Mağdur Formu ve Narsistik Kişilik Envanteri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda intikam ve adalet duyarlılığın bağışlama istekliliğini yordadığını bulmuştur.

Gündüz (2014), üniversite öğrencilerinde affetmeyi yordayan değişkenlerin belirlenmesi için 459 üniversite öğrencisinin katılımı ile Dumlupınar Üniversitesinde Heartland Bağışlama Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Dini Yönelim Ölçeği ve Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği kullanılarak bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada benlik saygısı ve bilişsel çarpıtmaların kendini affetmeyi anlamlı bir şekilde yordadığı, dini yönelim ve cinsiyetin ise

anlamli bir fark yaratmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Başkalarını affetme alt boyutu ile bilişsel çarpıtmalar ve cinsiyetin anlamli bir ilişki içerisinde olmadığı saptanmıştır.

Üniversite öğrencilerinin başkalarını ve kendini bağışlamada cinsiyetin anlamli bir fark yaratmadığı 527 öğrencinin katılımı ile Ankara, Dicle ve Ortadoğu üniversitelerinde Heartland Bağışlama Ölçeği, Kişilerarası Tepkisellik İndeksi, Ruminasyon Ölçeği Kısa Formu ve İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçekleri kullanılarak gerçekleştirilen bir çalışmada bulunmuştur. Empati ve ruminasyonun anlamli bir fark yarattığı ise araştırmanın bir diğer sonucu olarak bulunmuştur (Aşçıoğlu Önal, 2014).

İş yerindeki şiddet ile bağışlama arasındaki ilişkiyi tespit etmek için Mobbing Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeği kullanılarak 436 öğretmenin katılımıyla gerçekleştirdikleri bir çalışmada Sarıçam, Çardak ve Yaman (2014), bağışlamanın işyerindeki mobbing yaşantısını yordadığını tespit etmişlerdir.

Ermumcu (2014), Heartland Bağışlama Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tutumları Envanteri, Kişiler arası Tepkisellik İndeksi ve İlişki Ölçekleri Anketi kullanarak 256 evli çift ile gerçekleştirdiği çalışmasında bağlanma stillerinin alt boyutları olan Koruyucu ve Güvenli Bağlanmanın bağışlama davranışı için anlamli bir yordayıcı olduğu tespit etmiştir. Stresle başa çıkmada aktif olmayı tercih eden bireylerin daha bağışlayıcı olduğunu ancak baş etmede kaçınmayı kullanan bireylerin ise daha az bağışlayıcı olduğu da araştırmada tespit etmiştir. Empatinin ise anlamli bir yordayıcı olmadığı belirtmiştir.

Sarı (2014), 164 kadın ve 149 erkek olmak üzere toplam 313 üniversite öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmasında, Kişisel Yönelim Envanteri ve Heartland Bağışlama Ölçeğini kullanmış ve bağışlama ve kendini gerçekleştirmenin birbirlerinin yordayıcıları olduğunu bulmuştur.

Uysal ve Satıcı (2014), bağışlama ile intikam arasındaki ilişkide öznel mutluluğun aracı rolüne bakmışlardır. Araştırmada 298 üniversite öğrencisine İntikam Ölçeği, Öznel Mutluluk Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeği uygulanmıştır. Bağışlamanın intikam ile olumsuz yönde, öznel mutluluk ile olumlu yönde anlamli bir ilişkisi olduğunu saptamışlardır. Araştırmaya göre, öznel mutluluk bağışlamanın anlamli bir yordayıcısıdır. Bir diğer ifade ile öznel mutluluk düzeyi arttıkça bağışlama ve intikam arasındaki ilişki azalmaktadır.

Satıcı, Uysal ve Akın (2014) ise minnettarlık ile bağışlama arasındaki ilişkiye bakmışlardır. Araştırmada 185 kadın ve 146 erkek olmak üzere toplam 331 üniversite öğrencisine İntikam Ölçeği, Şükran Anketi-Altı Öge Formu ve Sürekli Yetkinlik Ölçekleri uygulanmış ve minnettarlık ile bağışlama arasında pozitif yönde anlamli bir ilişki olduğunu aktarmışlardır. Minnettarlığın bağışlama ve intikam arasında kısmen aracılık etkisi olduğunu aktarmışlardır.

Sarıçam ve Biçer (2015), ahlaki değer, öz-anlayış ve bağışlama arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalarında, 412 öğretmen adayına Ahlaki Değer Ölçeği, Öz-Anlayış Ölçeği ve Bağışlayıcılık Ölçeğini uygulamışlar ve ahlaki değer ve öz-anlayışın bağışlama ile aralarında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkisi olduğunu saptamışlardır. Ahlaki değer ve öz-anlayışın bağışlamayı %56 oranında açıkladığını aktarmışlardır. Canatan, Sarıçam ve Biçer (2015), ise bağışlama ile anlamlı bir yaşama sahip olma arasında pozitif ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu aktarmışlardır.

Yalçın ve Malkoç (2015), 482 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdikleri araştırmalarında Yaşam Anlam Anketi, Olumlu ve Olumsuz Deneyim Ölçeği, Olumlu Memnuniyet Ölçeği, Devlet Umut Ölçeği, Eğilimli Umut Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeklerini kullanmışlardır. Araştırmalarında, bağışlama ve umudun anlamlı bir yaşama sahip olma ve öznel iyi olma değişkenleri arasındaki ilişkiye bakmış ve bağışlama ve umudun anlamlı bir yaşama sahip olma ve öznel iyi olma ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Bayar (2015), aldatma, empati ve bağışlama arasındaki ilişkiyi sorgulayan çalışmasında, 156 katılımcıya Toronto Empati Ölçeği, Aldatma Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeği uygulamış ve empatik bireylerin daha bağışlayıcı olduğunu, bağışlama ile aldatma arasında bir ilişki gözlemlenmediğini ve aynı zamanda durumu bağışlama kapasiteleri yüksek bireylerin kendilerini ve başkalarını da daha bağışlayıcı olabildiklerini aktarmıştır.

İkiz, Mete-Otlu ve Asıcı(2015), psikolojik danışman adaylarının bağışlamaya ilişkin inançlarını araştırdıkları bir çalışmada, psikolojik danışman adaylarının bağışlama eylemini bir erdem ve karar olarak algıladıklarını, kişilerarası ilişkilerinde bağışlayıcı olmalarının, hatalı kişinin hatasını fark etmesi ve af dilemesi gibi koşullara bağlı olarak gerçekleştiğini aktarmışlardır.

Tunç (2015), romantik ilişkilerdeki istismar ile ilişki doyumu, affetme ve kıskançlık arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında 236 kadın ve 99 erkek olmak üzere toplam 335 öğrenciye Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği, İlişki İstikrarı Ölçeği, Romantik Kıskançlık Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeği uygulamıştır. Araştırmacı istismar durumu ile kendini ve başkalarını bağışlama düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını, durumu bağışlama ile ise anlamlı olumsuz yönlü bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Göztepe-Gümüş (2015), 86 kadın ve 71 erkek olmak üzere toplam 157 evli birey ile bağışlamanın evlilik uyumunu yordayıp yordamadığını araştıran çalışmasında, Bağışlanması Beklenen Olaya Verilen Önem Formu, Bağışlayıcı Kişilik Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri, Evlilikte Uyum Ölçeği ve Tekrarlayıcı Düşünme Ölçeklerini kullanmıştır. Araştırmacı bağışlayıcı kişilik özelliklerinin evlilik uyumunu yordadığını bulmuştur. Bağışlayıcı kişilik özelliğinin cinsiyete göre farklılaşmadığı da araştırmanın aktardığı sonuçlar arasındadır.

Yaşar (2015) üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşları ile bağışlama ve psikolojik sağlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi için gerçekleştirdiği araştırmasında, 486 kadın ve 175 erkek olmak üzere toplam 661 öğrenciye Pozitif ve Negatif Duygu Durum Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği, Heartland Bağışlama Ölçeği ve Ego Sağlık Ölçeğini uygulamıştır. Araştırmacı bağışlama eğiliminin arttıkça öznel iyi oluşun da arttığını tespit etmiştir.

Balcı-Çelik ve Serter (2017) Romantik ilişkileri olan 329 üniversite öğrencisinde bağışlamanın iyi oluş üzerindeki etkisinin incelediği bir çalışmada, Heartland Bağışlama Ölçeği, Pozitif Negatif Duygu Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanmışlardır. Araştırmacılar bağışlama ile öznel iyi oluş arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Tüccar (2015) 300 engelli bireyle bağışlama ile engel türleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yaşam Kalite Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeği kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada ortopedik engelli bireylerin bağışlama düzeylerine ilişkin puanlarının diğer engel gruplarına kıyasla düşük olduğu gözlemlenirken engelli bireylerin eğitim düzeyleri ve çalışma durumlarının bağışlama ile ilişkisi olmadığı aktarılmıştır.

Çoklar ve Dönmez (2015) 12 adet öyküden oluşan Bağışlama İstekliliği Ölçeği(BİÖ)'ni 70 erkek ve 81 kadın olmak üzere 18-26 yaş arasındaki 151 Ege üniversitesi öğrencileri üzerinde çalışarak Türkçeye uyarlamışlardır.

Çitil ve Durmuş (2015) 117 evli kadın ile gerçekleştirdikleri bir çalışmada evliliğin onarımı için bağışlamanın gerekliliğine değinmişlerdir. Evlilikte ortaya çıkan incitici durumlar ile mücadele etmenin ve ilişkinin kalitesinin artırılmasının bağışlama ile mümkün olacağı ve aynı zamanda bağışlamanın evlilik süresini arttıracaklarını ifade etmektedir.

Kaya (2015) 304 kadın ve 318 erkek olmak üzere toplam 622 üniversite öğrencisine Heartland Bağışlama Ölçeği, Frost-Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği ve Duygusal Zeka Ölçeği-Kısa Formu uygulayarak mükemmeliyetçilik ve bağışlama düzeyleri arasındaki ilişkide duygusal zekânın aracı rolünü incelediği araştırmasında mükemmeliyetçilik ve bağışlama arasında negatif düzeyde anlamlı bir ilişki, duygusal zekâ ve bağışlama arasında pozitif düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bağışlamanın cinsiyet ve sınıf düzeyinde farklılaşmadığını belirtmektedir. Kaya ve Peker (2016), üniversite öğrencilerinin bağışlama ve mükemmeliyetçilik düzeyleri arasındaki ilişkide duygusal zekanın aracı rolüne baktıkları çalışmalarında, bağışlama ve duygusal zeka arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ve bağışlama ile mükemmeliyetçilik arasında ise anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğunu aktarmışlardır.

Satıcı (2016) 489 kadın ve 290 erkek olmak üzere toplam 779 üniversite öğrencisine Yaşam Doyumu Ölçeği, Heartland Bağışlama Ölçeği, İntikam Ölçeği ve Sosyal Bağlılık Ölçeği uygulayarak gerçekleştirdiği araştırmasında üniversite öğrencilerinin bağışlama ile öznel iyi

oluş, intikam ve sosyal bağlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacı sosyal bağlılığın bağışlamada kısmi aracı olduğunu, yordadığını belirtmiştir.

Koç, İskender, Çolak ve Düşünceli (2016), belirsizliğe tahammülsüzlük ve öfke kontrolünün bağışlayıcılık ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkide aracılık etkisini araştırmışlardır. 478 kadın ve 434 erkek olmak üzere toplamda 912 kişi ile gerçekleştirilen araştırmada bağışlama eğilimi arttıkça psikolojik iyi oluş ve öfke kontrol düzeyinin de arttığı ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin ise azaldığı görülmüştür.

Gülbüz (2016), evliliklerinde aldatılmış bireylerle yaptığı bir araştırmada, bağışlamada psikolojik sağlamlığın ve bağlanmanın rolüne bakmıştır. Betimsel tarama modeli ile yapılan çalışmada 54 kadın ve 8 erkek olmak üzere toplamda 62 kişiye Evlilik Dışı İlişki Formu, Heartland Bağışlama Ölçeği, Connor-Davidson Psikolojik Sağlamlık Ölçeği ve İlişki Ölçekleri Anketi uygulanmıştır. Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin korkulu bağlanma stiline sahip bireylere kıyasla kendilerini bağışlama düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Psikolojik sağlamlık ise %11 düzeyinde bağışlama eğilimini yordadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda bağışlama durumu için eğitim düzeyi, çocuk sahibi olma-olmama, ilişki kurulan kişi, bireysel psikolojik destek alıp almama ve evliliğin devam edip etmemesi gibi değişkenlere göre farklılık gösterdiği de araştırmanın sonuçları arasındadır.

Güzel (2016) çalışmasında bireylerin bağışlama ve aldatma eğilimlerinin erken dönem uyumsuz şemaları ne düzeyde yordadığına bakmıştır. 316 yetişkine Aldatma Eğilimi Ölçeği, Young Şema Kısa Formu ve Heartland Bağışlama Ölçeği uygulamıştır. Araştırmada bireylerin uyumsuz çocukluk şemalarının bağışlama eğilimini %21, aldatma eğilimini %36 oranında yordadığını ortaya koymuştur.

Aslan (2016), bağışlama, yaşam doyumu ve sürekli öfke arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 638 üniversite öğrencisine Heartland Bağışlama Ölçeği, Sürekli Öfke-Öfke İfade Biçimleri Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeklerini uygulamış ve bağışlama ile yaşam doyumu ve sürekli öfke arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Topbaşoğlu (2016), Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği, Heartland Bağışlama Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeğini kullanarak 773 kadın ve 310 erkek olmak üzere toplam 1083 üniversite öğrencisi ile bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmasında sürekli öfke ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide bağışlamanın düzenleyici rolüne bakmış ve bağışlamanın yaşam doyumu ve sürekli öfke üzerinde düzenleyici bir rolü olduğunu tespit etmiştir.

Ezerçe (2016), Evlilikte Suçu Bağışlama Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeğini 160 kadın ve 160 erkek olmak üzere toplam 320 evli bireye uygulayarak gerçekleştirdiği çalışmada eşlerindeki suçu bağışlama ile yaşam doyumu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu aktarmıştır. Eşini bağışlayan bireylerin yaşam doyumlarının da yüksek olduğunu belirtmiştir.

Küçüker (2016), Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, Bilişsel Esneklik Envanteri, Heartland Bağışlama Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeğini 895 üniversite öğrencisine uygulayarak gerçekleştirdiği araştırmada bağışlama davranışının yaşam doyumuna kısmen aracılık ettiğini tespit etmiştir.

Özkan (2016), öğretmenlerin yıldırma ile bağışlama ve örgütsel sessizlik davranışları arasındaki ilişkiyi 351 öğretmen katılımcı ile incelemiş ve öğretmenlerin bağışlama türleri içerisinde en fazla başkalarını bağışlama davranışını kullandıklarını tespit etmiştir. Araştırmada Negatif Davranışlar Ölçeği, Örgütsel Sessizlik Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeği kullanılmıştır. Aynı zamanda öğretmenlerin cinsiyet ve branş değişkenlerine göre bağışlama eğilimlerinin farklılaştığı da araştırmada rapor edilmiştir.

Şentepe(2016), bağışlama, ruh sağlığı ve dindarlık arasındaki ilişkiyi 398 erkek ve 694 kadın olmak üzere toplamda 1092 üniversite öğrencisinin katılımı ile incelediği araştırmasında, Dindarlık Ölçeği, Dinsel Eğilim Ölçeği, Heartland Bağışlama Ölçeği ve Kısa Semptom Envanterini kullanmıştır. Araştırmacı bağışlama ile alçakgönüllülük arasında pozitif bir ilişki olduğunu, gurur ile negatif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca dindarlık ve ruh sağlığı ile bağışlama arasında pozitif bir ilişki olduğu ve dindarlığın bağışlamayı önemli oranda yordadığını belirlemiştir.

Vatansever(2016) alkol bağımlısı bireyler ile bağımlı olmayan bireyleri karşılaştıran araştırmasında, 52 kadın ve 3 erkek olmak üzere toplamda 55 yatan ya da ayakta tedavi olan hasta bireyler ile çalışmıştır. Katılımcılara Heartland Bağışlama Ölçeğini, Sürekli Utanç ve Suçluluk Ölçeğini ve Öfkeye İlişkin Derin Düşünme Ölçeğini uygulamış ve alkol bağımlısı bireylerin olmayanlara kıyasla daha düşük kendini bağışlama eğilimi ve daha yüksek utanç ve suçluluk duygusu sergilediklerini raporlaştırmıştır.

Oral (2016), bağışlama düzeylerinin kişilik özellikleri açısından incelenmesi çalışmasında Heartland Bağışlama Ölçeği, Öz-Anlayış Ölçeği, Sıfatlara Dayalı Kişilik Ölçeği ve Hataya İlişkin Ruminasyon Ölçeğini 460 kadın ve 380 erkek olmak üzere toplam 840 üniversite öğrencisine uygulamıştır. Araştırmacı, kendini ve başkalarını bağışlama düzeyinin, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ve aynı zamanda kişilik özelliklerinden dışa dönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk değişkenlerinin başkalarını bağışlamada önemli yordayıcılar olduğunu belirtmiştir.

Sayın (2017), Başa Çıkma Stratejileri,-Kısa Formu, Öz-Anlayış Ölçeği, Dini Başa Çıkma Ölçeği ve Kendini Bağışlama Ölçeğini 478 kadın ve 203 erkek olmak üzere toplamda 681 üniversite öğrencisine uygulamış ve kendini bağışlama eğiliminin davranışsal uzaklaşma, kabullenme ve negatif başa çıkma ile anlamlı bir şekilde açıkladığını belirtmiştir.

Güloğlu, Kararımak ve Emiral(2016), çocukluk çağı travmaların bağışlama üzerindeki etkisini inceledikleri bir çalışmada 413 kadın ve 123 erkek olmak üzere toplamda 536

üniversite öğrencisine Çocukluk Çağı Travma Ölçeği Kısa Formu, Tinsellik Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeğini uygulamışlardır. Araştırmacılar travmatik yaşantı geçmişine sahip üniversite öğrencilerinin travmatik yaşantı yaşamamış olanlara kıyasla bağışlama eğilimlerinin daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Çocukluk çağlarında yaşanan travmaların bağışlamayı olumsuz etkilediğini aktarmışlardır.

Ayten ve Ferhan (2016), 223 kadın ve 72 erkek olmak üzere toplamda 295 Türk ve Ürdünlü öğrencilere Hayat Memnuniyeti Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeği kullanarak, bağışlama eğilimi düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğini inceledikleri araştırmalarında, Türk öğrencilerin, Ürdünlü öğrencilere kıyasla daha fazla bağışlayıcı olduklarını saptamışlardır.

Seyfi (2017) 103 kadın ve 97 erkek olmak üzere toplamda 200 evli bireye İlişki Ölçekleri Anketi, Aldatma Eğilimi Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeğini uygulamıştır. Evli bireylerin aldatma eğilimi ve bağışlama düzeylerini bağlanma stillerine göre incelendiği araştırmada kadın katılımcıların bağışlama düzeyi ile aldatma eğilimi arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Besim (2017) bağışlama ve öfke arasındaki ilişkiyi betimsel bir çalışma ile ele almıştır. Çalışmaya 357 kadın ve 107 erkek olmak üzere toplam 464 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmacılar tarafından Heartland Bağışlama Ölçeği ve Sürekli Öfke Ölçeği uygulanmış ve bağışlama ile sürekli öfke arasında orta düzeyde negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Aslan (2017) üniversite öğrencilerinin erken dönem uyumsuz şemaları ile bağışlayıcılık eğilimleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada, 282 kadın ve 161 erkek olmak üzere toplamda 443 katılımcıya Young Şema Ölçeği-Kısa Form, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Ölçeği, Sürekli Utanç ve Suçluluk Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeğini uygulamıştır. Araştırmacı erken dönem uyumsuz şemalar ile bağışlama eğilimleri arasında yüksek düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki saptamıştır.

Asıcı ve Uygur (2017), üniversite öğrencilerinin bağışlamanın algılanan stres düzeyi üzerindeki etkisini ve yordayıcı rolünü araştırdıkları çalışmaya, 345 üniversite öğrencisi katılmış ve araştırmada Algılanan Stres Ölçeği, Duygusal Öz-Yeterlilik Ölçeği ve Heartland Bağışlama Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmacılar bağışlamanın üniversite öğrencilerinin algıladıkları stres düzeyindeki değişimin %28'ini açıkladığını aktarmışlardır.

Çolak, Koç, Eker ve Düşünceli (2017), ortaöğretim öğrencilerine yönelik Bağışlama Esnekliği Ölçeği geliştirmişlerdir. 651 öğrenci ile gerçekleştirilen çalışmada ölçekten edinilen bilgiler, bağışlamayı tanıma, bağışlamayı içselleştirme ve gerçek bağışlama alt boyutlarının ortaöğretim öğrencilerinde geçerli ve güvenilir sonuçlar verdiğini göstermiştir.

Camadan ve Yazıcı (2017) saldırganlık eğilimlerinin bağışlama ile ilişkisini inceledikleri araştırmalarında, 1493 kadın ve 1251 erkek olmak üzere toplamda 2744 üniversite öğrencisine

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği uygulamışlar ve bağışlama ile saldırganlık arasında anlamlı ve olumsuz yönde bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Mameghani (2017) 797 kadın ve 437 erkek olmak üzere 1234 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdiği çalışmada, Oxford Mutluluk Ölçeği, Heartland Bağışlama Ölçeği ve Tolerans Ölçeğini kullanmış ve Türkiye ve İran'daki öğrencilerin yaş, medeni durum, cinsiyet ve öğrenim durumlarına göre bağışlama eğilimleri arasında bir farklılık olmadığını aktarmıştır.

Hoşrik (2017), çocuk evlerinde kalan ergenler üzerinde Tanrı İmgesi Ölçeği(Kısa Form), Bağışlama Eğilimi Ölçeği, Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeği ve Sürekli Kaygı Ölçeklerini uygulamıştır. Araştırmacının gerçekleştirdiği bağışlama araştırmasında, çocuk evlerinde kalan ergenlerin başkalarını cezalandırmak yerine bağışlamayı tercih ettiklerini, özellikle anne babası ile görüşebilenlerin görüşmeyenlere oranla daha az intikam arzuladıklarını ve daha fazla bağışlayıcı tutum sergilediklerini gözlemlemiştir.

Kaygas (2017) üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişki tarzları ile çatışma çözme eğilimi arasındaki ilişkide bağışlamanın rolü incelenmiştir. Araştırmaya 409 lisans öğrencisi katılmış ve Heartland Bağışlama Ölçeği, Çatışma Çözme Eğilimi Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmacı bağışlama ile çatışma çözme eğilimi ve besleyici ilişki tarzı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki, zehirleyici ilişki tarzı ile anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğunu belirlemiştir.

Aydın (2017), psikolojik esneklik ile bağışlama arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında 351 kadın ve 364 erkek olmak üzere toplamda 715 üniversite öğrencisine Bilişsel Sınav Kaygısı Ölçeği, Mükemmeliyetçi Düşünceler Ölçeği, Durumsal Kendini Bağışlama Ölçeği, Drexel Ayrışma Ölçeği, Ruminasyon Ölçeği ve Kabul ve Eylem Formu-II'yi uygulamıştır. Araştırmacı kendini bağışlama eğiliminin psikolojik esneklik ile doğrudan ilişkili olduğunu aktarmıştır.

Başkaya (2018), 203 kadın ve 129 erkek olmak üzere 332 ortaöğretim öğrencisine Eleştiriye Açık Olma Ölçeği ve Bağışlama Ölçeği uygulamıştır. Araştırmacının ortaöğretim öğrencilerinin bağışlama ve eleştiriye açık olma durumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında eleştiriye açık olma düzeyi ile bağışlama düzeyi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu aktarılmıştır. Hayatlarından memnun olan öğrencilerin olmayanlara kıyasla daha fazla eleştiriye açık oldukları ve bağışlayıcı tutum sergiledikleri ifade edilmiştir.

Asıcı(2018), bağışlamanın süreç modeli temel alınarak hazırlanan Bağışlama odaklı grup rehberliğinin ergenlerde bağışlama eğilimi, saldırganlık eğilimi, zarar verici olaylarla başa çıkmada kullandıkları tepkileri ve öznel iyi oluşları üzerindeki etkisini incelediği çalışmada, bağışlama eğiliminin arttığını raporlaştırmıştır. 65 ergen öğrenci ile çalışan araştırmacı, Bağışlama Ölçeği, Tepki Stratejileri Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği ve Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeğini

kullanmıştır. Araştırma sonucunda ergenler ile yapılabilecek bağışlama odaklı çalışmaların diğer değişkenlere de olumlu etki yapacağı vurgulanmıştır.

Adam Karduz (2019), beş faktör kişilik ölçeği ile bağışlama ölçeğini kullanarak bağışlama eğiliminin kişilik özellikleri ile olan ilişkisine bakmıştır. Araştırmada deneysel bir desen kullanan araştırmacı toplam 24 öğrenciden oluşan onikişerli iki gruba uyguladığı psiko-eğitim programının bağışlamanın tüm kişilik tiplerinde artış görülmesinde etkili olduğunu aktarmıştır.

Bağışlama kavramı ile cinsiyet, medeni durum, suça bulaşmış/bulaşmamış kişiler, aldatma, aldatılma, mobbing yaşayan ve yaşamayan bireyler, engelli ve engelsiz bireyler gibi farklı farklı örneklem gruplarıyla ve evlilik uyumu, bağlanma biçimleri, sorumluluk yüklemeleri, romantik kıskançlık, benlik saygısı, empati, aldatılma durumu, sosyal dışlanma, sosyal reddedilme, hataya ilişkin özellikler, ego durumları, özduyarlılık, anne baba kabul red algısı, dini yönelim, ruminasyon, mükemmelliyetçilik gibi farklı farklı değişkenler ile araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile ilgili yurt içinde gerçekleştirilen araştırmalar ise şu şekildedir:

Kabakçı (2001)'nın, 323 erkek ve 272 kadın olmak üzere toplamda 595 üniversite öğrencisinin katıldığı ve sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve depresif belirti düzeyi arasındaki ilişkiyi Beck Depresyon Ölçeği ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği kullanarak incelediği bir çalışmada, sosyotropik insanların depresyon yaşamaları noktasında anlamlı bir ilişki bulmuşken, otonomik insanların depresyon yaşamaları noktasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

Çam ve Engin (2006), geliştirdikleri bir eğitim programı için 22 hemşireden oluşan katılımcılar ile deneysel bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırmada Öz Etkililik-Yeterlilik Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği kullanılmış ve araştırma sonucunda sosyotropi ve otonomi kişilik özelliklerinin katılımcılarda uygulama öncesine oranla arttığı görülmüştür. Otonomik kişilik özelliğinin, sosyotropik kişilik özelliğine göre daha fazla artış gösterdiği gözlemlenmiştir.

Yüncü, Azman, Çelik ve Aydın (2006), tarafından madde bağımlılığı sorunu olan ergenler ile gerçekleştirilen bir çalışmada sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada madde bağımlılığı sorunu olan gençlerin anneye bağlanma ve onaylanma kaygısı ile yalnızlıktan hoşlanma alt boyutları arasında ters yönde bir ilişki saptanmıştır.

Keskin ve Yıldırım (2008), üniversite öğrencilerinin problem çözme davranışları ile otonomi özellikleri arasında ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında 180 üniversite öğrencisine Problem Çözme Envanteri, Çoklu Zeka Envanteri ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği uygulamışlardır. Araştırmacılar otonomi düzeyi ile problem çözme envanterinden aldıkları puanlar arasında

olumsuz yönde anlamlı bir ilişki gözlemlendiğini aktarmıştır. En yüksek ilişki öze dönük-içsel zekâ ile otonomi arasında bulunmuştur.

Baydoğan ve Dağ (2008), 43'ü kadın, 28'i erkek olmak üzere toplam 71 hemodiyaliz hastası ile depresif belirtilerin sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerine göre inceledikleri çalışmalarında, Beck Depresyon Envanteri, Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği, Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeğini kullanmışlardır. Araştırmacılar sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin depresif tutumun anlamlı yordayıcıları olmadığını aktarmışlardır.

Bedel (2008) Okul öncesi öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları, içsel dışsal kontrol odağı yönelimleri ve demografik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada, 180 katılımcıya Kontrol Odağı Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği uygulamış ve sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlar ile bir ilişkisi olmadığını aktarmıştır. Ancak alt faktörlerden biri olan onaylanmama kaygısı ile öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlar arasında anlamlı ve olumsuz bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Çetin (2008) 54 kişi evde ve 74 kişi huzurevlerinde yaşayan toplam 128 kişi olmak üzere 65 yaş üstü katılımcıyla Geriatri Depresyon Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği kullanarak sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ve depresyon ilişkisine baktığı bir çalışmada huzurevlerinde yaşayan yaşlılarda, depresyon ile sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

Onar (2008), yeme bozukluğu olan 24 kadın ve olmayan ergen ve genç erişkin sağlıklı 24 kadın üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında, sosyotropik kişilik özellikleri yüksek olan ergen kızların vücut algılarına ve arkadaşları tarafından kiloları ve görünüşleri ile ilişkili aldıkları geribildirimlere daha fazla dikkat ettiklerini aktarmış ve sosyotropi ve depresyon arasında negatif yönlü bir ilişki bulmuştur. Araştırmada Yeme Tutumları Testi, Sosyotropi-Otonomi Ölçeği, Aile Ortamı Ölçeği, Vücut Algısı Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır.

Karahan (2009), üniversite öğrencilerinin iletişim ve problem çözme becerisi ile sosyotropi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelediği deneysel bir çalışmada araştırmaya gönüllü olan 32 üniversite öğrencisi katılmış ve 16 kişi deney, 16 kişi kontrol olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. Araştırmada iletişim ve problem çözme eğitimi alan üniversite öğrencilerinin sosyotropi düzeylerinde artış görüldüğü saptanmıştır. Problem çözme becerisi artan ve iletişim becerisi gelişen öğrencilerin daha sosyal oldukları aktarılmıştır.

Akkaya (2009)'un üniversite öğrencilerinin otonomik-sosyotropik kişilik özellikleriyle öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasındaki ilişkiye baktığı bir çalışmada, 211 kadın ve 227 erkek olmak üzere toplamda 438 üniversite öğrencisine Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği ve

Sosyotropi-Otonomi Ölçeği uygulamış ve sosyotropi ile öğrenilmiş güçlülük arasında zayıf, otonomi ile öğrenilmiş güçlülük arasında orta düzeyde olmak üzere pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tosyalı (2010)'nın evli bireylerde sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri, empati ve mutluluk düzeyi arasındaki ilişkiye baktığı bir araştırmasında 201 kadın ve 154 erkek olmak üzere toplamda 355 bireye ile çalışmış ve sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile empati ve mutluluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır.

Doğan (2010)'ın evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleriyle evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki ilişkiye 327 evli çiftte Sosyotropi-Otonomi Ölçeği ve Evlilik Çatışma Ölçeği uygulayarak baktığı bir çalışmada, kişilik özellikleri ile evlilikte çatışma yaşama arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki saptamıştır.

Malak ve Üstün (2011) hemşirelerin sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi için gerçekleştirdikleri bir çalışmada, bir hastanede çalışan 162 hemşireye Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği uygulayarak sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ve tükenmişlik düzeyi arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Kayalar (2012)'in yaptığı bir çalışmada 60 okul müdürü, 80 müdür yardımcısı ve 13 eğitim denetmencisinin sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerini görev türlerine, cinsiyetlerine, medeni durumlarına, mezuniyet alanlarına, kamu hizmet sürelerine, yönetici hizmet sürelerine, yönetici olarak çalışılan okul sayılarına, aldıkları ödül sayılarına, görevlerinin kendi kişiliklerine uyuma sayısına, aldıkları hizmet içi eğitim sayılarına, herhangi bir spor branşı ile ilgilenme durumlarına ve iletişim becerilerine gibi değişkenler ile karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Mezirciyan (2013), 412 orta öğretim öğrencisi ile gerçekleştirdiği çalışmada, okul öncesi eğitimi alan ve almayan öğrencilerin sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerini karşılaştırmıştır. Araştırmada okul öncesi eğitim ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Yardan ve Dikmetaş (2013), bir hastanede çalışan 110 kişiye Sosyotropi-Otonomi Ölçeği ve Psikolojik Sözleşme Anketi uygulayarak, psikolojik sözleşme algıları ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğunu aktarmıştır.

Özdemir (2013), 431 kadın ve 169 erkek olmak üzere toplamda 600 üniversite öğrencisine Sosyotropi-Otonomi Ölçeği ve Cambridge Davranış Ölçeği uygulayarak gerçekleştirdiği araştırmasında üniversite öğrencilerinin empati ve sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin incelemiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerine, okudukları bölüme, yaşlarına, yaşamlarının en uzun geçtiği yere, aile yapısı, kaçınıcı kardeş olduğu, kardeş sayısı ve gelir

düzeyine göre sosyotropik otonomik kişilik özelliklerinin farklılaştığı aktarılmıştır. Empati düzeyleri ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişkiler bulunmuştur. Aynı zamanda empati ile otonomi kişilik özelliği arasında anlamlı ve ters yönlü zayıf bir ilişki tespit edilmiştir.

Çakır (2013) 759 kadın üniversite öğrencisine Duygulara İlişkin İnançlar Ölçeği, Duygusal Zorlanmaya Toleranssızlık İndeksi ve Bilişsel Davranışsal Kaçınma Ölçeği uygulayarak kadın üniversite öğrencilerinde yeme tutumlarının mükemmeliyetçilik, sosyotropi-otonomi, üst bilişler, duygulara ilişkin inançlar, duygusal zorlanmaya toleranssızlık ve kaçınma ile ilişkisi: yatıklaştırıcı ve sürdürücü faktörlere dayalı bir model önerisi olarak yaptığı doktora çalışmasında kişilik özellikleri ile mevcut değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Sergici (2013), İstanbul ve Yalova illerinde 563 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdiği bir araştırmada, sigara kullanan ve kullanmayan öğrencilerin sosyotropik ve otonomik kişilik özelliği ve kontrol odağı arasındaki ilişki incelemiştir. Araştırmada Sosyotropi-Otonomi Ölçeği ve Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, sosyotropik özelliği yüksek olan öğrenciler sigara içmeye daha eğilimlidir. Sosyotropi alt ölçeğine göre ise sigara kullanan öğrencilerin kullanmayanlara kıyasla daha fazla ayrılık ve onaylanma kaygısı yaşamaktadırlar. Kontrol odağı ile sosyotropi kişilik özelliği arasında anlamlı ve olumlu bir ilişki bulunmuşken, kontrol odağı ve otonomi kişilik özelliği arasında anlamlı ve olumsuz bir ilişki bulunmuştur.

Karagözoğlu, Arkan, İnan ve Höyük (2013), huzurevlerinde kalan toplam 80 yaşlı birey ile gerçekleştirdikleri benlik saygısı ve otonomi düzeyi araştırmasında Otonomi Ölçeği ve Stanley İşbirliği Benlik Saygısı Envanterini kullanmış ve benlik saygısı ile otonomi düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler tespit etmişlerdir. Araştırmaya göre, yaşlı bireylerde benlik saygısı arttıkça otonomi düzeyi de artmaktadır.

Çevirici (2014), evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile iç-dış kontrol odağı arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelediği ve 50 çiftin katıldığı bir çalışmada Sosyotropi-Otonomi Ölçeği ve Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeğini kullanmış ve evli bireylerin otonomileri ile iç kontrol odakları ve sosyotropi ile dış kontrol odakları açısından bir farklılık bulamamıştır.

Serttaş (2015) Sosyotropi-Otonomi Ölçeği ve Problem Çözme Envanteri 196 okul idarecisine uygulayarak gerçekleştirdiği araştırmasında okul yöneticileri ile görev türleri, kamudaki hizmet süreleri, cinsiyetleri ve medeni durumları arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Ancak sosyotropik kişilik özellikleri ile problem çözme yöntemlerinden biri olan aceleci yaklaşımlar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Aydın (2014) 115 kadın ve 87 erkek olmak üzere toplamda 202 Hemodiyaliz hastası ile Sosyotropi-Otonomi Ölçeği ve İlişki Ölçekleri Anketini kullanarak gerçekleştirdiği bir çalışmada

bağlanma stilleri ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre bağlanma stilleri ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasında orta düzeyde, pozitif bir ilişki vardır.

Özdemir (2015), 105 depresyon hastası ve 110 sağlıklı birey ile kurguladığı çalışmasında, erken dönem uyumsuz şemaların depresyon ve sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile ilişkisine bakmıştır. Sosyotropik kişilik özelliği yüksek olan depresyon hastalarında, *güçlü diğeri yönelimlilik, güçlü terkedilme, kendini feda ve onay arayıcılık* şema alanları baskın çıkmıştır. Sosyotropik kişilik özelliği yüksek sağlıklı bireylerde ise *güçlü zedelenmiş özerklik, kendinin ortaya koyma, diğeri yönelimlilik, güçlü onay arayıcılık ve cezalandırıcılık* şema alanları baskın çıkmıştır. Otonomi kişilik özelliği yüksek olan depresyon hastalarında ise, *zayıf zedelenmiş sınırlar, güçlü aşırı tetikte olma, bastırılmışlık, terk edilme, kendini feda, onay arayıcılık, güçlü yetersiz öz denetim ve cezalandırıcılık* şema alanları baskın çıkmıştır. Otonomi kişilik özelliği yüksek sağlıklı bireylerde ise *zayıf zedelenmiş özerklik, kendini ortaya koyma, aşırı tetikte olma, bastırılmışlık, sosyal izolasyon, yetersiz öz denetim, karamsarlık ve cezalandırıcılık* şema alanları baskın çıkmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucu ise erken dönem uyum bozucu şemaların sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile ilişkisinin bulunmadığı yönündedir.

Yılmaz (2015), tarafından 383 kadın ve 202 erkek olmak üzere 585 üniversite öğrencisine Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği kullanılarak gerçekleştirilen bir çalışmada üniversite öğrencilerinin boyun eğici davranışları ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada sosyotropi ve otonomi kişilik özellikleri yüksek ve düşük olan öğrenciler arasında boyun eğici davranış düzeyleri açısından anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Boyun eğici davranışlar ile sosyotropi alt ölçekleri olan onaylanma kaygısı, ayrılık kaygısı ve başkalarını memnun etme kaygısı; otonomi alt ölçekleri olan özgürlük ve yalnızlıktan hoşlanma boyutları aralarında anlamlı ve olumlu ilişkiler tespit edilmiştir. Boyun eğici davranışları en çok yordayan boyutlar ise onaylanma kaygısı ve başkalarını memnun etme kaygısı olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarından hareketle sosyotropik özelliği yüksek olan bireylerin daha çok boyun eğici davranışlar sergileyebileceği söylenebilmektedir.

Didişen, Gerçekker, Bolışık, Başbakkal ve Gürkan (2015), depresyon ve sosyotropik-otonomik kişilik özelliği arasındaki ilişkiyi Beck Depresyon Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeğini 182 pediatri hemşireye uygulayarak araştırmış ve sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin depresyon ile ilişkili olduğunu aktarmışlardır.

Fıstıkçı, Keyvan, Görgülü, Şenyuva, Erten ve Sungur (2015), 68 sosyal anksiyete bozukluğu olan bireylere Beck Depresyon Envanteri, Sosyotropi-Otonomi Ölçeği, SCL-90-R ve Sosyal Anksiyete Ölçeği uygulayarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında, sosyotropik kişilik

özelliklerinin depresyon ve sosyal kaygı ile anlamlı ve olumlu bir ilişki içerisinde bulunduğunu saptamışlardır.

Uğurlu ve Pako(2016) ortaöğretim son sınıf 390 öğrenci ile gerçekleştirdikleri bir çalışmada cinsiyet açısından sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin farklılaşp farklılaşmadığına bakmışlardır. Cinsiyetler arasında yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, kız öğrencilerde sosyotropi kişilik özelliği baskın çıkarken, erkek öğrencilerde otonomi kişilik özelliği baskın çıkmıştır.

Özdemir (2016) tarafından üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin denetim odağı üzerindeki etkisinin belirlenmeye çalışıldığı bir araştırma 581 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Sosyotropi-Otonomi Ölçeği ve Denetim Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, otonom kişilik özelliği içten kişisel denetim odağının alt boyutu olan denetim odağının bir yordayıcısı olup anlamlı ve olumlu bir ilişki vardır. Aynı zamanda sosyotropik kişilik özelliği dıştan denetim odağının bir yordayıcısı olarak belirlenmiştir. Sosyotropik kişilik özelliğinin alt boyutları olan onaylanmama ve ayrılık kaygısı dıştan denetim odağı üzerinde etkili olarak saptanmıştır.

Girgin (2016), Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği kullanarak mülki idari amirlerin kişilik özellikleri ile tükenmişleri arasındaki ilişkiyi saptamak adına gerçekleştirdiği araştırmasında, sosyotropi kişilik özelliği ile duygusal tükenme ve duyarsızlaşma arasında, otonomi kişilik özelliği ile ise duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı arasında zayıf seviyede iki yönlü anlamlı ve pozitif bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Seçkiner (2016) insanların kişilik özellikleri ile algılanan duygusal istismar seviyeleri ve takıntılı olma düzeylerinin araştırdığı bir çalışmada 500 yetişkinin verilerini incelemiştir. Yetişkin bireylerin sosyotropik otonomik kişilik özellikleri ile algılanan duygusal istismar düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Ancak yetişkin bireylerin sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile takıntılı olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ayvazoğlu (2017), 127 psikoloğun katılımı ile psikologların kullandıkları mizah tarzları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada Mizah Tarzları Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre psikologların otonomik kişilik özellikleri, sosyotropik kişilik özelliklerine göre daha baskındır. Mizah tarzları ile sosyotropik otonomik kişilik özellikleri arasında ise anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Balık (2017), sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerine sahip yetişkinlerin stres ile başa çıkma tarzları ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişkiyi incelediği tez çalışmasında, 146 üniversite öğrencisine Ruhsal Belirti Tarama Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği uygulamıştır. Araştırmada stresle başa çıkmada sosyotropik özelliği baskın olan yetişkinlerin çaresiz yaklaşımı, otonomik özelliği baskın olan yetişkinlerin ise

kendine güvenli yaklaşım, iyimser yaklaşımı ve boyun eğici yaklaşımı daha çok benimsedikleri görülmüştür. Ayrıca sosyotropik kişilik özelliği ile somatizasyon, obsesif kompulsif bozukluk, kişilerarası duyarlılık, depresyon, anksiyete, paranoid düşünce, psikotizm ve daha pek çok ek maddeler gibi ruhsal sorunlar arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Çalım (2017), üniversite öğrencilerinin romantizm ve eş seçme tutumları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmada 431 üniversite öğrencisine Romantizm ve Eş Seçim Ölçeği ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin romantizm ve eş seçme tutumları ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasında zayıf pozitif yönlü bir ilişki vardır. Aynı zamanda cinsiyet, sosyo ekonomik durum, aile yapısı gibi değişkenlerinde sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile anlamlı fark yarattığı aktarmıştır.

Budak (2017) tarafından internet bağımlılığının sosyotropik otonomik kişilik özellikleri, duygu düzenleme gücü ve yaşam doyumu ile ilişkisine bakıldığı bir çalışmada, 185 kadın ve 337 erkek olmak üzere 522 erişkinde Sosyotropi-Otonomi Ölçeği, İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Duygu Düzenleme Gücü Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği uygulanmış ve internet bağımlılığı ile sosyotropik otonomik kişilik özellikleri arasında anlamlı düzeyde yüksek pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Duygu düzenleme gücü ile sosyotropi kişilik özelliği arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Sosyotropik kişilik özelliği baskın olan bireylerin duygu düzenlemelerinde güçlükler yaşamaktadırlar. Araştırmanın diğer bir sonucu da yüksek sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerine sahip bireylerin internet bağımlılıklarının daha fazla olmasıdır.

Şen (2017), bipolar bozukluk tanısı almış bireylerin kişilik özelliklerinin hastalık üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasında 111 tanı almış hasta grup ve 93 sağlıklı birey grubu ile çalışmıştır. Bipolar bozukluk tanısı almış hastaların sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin hastalığın seyrindeki önemi üzerine gerçekleştirilen bir çalışmada, bipolar tanısı almış bireylerin sosyotropi-otonomi düzeylerinin sağlıklı bireylerden yüksek olduğu bulunmuştur. Toplam manik atak sayısı ve yatış sayısı sosyotropi ile ilişkili, intihar girişi ise otonomi ile ilişkili olarak belirlenmiştir. İşlevselliğin sosyotropi-otonomi ile anlamlı ve negatif bir ilişkisi olduğu da aktarılmıştır. Bipolar hastalarında sosyotropik ya da otonomik kişilik özelliklerinin, hastalığın seyri açısından oldukça önemli olduğu ifade edilmiştir.

Polat (2018) tip II diyabet hastalarında gerçekleştirdiği bir çalışmada problem çözme davranışı ile otonomik kişilik özelliği arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğunu aktarmıştır. Araştırmada Problem Çözme Envanteri ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği kullanılmış ve tip II hasta bireylerde otonomi seviyesi azaldıkça problem çözme becerilerinin de azaldığı görülmüştür.

Sosyotropi-otonomi kavramı ile cinsiyet, medeni durum, hemşireler, okul müdürleri, mobbing yaşayan ve yaşamayan bireyler, sosyo ekonomik durum gibi farklı farklı örneklem gruplarıyla ve depresif belrtiler, bağlanma biçimleri, öz etkililik, öz yeterlilik, problem çözme becerileri, çoklu zeka, iç dış kontrol odağı, benlik saygısı, empati, anne baba kabul red algısı, ruminasyon, mükemmelliyetçilik gibi farklı farklı değişkenler ile araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

2.3.2. Yurt Dışı Araştırmalar

McCullough, Worthington, Rachal, Sandage, Brown ve Hight (1998) bağışlama kavramını yakın ilişkiler ile ilişkilendirerek ele almışlardır. Araştırmada 131 kadın ve 108 erkek üniversite öğrencisi ile çalışılmıştır. İlişkiye ekstra katkısı olan üyelerin ilişkiyi korumak adına daha bağışlayıcı olduğunu ve uyumlu çiftlerde yaşanan incitici duruma daha fazla katlanılabildiğini aktarmışlardır. Araştırmada yakın ilişkiler, empati, özür ve ruminasyon ile bağışlama arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Konstam, Chernoff ve Deveney (2001), öfke, suçluluk, utanç ve empatinin bağışlama üzerindeki rolünü araştırdıkları çalışmalarında, 138 yüksek lisans eğitimi alan öğrenci ile çalışmışlar ve bağışlama ile uyum sağlayıcı suçluluk eğilimi arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğunu, bağışlama ile utanma arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı ve ayrıca empati ile bağışlama arasında olumlu bir ilişki olduğunu aktarmışlardır.

Shackelford, Buss ve Bennett (2002) bağışlamada eşler arasında farklılıklar olduğunu ifade etmekte ve bu farkın incitici durumun türünden kaynaklandığını ifade etmektedirler. 128 kadın ve 128 erkek olmak üzere 256 evli bireyin katıldığı araştırmada cinsel anlamda aldatılma kadınlar tarafından daha kolay tolere edilebilirken erkekler tarafından bağışlayıcılık açısından daha zor ve güç bir durum olduğunu belirtilmektedir. Duygusal anlamda daha bağlı olan tarafın yakın ilişkilerinde daha bağışlayıcı bir tutum sergilediği yine araştırmanın bir diğer sonucu olarak ifade edilmektedir. Zararın şiddeti ile bağışlama arasındaki ilişki incelendiğinde ise incitici durumun yoğunluğunun artması bağışlamayı o denli güçleştirdiği görülmektedir.

Fincham ve Beach (2002), uzun süredir evli olan çiftlerde gerçekleştirdikleri bir çalışmada öyküsel bir olayda eşin verdiği zarara göre bağışlamayı arttırmada, evliliğin kalitesi, duygusal tepkiler ve tutumların rolünü araştırmışlar ve evlilik kalitesinin tek başına bağışlamayı yordamadığını ama tutumlar ile birlikte incelendiğinde yordayıcı gücünün olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca cinsiyet bazında bakıldığında erkeklerin sorunlu yüklemelerinde kadınlara kıyasla daha fazla yordayabileceği ve bağışlama sürecinde iletişimin çok önemli olduğu bulgularına ulaşmışlardır. Verimli çatışma çözme becerilerinin bağışlama sürecine olumlu katkı sağlayacağını belirtmişlerdir.

Konstam, Holmes ve Levine (2003), 92 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında empati, benmerkezcilik ve baş etmeyi, bağışlamanın öğeleri olarak araştırmışlardır. Bu çalışmalarında duygu odaklı baş etme ve empatinin bağışlamayı olumlu olarak etkilediği görülmüştür. Ayrıca, benmerkezcilik ile bağışlama arasında anlamlı bir ilişki görülmediği de araştırmanın sonuçları arasındadır.

Younger, Piferi, Jobe ve Lawler (2004) sokaktaki insanın bağışlamadan ne anladığını keşfetmek adına yürüttükleri 62 erkek ve 132 kadın olmak üzere genç ve yaşlıların bulunduğu bir çalışmada, genç katılımcıların %42'sinin bağışlamayı 'kabul etmek, olayın üstesinden gelebilmek', tüm katılımcıların %33'üne göre ise 'olumsuz düşünce ve duygularından vazgeçmek' olarak tespit etmişlerdir. Genç katılımcılar daha çok bağışlama sürecinde davranışsal öğeler odaklanırken yaşlı katılımcılar duygusal öğelere odaklanmışlardır. Katılımcıların %41'i ise bağışlamayı 'uzlaşma' olarak tanımlamışlardır.

Kearns ve Fincham (2004) benzer bir çalışmayı 105 erkek ve 103 kadın olmak üzere toplam 208 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirmiş ve sokaktaki insanın bağışlamaya yönelik açıklamalarının bilimsel tanımlamalar ile yakın anlamlar içerdiğini keşfetmişlerdir.

Lawler-Row ve Piferi (2006), çalışmalarında bağışlamayı bir kişilik özelliği olarak ele almışlardır. Araştırmalarında 50-95 yaş arası 425 erişkine ulaşmış ve bağışlayıcı tutuma sahip bireylerin depresyon ve stres yaşama durumlarının düşük, öznel ve psikolojik iyi oluşlarının ise yüksek olduğunu saptamışlardır.

Bono, McCullough ve Root (2007), son yedi gün içerisinde önemli bir ilişkisel sorun yaşamış bireylerden seçtikleri iki ayrı grup ile boylamsal bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarında bağışlama ile iyi oluş arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu ve refah seviyesindeki artışın bağışlamayı da arttırdığını aktarmışlardır.

Orathinkal, Vansteenwegen ve Burggraeve (2008) yürüttükleri bir çalışmada yaş, cinsiyet, eğitim, çalışma durumu, çocuk sayısı ve evlilik süresinin bağışlama ile ilişkisine baktıkları çalışmalarında yaşı bağışlamayı yordamadığını, kadınların bağışlamaya daha eğilimli olduğunu ve ilk evliliğini yapmış olanlardan çocuk sayısının bağışlama sürecinde yordayıcı olduğunu belirtmişlerdir. Bağışlamanın cinsiyet, eğitim, evlilik süresi ve çocuk sayısının bağışlamada önemli rol oynadığını aktarmışlardır.

Avery (2008), çalışmasında bağışlamanın sağlık üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada kendini bağışlamanın akıl sağlığı üzerinde etkiliyken fizyolojik sağlığı etkilemediği görülmüştür. Aynı zamanda kendini bağışlama düzeyi yüksek olan bireylerin düşük olan bireylere kıyasla daha iyi sosyal işlev ve akıl sağlığı gösterdiği saptanmıştır. Kendilerini bağışlama düzeyleri düşük olanların ise sağlıklarının daha kötü olduğu ve yüksek düzeyde bedensel ağırları olduğu da araştırmanın sonuçları arasındadır.

Webb, Colburn, Call, Chikering ve Heisler (2008), 280 üniversite öğrencisinin katılımıyla bağışlama ile depresyon, utanç, suçluluk ve psikolojik kötü muamele arasındaki ilişkileri inceledikleri araştırmalarında, bağışlamanın depresif semptomlar ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu, suçluluk eğilimler yüksek bireylerin bağışlama yeteneğinde artış ve utanma eğilimi yüksek bireylerin bağışlama yeteneğinde azalış olduğu görülmüştür. Utanma eğilimi yüksek bireylerin özellikle kendini bağışlamada güçlükler yaşadığı dikkat çekmiştir. Ayrıca çocukluk yaşantılarında travmatik yaşantıları olan bireylerin bağışlama yeteneklerinin arttırılmasının güç olacağı raporlaştırılmıştır.

McNulty (2008), eşlerin partnerlerini affetme eğilimlerinin sonuçlarını iki yıl üzeri 72 yeni evli çift üzerinde araştırmıştır. Bağışlamanın evliliğe olumlu temel etkileri kesitsel araştırmalarda ortaya çıkmasına rağmen, çiftlerin partnerlerini bağışlamaya yönelimleri evlilikteki olumsuz sözel davranışların sıklığıyla ilişkilidir. Özellikle, çok nadiren olumsuz olarak davranan partnerlerle, evli çiftler daha memnun kalmaya eğilimli ve zamanla daha bağışlayıcı olurken, sık sık olumsuz davranan partnerlerle, evli olan çiftler bağışlama konusunda daha az eğilimli ve bu konuda daha az memnun oldukları bulunmuştur. Aynı durum kocaların problemlerinin yoğunluğunda da değişiklik arz etmektedir öyle ki sık sık olumsuz davranışlar sergileyen eşlerle evli kocalar kısa süren bu durumlarda daha çok bağışlayıcıyken, problemin sabit hale geldiği durumlarda daha az bağışlayıcı olmaktadır.

Martin, Gonzalez ve Fuster (2011) çalışmalarında bağışlama sürecini saygınlık ve umudun geri gelişi ile tanımlamaktadır. İncitici duruma ilişkin ilk acının geçmesi ve gücün olan eşin kabullenme sürecini tamamlaması, partneriyle olan ilişkisini de göz önüne aldığında bağışlayıcı bir tutum sergilemesini kolaylaştırmaktadır.

Safaria (2014), 57 kadın ve 24 erkek olmak üzere toplamda 81 üniversite öğrencisi ile bağışlama, mutluluk ve şükran duygusu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacı şükran duygusunun bağışlamayı kolaylaştırdığını aktarmıştır.

Shekhar, Jamwal ve Sharma (2016), mutluluk ve bağışlama arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, bağışlama ile mutluluk arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu aktarmışlardır. Aynı zamanda erkek katılımcıların, bağışlama ve mutluluk düzeyleri de kadın katılımcılara kıyasla yüksek olarak raporlaştırılmıştır.

Akhtar, Dolan ve Barlow (2017), bağışlamanın iyi oluş üzerindeki etkisini araştırmak üzere nitel bir çalışma düzenlemişlerdir. Araştırmaya anne baba sevgisinden yoksun kalmış bireyler, romantik ilişkilerinde incinmiş bireyler ve iş ilişkilerinde ihmal edilmiş bireyler gibi yaşantıları olan bireylerden oluşan 11 kişilik grupla (8 erkek ve 3 kadın) yarı yapılandırılmış görüşmeler ile devam etmişler ve araştırma sonucunda, katılımcıların bağışlamayı iyi oluşturma olumlu etki eden bir süreç olarak gördüklerini saptamışlardır. Bağışlamama durumunu ise akıl sağlığını kötü etkileyen ve gelişime ket vuran bir faktör olarak görmüşlerdir.

Barcaccia, Schneider, Pallini ve Baiocco (2017), zorbalığa maruz kalan ergenler üzerinde bağışlamanın etkisini inceledikleri araştırmalarında, 14-22 yaş arası 319 italyan genç ile çalışmış ve bağışlama yeteneği geliştiren öğrencilerin zorbadan intikam alma arzularında azalma yaşadığı ve psikolojik iyi oluşlarında artış görüldü gözlemlendiği aktarılmıştır.

Edgar-Smith ve Palmer (2017), 7 ve 12.sınıf seviyesinde bulunan öğrencilerin bağışlamaya ilişkin düşüncelerini araştırdıkları bir çalışmalarında, öğrencilerin çoğunun bağışlamayı tanımlamakta zorlandığı ve bağışlamayı genel olarak olumsuz durumdan sıyrarak hayata devam etme, hatalı kişinin af dilemesi ve hatalı davranışını değiştirmesi ve uzlaşma olarak görüldüğü aktarılmıştır.

Quintana-Orts ve Rey (2018)'in ergenlerde siber zorbalık ve bağışlama eğilimi arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, 1650 ergen ile çalışmış ve siber zorbalık ile bağışlama arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Bağışlama eğilimi yüksek öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma durumunda, bağışlama eğilimi düşük öğrencilere kıyasla siber zorba olma olasılıklarının daha az olduğu saptanmıştır.

Gerlsma ve Lugtmeyer (2018), farklı suçlara maruz kalan ergenlerin bağışlama ve öç alma davranışları üzerindeki belirleyici rolünü inceledikleri araştırmalarında, bağışlamanın suç türüne göre farklılaştığı görülmüştür. Hollandalı 455 öğrenci ile yürütülen araştırmada fiziksel güç gibi suçların öç alma eğilimini arttırdığını, cinsel suçların ise kaçınma eğilimini arttırdığı saptanmıştır.

Bağışlama kavramı ile yurtdışında ise cinsiyet, medeni durum, suça bulaşmış/bulaşmamış kişiler, aldatma, aldatılma, eğitim durumu, çocuk sayısı, evlilik süresi, evli çiftler, zorbalığa maruz kalmış ve kalmamış çocuklar gibi farklı farklı örneklem gruplarıyla ve empati, duygu odaklı baş etme, bağlanma biçimleri, suçluluk eğilimi, incitici durum, aldatılma durumu, mutluluk, şükran, ruminasyon, gibi farklı farklı değişkenler ile araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ile ilgili gerçekleştirilen yurt dışı araştırmalar ise şu şekildedir:

Beck ve arkadaşları (1983) sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerini belirlemek adına bir ölçek geliştirmişlerdir. Ölçeğin kullanıldığı araştırmada kadınların erkeklere oranla daha sosyotropik oldukları görülmüştür. Sosyotropik insanların diğer insanlar ile çatışma yaşadıklarında ve onay görmediklerinde daha çok depresyon eğilimli oldukları, otonomik kişilerin ise kişisel bağımsızlığa daha çok önem verdikleri için depresif eğilimlerinin benzer durumlarda daha az olduğu görülmüştür. Otonomik insanların kişisel başarı ve özgürlük odaklı oldukları için daha az bağımlı olacakları ve dolayısıyla depresyona girme eğilimlerinin de daha düşük olacağı aktarılmıştır.

Tesser (1986), sosyotropik insanların kendilerini daha çok sosyal yönden başarılı gördükleri kişiler ile kıyaslarken olumsuz duygular hissedeceğini, otonomik insanların ise kendilerini daha çok kişisel başarı alanında başarılı gördükleri kişiler ile kıyaslarken olumsuz duygular hissedeceğini aktarmıştır. Bu durumun açıklamasını ise, bireylerin öz ilgisinin az olduğu alanlarda kendilerini başkaları ile kıyaslama ihtiyacı hissetmedikleri olarak ifade etmiştir.

Clark ve Beck (1991), 485 lisans öğrencisine Sosyotropi-Otonomi Ölçeğini uygulayarak yapı geçerliliğini test ettikleri çalışmalarında, sosyotropi alt ölçeğinin geçerliliğinin istenen seviyede olduğunu ancak, otonomi alt ölçeğinin yapı geçerliliğinin arzulanan seviyede olmadığını tespit etmişlerdir. Bunun üzerine orijinal ölçeğe bazı maddeler ekleyerek Beck Depresyon Envanteri ve Beck Anksiyete Envanteri gibi ölçekler ile 485 üniversite öğrencisi üzerinde çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarda hiyerarşik çoklu regresyon analizleri, pozitif duygusallık ve kişilerarası duyarsızlığın özel olarak disforiye bağlı olduğunu belirtirken, negatif duygusallık ve sosyotropinin hem endişeli hem de depresif ruh hali durumlarıyla anlamlı ilişkileri olduğunu göstermiştir.

Moore ve Blackburn (1993), otobiyografik bir hafıza paradigması kullanarak 20 unipolar hastayla olumsuz yaşantıların hatırlanmasında sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin etkili olup olmadığını inceledikleri araştırmada, sosyotropi ile olumsuz yaşantıları hatırlama arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Otonomi ile olumsuz anıların hatırlanması arasında ise herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Clark, Steer, Beck ve Ross (1995), 93 maddeden oluşan genişletilmiş sosyotropi ve otonomi ölçeği ile gerçekleştirdikleri bir araştırmada, otonomik kişilik özelliği mükemmeliyetçilik ve öz etkililik ile olumlu bir ilişki içerisindeyken, başkaları tarafından onaylanma ile olumsuz bir ilişki içerisinde olduğu görülmüştür. Sosyotropik kişilik özelliğinin ise bağımlı olmak, öz eleştiricilik ve yakın olma isteği ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Robins, Bagby, Rector, Lynckh ve Kennedy (1997) major depresyonlu 103 hastaya Kişisel Stil Envanteri ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeği uygulayarak gerçekleştirdikleri bir araştırmada, major depresyonlu bireylerde semptom kalıpları ile sosyotropi ve otonomi ilişkisine bakmışlardır. Kişilerarası duyarlılık, suçluluk ve kendini suçlama ve depresyon ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasında yüksek düzeyde negatif bir ilişki olduğunu aktarmışlardır. Otonomi ile kişilerarası mesafe ve düşmanlık, umutsuzluk, intihar, başarısızlık duygusu ve tatminsizlik düşük düzeyde pozitif ilişkili olarak bulunmuştur. Yazar ve arkadaşları sosyotropi ve otonomi kişilik özelliklerinin depresyon ile ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Lynch, Robins ve Morse (2001) depresyondaki hastalarda, sosyotropi otonomi kişilik özelliklerinin çiftler arasındaki iletişim ve problem çözme becerileri ile doyum ilişkisi araştırdıkları bir çalışmada depresif bireylerin onaylanma ve bağımsızlık gereksinimi ile ilişkili

kişilik özelliklerinin çiftler arası etkileşim ve doyumsuzluk stilleri ile bağlantılı olduğunu göstermişlerdir. Depresif ve sosyotropik olanlarda kendilerinin daha talepkar, eşlerinin ise daha geri çekilen tavır sergilediğini öne sürmüştür. Depresif otonomikler ise, kendilerinin daha geri çekilen, eşinin de daha talepkar davranış içinde olduğunu, ilişkisinde doyumsuzluğunun arttığını bildirmişlerdir

Mendelson, Robins ve Johnson (2002)'nin 77 psikiyatrik hastanın olumsuz ebeveyn tutumlarına ve çocukluk travmalarına ilişkin ifadeleri ile sosyotropi-otonomi özellikleri arasındaki bir ilişkiye baktıkları çalışmada, sosyotropi ile herhangi bir çocukluk travması ya da olumsuz ebeveyn tutumuyla herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Otonominin ise fiziksel ve duygusal istismar ve ebeveynlerin aşırı koruyuculuğuyla ilişkili olduğu saptanmıştır. Sosyotropi ile duygusal istismar ilişkili fakat cinsel istismar, duygusal ve fiziksel ihmal ve kayıplar sosyotropi ve otonomi ile ilişkili bulunmamıştır.

Narduzzi ve Jackson (2003)'nın yeme bozukluğu olan Kanadalı 286 kadın üniversite öğrencilerinin sosyotropik-otonomik özelliklerini araştırdıkları bir çalışmada, istem dışı yeme bozukluklarıyla sosyotropi arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır.

Hayaki, Friedman, Whisman ve Delinsky (2003) bulimia belirtileri ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmayı amaçlayan bir araştırmayı, yeme bozukluğu olan ve olmayan kadınlar ile kurgulayarak gerçekleştirmişlerdir. Her iki grupta da yeme bozukluğu olan bulimia ile sosyotropi özelliği arasında son derece kuvvetli bir ilişki saptamışlardır. Sosyotropik insanlar başkalarının onayını almaya odaklı oldukları için yeme bozuklukları yaşamaya daha eğilimlidirler.

Clark ve Oates (1995) yaptıkları bir çalışmada çiftlerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile günlük çatışmalar ile küçük ve büyük olaylar arasındaki ilişkiye bakmışlardır. 94 bireyin katıldığı araştırmada sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin günlük yaşamda yaşanan küçük veya büyük çatışmalar ile doğrudan ilişkili oldukları bulunmuştur. Bireylerin hayatlarındaki derin izler bırakan yaşantıların günlük problemlerden daha etkili olduğunu saptamışlardır.

Campbell, Kwon, Reff, ve Williams (2003)'ün 165 üniversite öğrencisinin sosyotropi-otonomi düzeyleri ile uyma davranışlarını inceledikleri bir araştırmalarında, otonominin sosyal uyumla zayıf bir ilişkisinin olduğunu fakat mesleki uyum ile otonomi arasında bir ilişkisinin bulunmadığını, bununla birlikte sosyotropi ile mesleki ve sosyal uyum arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişkisi olduğunu aktarmışlardır. Otonomik insanların başarı ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda depresyon yaşayabileceklerini ifade etmişlerdir.

Sato, McCann ve Ferguson-Isaac (2004), sosyotropik ve otonomik kişilik özelliği ile depresyon ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma örneklemini 133 kız ve 122 erkek olmak üzere 255 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışmada sosyotropi-otonomi ile *sosyal değerlendirme*,

fiziksel tehlike, belirsiz durum ve günlük işler gibi dört temel durum ile ilişkili kaygı durumları incelenmiştir. Sosyal değerlendirme, fiziksel tehlike ve belirsiz durum kaygıları sosyotropi, günlük işler durum kaygıları ise otonomi ile doğru orantılı olarak bulunmuştur. Araştırma sonuçları sosyotropik insanların otonomik insanlara kıyasla depresyon yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Jackson, Weiss, Lunquist ve Soderlind (2005) de 118 kadın katılımcıyla yeme bozukluğu ve kişilerarası ilişkilerin algılanması ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi altı hafta arayla tekrarlı ölçümler yaparak sorgulamışlardır. Yakın ilişkiler ve kişilerarası çatışmalarda azalan destek algıları, öğrencilerin hem yeme bozukluklarında artış yaşamalarına hem de sosyotropik kişilik özelliklerinin ileri seviyelere çıkmasına neden olduğu aktarmışlardır.

McBride, Bacchioni ve Bagby (2005) de 118 erkek ve 202 kadın olmak üzere toplamda 320 katılımcı ile gerçekleştirdikleri bir araştırmada kadınların erkeklere oranla daha fazla sosyotropik, erkeklerin ise kadınlara oranla daha fazla otonomik kişilik özellikleri sergilediklerini saptamışlardır.

Shih (2006), lise öğrencileri ile altı haftalık bir periyotta 99 üniversite öğrencisinde sosyotropi ve otonomi kişilik özelliklerinin depresif belirtiler ve stresli yaşam olayları ile ilişkisini gözlemlemiş ve incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre bir önceki hafta depresif belirtiler gözlemlenen öğrencilerin bir sonraki hafta sosyotropik alanlarına ağırlık verdiklerini, bağımlı kişilerarası stres seviyelerini etkilediğini saptanmıştır. Çalışmada cinsiyet farklılığına da vurgu yapılmış ve sosyotropik özelliği baskın olan kadın öğrencilerin daha yüksek seviyelerde bağımlı kişilerarası stres yaşamasının beklendiği aktarılmıştır.

Sato ve McCann (2007)'in gerçekleştirdikleri bir araştırmada bireyin kırgınlık durumu ile sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Otonomik bireylerin uzaktaki kişilere karşı saldırgan davranışlar sergilerken, yakınlarındaki kişilere sevecen davranışlar gösterdikleri, sosyotropik bireylerin ise uzaktaki kişilere karşı sevecen davranışlar sergilerken, yakınlarındaki kişilere saldırgan davranışlar gösterdikleri görülmüştür.

Sato ve Gonzales (2009) yakın ilişkilerde kişilerarası modelleri sosyotropi ve otonominin rolü açısından inceledikleri bir çalışmada yüksek düzeyde sosyotropik olan kişilerin kendilerine yakın olan kişilere karşı oldukça kontrollü oldukları ve yakın olma konusunda çekingen olma eğiliminde oldukları görülmektedir. Bunun tersine yüksek düzeyde otonomik olan kişilerin kendilerine yakın olan kişilere karşı hem kontrol hem de yakınlık açısından çekinik olma eğilimlerinde daha düşük oldukları görülmektedir.

Otani, Suzuki, Kamata, Matsumoto, Shibuya ve Sadahiro (2012)'nin yaptıkları bir çalışmada, 362 sağlıklı bireyde araştırma gerçekleştirmiş ve kişilerarası duyarlılık ile sosyotropi arasında yakın bir ilişki saptamışlarken, otonomi ile yakın ve anlamlı bir ilişki saptayamamışlardır.

Otani, Akihito ve Masanori (2012), 416 sağlıklı ebeveyn ile algılanan anne baba yetiştirme tarzlarının sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri oluşumunda etkisini sorgulamışlardır. 416 sağlıklı birey ile gerçekleştirilen çalışma sonuçlarına göre, erkeklerde anne baba yetiştirme tarzının etkili olmadığı, kadınlarda ise sosyotropinin anne koruması ile ilişkili olduğu ancak otonomi de anne baba yetiştirme tarzlarının etkili olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak otonomi üzerinde anne baba korumasının etkisiz olduğu, sosyotropi de ise etkili olabileceği aktarılmıştır.

Spanos, Vartanian, Herman ve Polivy (2015), toplam 835 kişinin katılımı ile gerçekleştirdikleri bir araştırmada insanların gıda alım tercihlerinin kişilik özelliklerine göre değişip değişmediğini incelemişlerdir. Sosyal dünya ile daha fazla ilgilenen ve buna ilgi duyan insanların, sosyal faktörlerden etkilendiklerini kabul etmeye daha eğilimli oldukları tespit edilmiştir. Sosyotropik insanların gıda tercihlerinde diğerlerinden daha çok etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gandhi, Luyckx, Goossens, Maitra ve Claes (2016), intihar eğilimi olmayan kendine zarar verme ile sosyotropi ve otonomi ile ilişkisini 401 lise öğrencisi araştırmışlardır. Araştırma sonucunda intihar eğilimi olmayan kendine zarar verme eğilimi ile otonomik kişilik özelliği arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu gösterilmiştir.

Yurt dışında gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde sosyotropi ve otonomi kişilik özellikleri ile ilgili cinsiyet, üniversite öğrenciliği, medeni durum, yaş, major depresif tutumlar, evli çiftler, psikiyatrik hastalar ve normal bireyler, yeme bozukluğu olan ve olmayan ergenler, ebeveynler gibi farklı farklı örnek gruplarıyla ve depresyon, anksiyete, negatif duyarlılık, kişisel stil, intihar, iletişim, problem çözme becerileri, kırgınlık durumu, kişilerarası duyarlılık ve anne baba tutumları gibi farklı farklı değişkenler ile araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile bağışlama eğiliminin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesini amaçlayan betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar fark ya da ilişki arayan, var olan bir durumun ne olduğunu anlamlandırmaya çalışan, bilimin betimleme amacına hizmet eden ve aynı zamanda kendisinden sonraki araştırmalar için yeni denenceler oluşturulabilmesine imkân sağlayan araştırmalardır (Erkuş, 2013). Bilimsel araştırmalar nitel ve nicel araştırmalar olarak sınıflandırılmaktadır. Bu araştırmada, var olan durumu, nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan nicel araştırma metodu (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012) ve iki veya daha fazla değişkenin beraber değişiminin varlığı ve ne düzeyde olduğunun belirlenmesini amaçlayan araştırma metodu olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır (Sümer, Demirutku ve Özkan, 2005).

3.2. Araştırma Grubu

Bilimsel araştırmalar söz konusu evrenden seçilen örneklemeler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmanın evreni, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretmen adaylarıdır. Araştırma grubunu Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesinde formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarından, erişilebilir örneklem (kolay ulaşılabilir örneklem) yöntemi ile seçilen 548 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan katılımcılardan, uygulanan kişisel bilgi formu ve ölçekleri eksik dolduran toplam 13 katılımcının sonuçları değerlendirmeye katılmamıştır. Katılımcılara ait bilgiler tablo 3.1’de gösterilmektedir.

Tablo 3.1.
Katılımcılara Ait Demografik Değişkenler

Demografik Değişkenler	f	%
Cinsiyet		
Kadın	401	73,2
Erkek	147	26,8
Toplam	548	100
Yaş		
18-23	253	46,2
24-29	146	26,6
30-35	86	15,7
36 ve Üstü	63	11,5
Toplam	548	100
Medeni Durum		
Bekâr	336	61,3
İlişkisi Var	87	15,9
Evli	125	22,8
Toplam	548	100

3.3. Veri Toplama Araçları

Veriler, çalışmaya gönüllü olarak katılan öğretmen adaylarından toplamda iki ölçme aracı ile toplanmıştır. Bunlardan ilki, öğrencilerin sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla Sosyotropi-Otonomi Ölçeği, ikincisi öğrencilerin bağışlama eğilimlerini tespit etmek amacıyla Heartland Bağışlama Ölçeği ve son olarak öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan olan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Sosyotropi-Otonomi Ölçeği

Araştırmada öğretmen adaylarının kişilik özelliklerinin belirlenmesi adına Sosyotropi-Otonomi Ölçeği kullanılmıştır. Beck, Epstein, Harrison ve Emery (1983)'nin geliştirdiği Sosyotropi-Otonomi Ölçeği (SOÖ), iki farklı kişilik özelliğini ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçekte toplam 60 soru vardır. Bunların 30'u sosyotropi alt ölçeğini, diğer 30'u ise otonomi alt ölçeğini kapsamaktadır. Sosyotropi alt ölçeğinin Onaylanma Kaygısı, Ayrılık Kaygısı ve Başkalarını Memnun Etme olmak üzere 3 alt boyutu vardır. Otonomi alt ölçeğinin de Kişisel Başarı, Özgürlük ve Yalnızlıktan Hoşlanma olmak üzere 3 alt Boyutu bulunmaktadır.

Sosyotropi-Otonomi Ölçeği 5'li likert tipi olmak üzere 0-4 arasında puanlanır. Her iki alt ölçekteki maddeler toplanarak iki ayrı toplam puan elde edilmektedir. Sosyotropi alt ölçeği için 1,4, 5, 7, 8, 11, 15, 17, 18, 19, 24, 26, 27, 29, 31, 33, 34, 35, 38, 40, 44, 46, 47, 49, 50, 52, 53, 56, 58, 59. maddeler toplanır. Otonomi alt ölçeği için 2, 3, 6, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 20, 21, 22, 23, 25, 28, 30, 32, 36, 37, 39, 41, 42, 43, 45, 48, 51, 54, 55, 57 ve 60. maddeler toplanır. Bir alt ölçekten alınabilecek en yüksek toplam puan 120'dir. Sosyotropi alt ölçeğinden alınan yüksek puan, yüksek sosyotropik kişilik özelliklerini, otonomi alt ölçeğinden alınan yüksek puan ise yüksek otonomik kişilik özelliklerini göstermektedir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmalarını ise Şahin, Ulusoy ve Şahin (1993) gerçekleştirmiştir. Uyarlama çalışmalarında örneklem grubuna uygulanan ölçeğin iç tutarlılığına ilişkin Cronbach Alfa katsayıları sosyotropi için ,70 ve otonomi için ,81 olarak hesaplanmıştır. Ölçüt bağıntılı geçerliği ise değişik çalışmalarda Beck Depresyon Envanteri ile Sosyotropi Ölçeği arasındaki korelasyon, .01 ile .60 arasında, Otonomi alt ölçeği ile .01 ve .28 arasında bulunduğu gözlenmiştir.

Yapı geçerliliğinde ise faktör analiz sonuçlarına göre, her iki boyut için üçer faktör bulunmuştur. Sosyotropi alt ölçeğinde; Onaylanma Kaygısı, Ayrılık Kaygısı ve Başkalarını Memnun Etme faktörleri belirlenmiştir. Otonomi Alt Ölçeğinde; Kişisel Başarı, Özgürlük ve Yalnızlıktan Hoşlanma faktörleri bulunmuştur. Ölçeğin geçerliliği üzerine yapılan çalışmalarda sosyotropi alt ölçeğinin hasta ve normal grupları ayırt ettiği ve depresyonla daha yakından ilişkili olduğu bulunmuştur. Otonomi alt ölçeğinin ise hasta ve normal grupları ayırt etmediği görülmüştür (Savaşır ve Şahin 1997).

3.3.2. Heartland Bağışlama Ölçeği

Araştırmada öğretmen adaylarının bağışlama düzeyini ölçmek amacıyla, Heartland Bağışlama Ölçeği (HBÖ) kullanılmıştır. Heartland Bağışlama ölçeği Thompson, Snyder, Michael, Hoffman, Billings, Rasmussen, Heinze, Neufeld, Shorey, Roberts ve Roberts (2005) tarafından 7'li likert tipli 18 maddeden olmak üzere geliştirilmiştir. Ölçekte bulunan 2, 4, 6, 7, 9, 11, 13, 15 ve 17 maddeler tersten puanlanmaktadır. Ölçek altışar maddeden oluşan kendini, başkasını ve durumu bağışlama adı altında üç alt boyuttan meydana gelmektedir. Ölçeğin ilk altı maddesi kendini bağışlama, ikinci altı maddesi başkalarını bağışlama ve son altı maddesi ise durumu bağışlamayı ölçmektedir. Boyutların her biri 6 maddeden oluşmakta olup tek başına bir ölçek olarak kullanılabilir. Ölçek en az 0 en çok 6 olacak şekilde puanlanmaktadır. Ölçekten en az 0 en fazla ise 108 puan toplanabilmektedir. Ölçeğin alt boyutlarının her birinden alınan yüksek puanların ilgili alt boyuttaki bağışlama düzeyinin yüksek oluşunu ve az olması azlığını işaret etmektedir. Ölçeğin alt boyutlarının puanlarının toplamıyla toplam bağışlama puanı meydana gelmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik katsayıları gerçekleştirilen çalışmalarda test tekrar test katsayısı sırasıyla şöyle belirlenmiştir. Kendini bağışlama alt ölçeği için .83, başkasını bağışlama alt ölçeği için .72, durumu bağışlama alt ölçeği için .73 ve toplam bağışlama ölçeği için .77 olarak saptanmıştır. Ölçeğin alt testleri için Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayı değerleri ise sırasıyla kendi bağışlama için, .75; başkalarını bağışlama için, .78 ve durumu bağışlama için, .79 ve ölçeğin toplam puanı için, .86 olarak bulunmuştur. Ölçek için ölçüt bağıntılı geçerlilik çalışmaları yapılmış ve kullanılan ölçekleri le anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca geçerlik çalışması kapsamında madde toplam korelasyonunda tüm maddeler .30'un üzerinde bulunmuştur (Thompson ve ark., 2005).

Ölçeğin Türkçe uyarlama ve çeviri çalışmaları Bugay ve Demir(2010)tarafından gerçekleştirilmiştir. Alanında uzman 5 akademisyen tarafından Türkçe çeviri çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bir araya getirilen çeviriler içerisinde yine alanında uzman 3 akademisyen tarafından her bir madde için en uygun çeviri seçilmiştir. Dil uygunluğu açısından değerlendirilmesi adına seçilen çeviriler 2 yabancı diller bölümü mezunundan görüş alınarak oluşturulan ölçek 20 birey üzerinde uygulanmış ve geribildirimler doğrultusunda çevirilere son şekli verilmiştir. Çevirisi tamamlanmış Türkçe ölçeğin güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilmiş ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı sırasıyla Kendini bağışlama alt ölçeği için, .64, başkasını bağışlama alt ölçeği için, .79, durumu bağışlama alt ölçeği için, .76 ve ölçeğin tamamı için, .81 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerlilik çalışması ise Doğrulayıcı Faktör Analizi ile sınanmıştır. Yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda 18 madde ve 3 alt boyuttan oluşan ölçeğin yeterli düzeyde (GFI:.92, AGFI:.90, RMSEA=.06) geçerli olduğu görülmüştür.

3.3.3. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada öğretmen adaylarının demografik bilgilerinin edinilmesini sağlaması adına araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan Kişisel Bilgi Formu (KBF) kullanılmıştır. Formda öğretmen adaylarının yaş, cinsiyet, medeni durum, kardeş sırası ve sayısı gibi bilgileri toplayan sorular bulunmaktadır.

3.4. İşlem Yolu

Ölçme araçları araştırmacı tarafından sınıf ortamında uygulanmıştır. Envanterin katılımcılar tarafından sınıf ortamında uygulama süresi yaklaşık 30 dakikadır. Veri toplama işleminin ardından uygun istatistiksel işlemleri yürütmek amacıyla elde edilen bilgiler hazır hale getirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmaya gönüllü olarak katılan öğretmen adaylarından toplanan veriler gerekli istatistik çalışmalarının yapılabilmesi adına bilgisayar ortamına yine araştırmacı tarafından taşınmıştır.

Araştırmanın birinci alt problemi araştırmaya katılan öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaçla öncelikle değişkenlerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Tablo 3.2’te değişkenlerin normal dağılıp dağılmadığı gösterilmiştir.

Tablo 3.2.

Öğretmen Adaylarının Bağışlama Ölçeği, Alt Ölçekleri ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeğinden Aldıkları Puanların Normallik Puanları

Kolmogorov-Smirnov	N	Sig.
Sosyotropi	548	.200
Otonomi	548	.052
Bağışlama	548	.200
Kendini Bağışlama	548	.002
Diğerini Bağışlama	548	.000
Durumu Bağışlama	548	.000

Öğretmen adaylarına uygulanan ölçeklerden toplanan verilerin dağılımı Kolmogorov-Smirnov puanlarına göre tablo 3.2’de gösterilmiştir. Tablo 3.2 incelendiğinde bağışlama ($p=0,200>0,05$), sosyotropi ($p=0,200>0,05$) ve otonomi ($p=0,52>0,05$) puanlarının normal olarak dağıldığı görülmektedir. Bağışlama ölçeğinin alt boyutları olan kendini bağışlama ($p=0,002<0,05$), diğerlerini bağışlama ($p=0,00<0,05$) ve durumu bağışlama ($p=0,00<0,05$) puanları ise Kolmogorov-Smirnov testine göre normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bu nedenle kendini bağışlama, diğerlerini bağışlama ve durumu bağışlama alt boyutlarında çarpıklık ve basıklık verilerine bakılmıştır. Tablo 3.3’te araştırma örneklemini oluşturan öğretmen adaylarının özelliklerinin betimlenmesi amacıyla frekans(n), aritmetik ortalama ($\bar{X}$),

verilerin standart sapması, minimum ve maksimum puanları ve çarpıklık-basıklık puanları gösterilmiştir.

Tablo 3.3.

Öğretmen Adaylarının Bağışlama ve Sosyotropi-Otonomi Ölçeğinden Aldıkları Puanların Betimsel İstatistikleri

	N	$\bar{X}$	SS	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık
Sosyotropi	548	63.824	15.46	23	102	-.066	-.208
Otonomi	548	84.897	12.61	51	120	-.198	-.421
Bağışlama	548	62.609	13.92	25	99	.035	-.148
Kendini Bağışlama	548	22.087	5.524	6	36	-.136	-.177
Diğerini Bağışlama	548	19.043	7.592	0	36	-.249	-.158
Durumu Bağışlama	548	21.478	5.769	6	36	.104	-.129

Tabachnick ve Fidell (2013)'e göre çarpıklık ve basıklık katsayılarının +1 ve -1 aralığında yer alması dağılımın normal olduğunu göstermektedir. Tablo 3.3 incelendiğinde kendini bağışlama, diğerlerini bağışlama ve durumu bağışlama alt boyutlarının basıklık ve çarpıklık değerlerinin normal ya da normale yakın bir dağılım sergiledikleri söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimlerinin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış ve sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile bağışlama toplam puanı ve bağışlama alt boyutları (kendini bağışlama, diğerini bağışlama ve durumu bağışlama) arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla "Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı" kullanılmıştır. Sonraki analizlerde bağışlama sadece toplam puan üzerinden değerlendirilerek analizler yapılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bağışlama eğilimleri üzerinde sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin yordayıcı rolünü hesaplamak amacıyla "Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi" kullanılmıştır.

Araştırmanın ikinci alt probleminden biri olan öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin cinsiyete, yaşa ve medeni durum değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla 'Çok Yönlü Varyans Analizi' (MANOVA) uygulanmıştır. Birden fazla bağımlı değişkene tek bir bağımsız değişkenin etki ettiği durumlarda kullanılan Çift Yönlü Varyans Analizinin (MANOVA) üç tane temel varsayımı vardır. Birinci varsayım dağılımın normalliğidir. Tablo 3.4 ve tablo 3.5'de aritmetik ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler, basıklık ve çarpıklık değerleri verilmiştir.

Tablo 3.4.

Öğretmen Adaylarının Sosyotropi Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet, Yaş ve Medeni Duruma Göre Betimsel İstatistikleri

Sosyotropi	N	$\bar{X}$	SS	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık
Cinsiyet	548						
Kadın	401	63.8	15.5	23	101	-.144	-.228
Erkek	147	63.7	15.2	25	102	.160	-.106

Tablo 3.4. (devamı)

Yaş	548						
18-23	253	64.8	15.1	27	102	.087	-.364
24-29	146	63.08	15.3	23	100	.066	-.103
30-35	86	63.03	16.6	25	100	-.323	-.304
36+	63	62.5	15.2	26	92	-.515	.164
Medeni Durum	548						
Bekar	336	64.7	14.9	27	102	.068	-.295
İlişkisi Var	87	63.7	17.9	23	98	.045	-.548
Evli	125	61.3	14.6	25	88	-.623	-.142

Tablo 3.4 incelendiğinde öğretmen adaylarının sosyotropi ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerinin betimsel istatistikleri görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında dağılımın normal ya da normale yakın bir dağılım sergilediği söylenebilir.

Tablo 3.5.
Öğretmen Adaylarının Otonomi Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet, Yaş ve Medeni Duruma Göre Betimsel İstatistikleri

Otonomi	N	$\bar{X}$	SS	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık
Cinsiyet	548						
Kadın	401	85.5	12.8	51	120	-.231	-.388
Erkek	147	83.2	11.9	51	108	-.154	-.497
Yaş	548						
18-23	253	83.5	13.3	51	112	-.231	-.530
24-29	146	85.7	12.1	59	110	-.102	-.889
30-35	86	86.1	11.2	65	120	.271	.170
36+	63	86.4	12.09	51	109	-.431	.040
Medeni Durum	548						
Bekar	336	84.05	13.08	51	110	-.168	-.541
İlişkisi Var	87	86.3	11.4	58	112	-.296	-.382
Evli	125	86.1	12.01	51	120	-.122	-.127

Tablo 3.5 incelendiğinde öğretmen adaylarının otonomi ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerinin betimsel istatistikleri görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında dağılımın normal ya da normale yakın bir dağılım sergilediği söylenebilir.

İkinci temel varsayım kovaryans eşitliğidir. Bu bağlamda Box's M testi sonucuna göre kovaryans eşitliğinin sağlanabilmesi için p(sig) değerinin 0,05'ten büyük olması gerekmektedir (Kalaycı, 2010). Buna göre sosyotropik otonomik kişilik özelliklerinin cinsiyete, yaşa ve medeni duruma göre Box's M testi sonucunda p(sig) değerlerinin 0,05'ten büyük olduğu sonucuna ulaşılmış ve kovaryanslarının eşit olduğu görülmüştür.

Üçüncü temel varsayım ise varyansların eşitliğidir. Varyansların eşit olduğunun söylenebilmesi için Levene testi sonuçlarına göre p(sig) değerinin 0,05'ten büyük olması gerekmektedir (Kalaycı, 2010). Buna göre sosyotropik otonomik kişilik özelliklerinin cinsiyete,

yaşa ve medeni duruma göre Levene Testi sonucunda p(sig) değerlerinin 0,05'ten büyük olduğu sonucuna ulaşılmış ve varyansların eşit olduğu görülmüştür.

Araştırmanın ikinci alt probleminden biri olan öğretmen adaylarının bağışlama düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem için t testi kullanılmıştır. T testi kullanılması için dağılımların normal olması gerekmektedir. Dağılımın normal olup olmadığını belirlemek amacıyla tablo 3.6'da frekans(n), aritmetik ortalama ($\bar{X}$), verilerin standart sapması, minimum ve maksimum puanları ve çarpıklık-basıklık puanları gösterilmiştir.

Araştırmanın ikinci alt probleminde öğretmen adaylarının bağışlama eğilimlerinin yaş ve medeni durum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Kalaycı (2010)'ya göre bir bağımlı değişkene bir bağımsız değişkenin etki ettiği durumlarda kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizinin (ANOVA) iki temel varsayımı vardır. Birinci varsayım dağılımın normalliğidir. Tablo 3.6'da aritmetik ortalama, standart sapma, minimum ve maximum değerler, basıklık ve çarpıklık değerleri gösterilmiştir.

Tablo 3.6.
Öğretmen Adaylarının Bağışlama Ölçeğinden Aldıkları Puanların Cinsiyet, Yaş ve Medeni Duruma Göre Betimsel İstatistikleri

Bağışlama	N	$\bar{X}$	SS	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık
Cinsiyet	548						
Kadın	401	62.9	14.1	25	99	-.020	-.162
Erkek	147	61.7	13.3	29	99	.190	-.032
Yaş	548						
18-23	253	60.6	13.4	25	96	-.005	-.065
24-29	146	63.4	13.09	30	95	.044	-.269
30-35	86	63.4	15.05	32	99	.198	-.198
36+	63	67.1	15.09	27	99	-.323	.034
Medeni Durum	548						
Bekar	336	61.7	13.3	25	99	.112	-.038
İlişkisi Var	87	61.9	14.4	28	94	-.164	.098
Evli	125	65.4	14.7	27	99	-.087	-.434

Tablo 3.6 incelendiğinde öğretmen adaylarının bağışlama ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerinin betimsel istatistikleri görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında dağılımın normal ya da normale yakın bir dağılım sergilediği söylenebilir.

İkinci varsayım ise varyansların eşitliğidir. Levene testi sonuçlarına göre p(sig) değeri 0,05'ten büyük olduğu için varyansların eşitliğinin sağlandığı görülmüştür.

4. BULGULAR

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve sosyotropik otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğiliminin cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerine göre farklılaşmasının incelenmesidir. Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulmuş hipotezlerin test edilmesi neticesinde ortaya çıkan ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Öğretmen Adaylarının Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Bağışlama Eğilimi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bulgular

Sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile bağışlama eğilimi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi yapılmıştır. Tablo 4.1’de analizden elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 4.1.
Öğretmen Adaylarının Sosyotropi-Otonomi Kişilik Özellikleri Puanları ile Bağışlama Puanları Arasındaki Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	Kendini Bağışlama	Diğerini Bağışlama	Durumu Bağışlama	Toplam Bağışlama
Sosyotropi	-.225**	-.019	-.254**	-.205**
Otonomi	.124**	-.083	.117	.052

**p<0.01

Öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi adına gerçekleştirilen korelasyon analizinin sonuçları Tablo 4.1’de gösterilmektedir. Korelasyon analizine ilişkin veriler incelendiğinde sosyotropik kişilik özelliği ile bağışlama arasında anlamlı ve negatif yönlü zayıf bir ilişki olduğu aynı zamanda alt boyutlardan kendini bağışlama ve durumu bağışlama ile aralarında da anlamlı ve negatif yönlü zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. Otonomik kişilik özelliği ile bağışlama arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı ancak alt boyutlardan kendini bağışlama ile arasında anlamlı ve pozitif yönlü zayıf bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Alt boyutlardan biri olan diğerini bağışlama ile ne sosyotropik ne de otonomik kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

4.2. Öğretmen Adaylarının Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özelliklerinin Bağışlama Eğilimini Yordamasına İlişkin Bulgular

Bu çalışmada sosyotropi ve otonominin bağışlamanın yordayıcısı olup olmadığı incelenmiştir. Yordayıcı değişkenler sosyotropi ve otonomi, yordanan değişken ise bağışlamadır. Tablo 3.2 verilen betimsel istatistiklerde değişkenlerin normal dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca regresyon analizi için doğrusallığı belirlemek amacıyla çoklu bağıntılılık (multi-collinearity) durumu incelenmiştir. Çoklu bağıntılılık durumu için iki bağımsız değişken olan sosyotropi ve otonomi arasındaki korelasyona bakılmıştır. Büyüköztürk’e (2010)

göre, bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon değerinin .80'den yüksek olması çoklu bağıntılılık sorununu ifade etmektedir. Sosyotropi ve otonomi arasındaki korelasyon değeri .054'tür. Elde edilen bu değere göre bağımsız değişkenler arasındaki ilişkide çoklu bağıntılılık sorunun olmadığı görülmektedir. Ayrıca bağımsız değişkenler tarafından açıklanamayan varyans oranı (tolerance) ve varyans büyüme faktörü (VIF) değerleri de incelenmiştir. Buna göre tolerans değerinin .997 ve VIF değerinin 1.003 olduğu görülmüştür. Tüm bu veriler ışığında normallik ve doğrusallık varsayımlarının sağlandığı söylenebilir.

Tablo 4.2.

Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özelliklerinin Bağışlamayı Yordamasına Yönelik Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	b _j	S(b _j)	Beta	VIF	a ve b _j için %95 Güven Sınırları		t	p
					ALT S	ÜST S		
Sabit	70.393	4.756	-	-	61.050	79.739	14.800	.000
Sosyotropi	-.183	.038	-.203	1.003	-.257	-.108	-4.835	.000
Otonomi	.046	.046	.041	1.003	-.045	.137	.985	.325
n=548 s=13.637 R=0.209 R ² =0.044 R ² _{adj} =0.040 (F=12.467 ; p=0.000)								

P<.05

Tablo 4.2'de sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin bağışlamaya etkisini ortaya koyan regresyon modeli görülmektedir. Sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri yordayan değişken ve bağışlama yordanan değişken şeklinde kullanılarak çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 4.2'de görüldüğü gibi sosyotropik kişilik özelliğine ilişkin regresyon katsayısı anlamlı iken (t=-4,835; P=0,000), otonomik kişilik özelliklerine ilişkin regresyon katsayısı anlamsızdır (t=0,985; P=0,325). Bu iki değişken bağışlamayı %4 oranında (R²=0,04) açıklamaktadır.

Regresyon analizi sonuçlarına göre bağışlamanın yordanmasına ilişkin regresyon eşitliği şöyledir; BAĞIŞLAMA= 70.393-0,183SOSYOTROPİ

4.3. Öğretmen Adaylarının Sosyotropi-Otonomi Kişilik Özelliklerinin Cinsiyet, Yaş ve Medeni Durum Değişkenlerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, Sosyotropi-Otonomi Kişilik Özelliklerinin cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Tablo 3.4 ve 3.5 incelendiğinde 401 kadın ve 147 erkek öğretmen adayının sosyotropi ve otonomi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve basıklık, çarpıklık değerleri görülmektedir. Kadın öğretmen adaylarının sosyotropi puanlarının aritmetik ortalaması 63,850 ve standart sapması 0,773, Otonomi puanlarının ise aritmetik ortalaması 85,511 ve standart sapması 0,628 olduğu görülmektedir. Erkek öğretmen adaylarının sosyotropi puanlarının

aritmetik ortalaması 63,755 ve standart sapması 1,276, otonomi puanlarının ise aritmetik ortalaması 83,224 ve standart sapması 1,038 olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 3.

Öğretmen Adaylarının Sosyotropi ve Otonomi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin İlişkisiz Örneklem T Testi Sonuçları

Sosyotropi	n	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Kadın	401	63.85	15.54	546	.064	.949
Erkek	147	63.75	15.29			
Otonomi	n	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Kadın	401	85.51	12.80	546	1.88	0.60
Erkek	147	83.22	11.97			

$P < 0.05$

Öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığının anlaşılması için gerçekleştirilen T testi analizinin sonuçları Tablo 4.3'te gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde öğretmen adaylarının sosyotropik ($p=0.949>0.05$) ve otonomik ($p=0.60>0.05$) kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.4 ve 3.5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının en çok 18-23 yaş arasında oldukları, en az ise 36+ yaş aralığında oldukları görülmektedir. Farklı yaş gruplarında bulunan öğretmen adaylarının sosyotropi ve otonomi puanlarının aritmetik ortalamalarının birbirine benzer oranlarda oldukları anlaşılmaktadır. Öğretmen adaylarının otonomi puanlarının ($\bar{X}=86,577$) sosyotropi puanlarına ($\bar{X}=64,846$) oranla daha yüksek olduğu da tabloda görülmektedir.

Tablo 4. 4.

Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre Sosyotropi-Otonomi Puanlarına Ait MANOVA Sonuçları

Etki	Wilk's Lambda (Λ)	F	Serbestlik Derecesi (Hipotez)	Serbestlik Derecesi (Hata)	P	η^2
Yaş	.987	1.179	6.00	1086.00	.315	.006
Box's M= 12.931, F= 1.424, $p>0.05$		Levene's F test sosyotropi= 0.412, $p>0.05$				
		Levene's F Test otonomi= 2.271, $p>0.05$				

$P < 0.05$

Öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığının anlaşılması için gerçekleştirilen Manova analizinin sonuçları Tablo 4.4'de gösterilmektedir. Tablo 4.4 incelendiğinde öğretmen adaylarının sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin yaşa göre farklılaşmadığı ($p=0.315>0.05$) anlaşılmaktadır.

Tablo 3.4 ve 3.5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çoğunluk sıralaması bekar, evli ve ilişkisi var şeklinde olduğu görülmektedir. Sosyotropi ve otonomi

puanlarının aritmetik ortalamaları kendi içerisinde birbirlerine yakın oranlarda gözlemlenmiştir.

Tablo 4. 5.

Öğretmen Adaylarının Medeni Durum Değişkenine Göre Sosyotropi-Otonomi Puanlarına Ait MANOVA Sonuçları

Etki	Wilk's Lambda (Λ)	F	Serbestlik Derecesi (Hipotez)	Serbestlik Derecesi (Hata)	P	η^2
Medeni Durum	.985	2.007	4.00	1088.00	.091	.007
Box's M= 15.525, F= 2.568, $p < 0.05$			Levene's F test sosyotropi= 2.486, $p > 0.05$ Levene's F test otonomi= 1.625, $p > 0.05$			

$P < .05$

Öğretmen adaylarının sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin medeni duruma göre farklılaşıp farklılaşmadığının anlaşılması için gerçekleştirilen Manova analizinin sonuçları Tablo 4.5'de gösterilmektedir. Tablo 4.5 incelendiğinde öğretmen adaylarının sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin medeni duruma göre farklılaşmadığı ($p = 0,91 > 0,05$) anlaşılmaktadır.

4.4. Öğretmen Adaylarının Bağışlama Eğilimi Puanlarının Cinsiyet, Yaş ve Medeni Durum Değişkenlerine Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, bağışlama eğiliminin cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Tablo 4. 6.

Öğretmen Adaylarının Bağışlama Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin İlişkisiz Örneklem T Testi Sonuçları

Bağışlama	n	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Kadın	401	62.942	14.118	546	.925	.355
Erkek	147	61.700	13.368			

$P < .05$

Öğretmen adaylarının bağışlama eğilimi puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı t testi ile incelenmiş ve sonuçlara ilişkin aritmetik ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (SS) ve "F" değerleri Tablo 4.6'da verilmiştir.

Öğretmen adaylarının bağışlama eğilimlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığının anlaşılması için gerçekleştirilen t testi analizinin sonuçları Tablo 4.6'da gösterilmektedir. Tablo 4.6 incelendiğinde, öğretmen adaylarının bağışlama eğilimleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı ($p = 0,355 > 0,05$) görülmektedir.

Tablo 4. 7.

Öğretmen Adaylarının Yaş Değişkenine Göre Bağışlama Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Bağımlı değişken	Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı fark
Bağışlama	18-23	253	60.687	13.406	4.246	.006	36+>18-23
	24-29	146	63.445	13.097			
	30-35	86	63.488	15.056			
	36 +	63	67.190	15.098			
	Toplam	548	62.609	13.920			

P<05

Öğretmen adaylarının bağışlama eğilimi puanlarının yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiş ve sonuçlara ilişkin aritmetik ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (SS) ve "F" değerleri Tablo 4.7'de verilmiştir.

Öğretmen adaylarının bağışlama eğilimlerinin yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının anlaşılması için gerçekleştirilen Anova analizinin sonuçları Tablo 4.7'de gösterilmektedir. Tablo 4.7 incelendiğinde öğretmen adaylarında bağışlama eğiliminin yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ($p=0,006<0,05$) anlaşılmaktadır. Gruplar arasındaki farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Post Hoc testlerinden Tukey testine bakılmıştır. Sonuçlara göre yaş büyüdükçe bağışlama ortalama puanları da artmaktadır. Yaşı yüksek olan öğretmen adayları yaşı düşük olan öğretmen adaylarına göre daha fazla bağışlayıcıdır.

Tablo 4. 8.

Öğretmen Adaylarının Medeni Durum Değişkenine Göre Bağışlama Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Bağımlı değişken	Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Anlamlı fark
Bağışlama	Bekar	336	61.702	13.373	3.489	.031	Evli > Bekar
	İlişkisi Var	87	61.988	14.407			
	Evli	125	65.480	14.723			
	Toplam	548	62.609	13.920			

P<.05

Öğretmen adaylarının bağışlama eğilimi puanlarının yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiş ve sonuçlara ilişkin aritmetik ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (SS) ve "F" değerleri Tablo 4.8'de verilmiştir.

Öğretmen adaylarının bağışlama eğilimlerinin medeni durum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığının anlaşılması için gerçekleştirilen Anova analizinin sonuçları Tablo 4.8'de gösterilmektedir. Tablo 4.8 incelendiğinde öğretmen adaylarının bağışlama eğiliminin medeni duruma göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ($p=0,031<0,05$) anlaşılmaktadır. Gruplar arasındaki farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Post Hoc testlerinden Tukey testine bakılmıştır. Sonuçlara göre evli öğretmen adaylarının bekar öğretmen adaylarına göre daha fazla bağışlayıcı oldukları görülmektedir.

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışmada, bağışlamanın öğretmen adaylarında sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve bazı demografik değişkenlerle ilişkisi olup olmadığı incelenmiştir. Öğretmenlerin yoğun çalışma temposu ve stresli iş ortamları, kurulan sosyal ilişkiler ve özellikle öğrenciler ile oluşturulan bağlar göz önüne alındığında bağışlama davranışı önemli bir konu olarak değerlendirilmektedir. Bağışlamanın sosyal ilişkilerde, ilişkiyi kurtarıcı bir rol üstlenmesi ve etkili bir çatışma çözme becerisi olarak görülmesi önemli bir yarar sağlamaktadır.

Bağışlama, ilişkilerde yapıcı bir süreç olarak değerlendirilmekte ve birçok değişken ile ilişkilendirilmektedir. Bu çalışmada ele alınan sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri de bağışlama ile ilişkili olan değişkenlerden biridir. Veriler uygulamacı tarafından toplanmış ve bağışlama ile sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri birlikte ölçülmüştür. Ayrıca çalışmada sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin bağışlamayı yordayıp yordamadığı da incelenmiştir.

Araştırma bulgularına bakıldığında, elde edilen sonuçların kurulan hipotezler ile tutarlılık gösterdiği görülmüştür. Bu bölümde öncelikle sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile bağışlama arasında bir ilişkinin (korelasyon) olup olmadığına ve sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerinin bağışlama eğilimini yordayıp yordamadığına (regresyon)ardından sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ve bağışlama eğiliminin cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmış ve ilişkili bulgular alanyazını göz önünde bulundurularak tartışılmıştır.

5.1.Sosyotropik ve Otonomik Kişilik Özellikleri ile Bağışlama Eğilimi Arasındaki İlişki ve Yordamanın Tartışılması

Bu bölümde sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin bağışlama eğilimi ile ilişkisine ve sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin bağışlama eğilimini yordamasına ilişkin sonuçlar tartışılmaktadır.

5.1.1.Sosyotropik Otonomik Kişilik Özellikleri ile Bağışlama Eğilimi Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile bağışlama eğilimi arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre, sosyotropik kişilik özelliği ile bağışlama eğilimi arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki görülürken, otonomik kişilik özelliği ile bağışlama eğilimi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Bağışlama eğiliminin alt boyutlarına bakıldığında ise, sosyotropik kişilik özelliği kendini bağışlama ve durumu bağışlama alt boyutları ile anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki içerisindeyken, diğerini bağışlama alt boyutu ile ilişkili olmadığı görülmektedir. Otonomik kişilik özelliğinin ise kendini

bağışlama alt boyutu ile anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki içerisindeyken, diğerini bağışlama ve durumu bağışlama alt boyutları ile ilişkili olmadığı görülmektedir.

Araştırmanın birinci denencesine yönelik bulguya göre sosyotropik kişilik özelliği yüksek olan bireyler daha az bağışlayıcı olmaktadır. Sosyotropik insanlar mutlu ve doyum aldıkları bir hayat yaşamalarını, iş arkadaşları ve çevresindeki diğer arkadaşlarından onay almalarına, sevmeleri ve sayılmalarına bağlarlar. Çevrelerindeki kişilerden bu tarz geri dönütler alamayan sosyotropik insanlar hüznü bir hayat geçirmeye meyilli olurlar (Malak ve Üstün, 2011). Mutlu olma ve doyum alınan bir yaşam sürmeyi kişilerarası ilişkilerindeki konumlarına bağlayan bireyler, sevilip sayılma durumlarını kazanmak ya da devam ettirmek adına kendilerinden fazla ödün verme eğilimine girebilirler ve bu durumda bağışlama davranışının gerçekleşmesini engelleyebilir.

Bu araştırmadaki bulgulara göre bağışlamanın alt boyutları ile ilişkisine bakıldığında, sosyotropik kişilik özelliği yüksek olan bireylerin kendilerini ve durumu daha az bağışladığı görülmektedir. Nitekim Brown (2003), Toussaint, Williams, Musick ve Everson (2001) ve Thompson ve ark. (2005) da bağışlayıcı bir tutum sahibi olanların daha düşük düzeyde depresyon, anksiyete ve öfke yaşadıklarını ve yaşamdan alınan doyum noktasında daha avantajlı olduklarını aktarmışlardır. Yüksek düzeyde sosyotropik özellikler barındıran bireyler, reddedilmeye karşı aşırı hassasiyet gösterirler. Kişilerarası ilişkilerdeki bağlarını reddedilme korkusu üzerinden dizayn ederler ve bu da kendilerinden çok fazla ödün vermeleri sonucunu doğurur. Bu bireyler aşırı şekilde onaylanma ve ilgi beklerler (Fairbrother ve Moretti, 1998). Bireyler, ilişkilerinin devamlılığı adına verilen ödünler sonrasında kendilerini ve durumu bağışlamakta zorlanıyor ya da bu durum bağışlamaya engel teşkil ediyor olabilir.

Araştırmanın bir diğer sonucu ise otonomik kişilik özelliği ile bireylerin kendilerini bağışlama oranları arasındaki doğru orantıdır. Bireyde otonomik kişilik özelliği arttıkça, kendini bağışlaması kolaylaşmaktadır. Kangallı (2005)'e göre otonom insanlar baskı altında kalmadan akılcı kararlar alabilen ve hayata yansıtan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Kaya, Aştı, Acaroğlu, Şendir ve Kaya (2006)'ya göre ise otonomi, kişinin kendi kendisine yetmesi, kişilik haklarını koruyarak özgürlüğünü ve bağımsızlığını arttırması olarak tanımlanmaktadır. Otonomik insanlar kendi amaçları doğrultusunda çaba harcamaktan, başarıya ulaşmaktan ve çevreleri üzerinde denetim sağlamaktan mutluluk duyarlar. Otonomik kişilik özelliği ile bağışlama arasındaki doğrusal ilişki araştırmacıların da vurguladığı olumlu kişilik özellikleriyle ilgili olabilir. Kendini bağışlama davranışının ortaya çıkardığı olumlu duygular otonomik kişilik özelliğine sahip bireylerin arzuladığı duygular olduğundan, otonomik insanlar daha kendilerini bağışlayıcıdır denilebilir.

Literatür incelendiğinde bağışlama davranışı ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok araştırma görülmekle birlikte doğrudan sosyotropik-otonomik kişilik özelliği

ile bağışlama davranışını inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Lawler-Row ve Piferi (2006), çalışmalarında bağışlamayı bir kişilik özelliği olarak ele almışlardır. Araştırmalarında, bağışlayıcı tutuma sahip bireylerin depresyon ve stres yaşama durumlarının düşük, öznel ve psikolojik iyi oluşlarının ise yüksek olduğunu saptamışlardır.

Literatür incelendiğinde araştırmayı destekleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Kişisel mutluluklarına ve başarılarına önem veren bireylerin daha bağışlayıcı olduklarını ifade eden Shekhar ve ark. (2016)'nın bulguları ise otonomik kişilik özelliği baskın olan bireyleri tanımlamaktadır ve araştırmamızdaki otonomik insanlar kendilerini daha bağışlayıcıdır sonucunu desteklemektedir. Ashton ve ark. (1998) ise duygusal tutarsız kişilerin bağışlama sürecinde zorlandığını ifade etmektedirler. Duygusal tutarsızlık ise kişilerarası ilişkilerde incinebilirliğinin yüksek olması olarak ifade edilmektedir. İncine bilirliliğin yüksek olması sosyotropik bireyleri tanımlamaktadır ve bu araştırmadaki sonucu desteklemektedir. Koustos ve ark. (2008) da kişilerarası ilişkilere fazla değer veren bireylerin daha az bağışlayıcı olduklarını aktarmışlardır. Kişilerarası ilişkilere fazla değer vermek sosyotropik bireyleri tanımlamakta ve yine araştırma sonucunu desteklemektedir.

Literatür incelendiğinde araştırmayı desteklemeyen çalışmalara da rastlanmaktadır. Kişilerarası ilişkilerde uyumlu olmaya çalışan bireylerin daha bağışlayıcı bir tutum içerisinde olduklarını vurgulayan Webb ve ark. (2008)'nin ve Ross ve ark. (2004)'nin bulguları sosyotropik kişilik özelliği baskın olan bireyleri tanımlamaktadır ancak araştırmamızdaki sonuçları desteklememektedir. Young ve ark. (2013) kişilik özellikleri bakımından özeleştirici ve bağımlı kişiler olarak sınıflandırılan bireylerin intikam ve bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmışlardır. Bağımlı kişilik sergileyenlerin yakın kişilerarası ilişkiler kurmaya istekli ve reddedilmeye karşı aşırı duyarlı olduklarını belirten yazarlar bu nedenle ortaya çıkan bir hatada ilişkiyi sürdürme adına daha bağışlayıcı olduklarını intikam arayışında olmadıklarını göstermişlerdir. Yazarların tanımladığı kişilik özellikleri sosyotropik bireyleri tanımlamakta ve araştırmadaki sonucu desteklememektedir. Özeleştirici grupta yer alan kişilerin ise algılanan bir hata sonrasında daha çok intikam arzuladıklarını ve daha az bağışlayıcı olduklarını belirtmişlerdir. Bu grup ise otonom bireyleri tanımlamakta ve yine araştırma sonucunu desteklememektedir.

5.1.2. Sosyotropik Otonomik Kişilik Özellikleri ile Bağışlama Eğilimi Arasındaki Yordamanın Tartışılması

Sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin bağışlama eğilimini yordayıp yordamadığının anlaşılması ve incelenmesi için yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, otonomik kişilik özelliği bağışlama eğilimini yordamamaktadır. Sosyotropik kişilik özelliğinin ise bağışlama eğilimini %4 oranında yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. %4 oranında yordama

gücü zayıf yordama olarak değerlendirilmektedir ancak bağışlamanın kuramsal boyutlarını ele alan 'Bağışlamanın Sosyal Psikolojik Belirleyicileri Modeli'ne göre de kişilik özellikleri bağışlamanın en uzak yordayıcısı olarak değerlendirilmektedir(Fincham, 2000). Kuramsal bilgiler araştırma sonuçlarımızı desteklemektedir.

Young ve ark. (2013) kişilik özellikleri bakımından özeleştirici ve bağımlı kişiler olarak sınıflandırılan bireylerin intikam ve bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yapmışlardır. Bağımlı kişilik sergileyenlerin yakın kişilerarası ilişkiler kurmaya istekli ve reddedilmeye karşı aşırı duyarlı olduklarını belirten yazarlar bu nedenle ortaya çıkan bir hatada ilişkiyi sürdürme adına daha bağışlayıcı olduklarını intikam arayışında olmadıklarını göstermişlerdir. Özeleştirici grupta yer alan kişilerin ise algılanan bir hata sonrasında daha çok intikam arzuladıklarını ve daha az bağışlayıcı olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmacıların verileri her ne kadar sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ölçeklerinden elde edilen veriler olmasa da, tanımlamalar açısından sosyotropik ve otonomik bireylerin özellikleri ile benzerlikler gösterdiklerinden araştırma sonuçlarımızı destekleyen bulgulardır.

Literatür incelendiğinde, bağışlama değişkeninin kişilik özellikleri ile ilişkisinin ve yordanmasının incelendiği çeşitli araştırmalara Çoklar (2014), McCullough ve Hoyt (2002), Shepherd ve Belicki (2008) rastlanmaktadır. Bağışlama kavramı ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki çoğunlukla Beş Faktör kişilik ölçeği(yeniliğe açıklık, sorumluluk, dışa dönüklük, uzlaşmacılık, nörotisizm/iç uyum) ile gerçekleştirilmektedir. Ancak farklı kişilik ölçekleri ile de araştırmalar sürdürülmektedir. Örnek olarak HEXACO kişilik modeli ölçeği verilebilir (Shepherd ve Belicki, 2008). Yapılan çalışmalar bağışlama ile uyumluluk arasında pozitif ve duygusal tutarsızlık ile negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Kişilik özellikleri ile bağışlama arasındaki ilişkiyi inceleyen Ross ve ark. (2004) duygusal tutarsızlığı bağışlamanın tek yordayıcısı olarak bulmuşlardır. Uyumluluk kişilerarası ilişkilerde uyumlu bir yapıya sahip olma, özgeci, empatik ve cömert olma olarak tanımlanan bir kişilik boyutudur. Araştırmacılar uyumlu kişilerin daha bağışlayıcı bir tutum sergilediğini ifade etmektedirler. Duygusal tutarsızlık ise kişilerarası ilişkilerde incine birliğin yüksek olması olarak ifade edilmektedir. Araştırmacılar duygusal tutarsız kişilerin bağışlama sürecinde zorlandığını ifade etmektedirler.

Beş faktör ölçeği ile gerçekleştirilen birçok araştırmada, duygusal tutarsızlık ve uyumluluk bağışlamanın önemli yordayıcıları olarak bulunmuştur (Koutsos, Wertheim ve Kornblum, 2008; McCullough ve ark., 2001; Ross, Kendall, Matters, Wrobel ve Rye, 2004 ve Walker ve Gorsuch, 2002). Literatür incelendiğinde Sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile bağışlama eğilimi arasındaki ilişki ve yordama gücü incelemesine rastlanmamıştır. Araştırmamız sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin bağışlama ile ilişkisine ve yordanmasına bakılan ilk araştırma olması açısından önemlidir.

Bağışlama eğiliminin kişilik özellikleri açısından zayıf yordama gücüne (%4) sahip olması, bağışlamanın sonradan öğrenilen bir özellik olduğunu göstermektedir. Nitekim literatür incelendiğinde bağışlama eğiliminin artırılması ve geliştirilmesi adına yürütülen bireysel ve grup çalışmaları dikkat çekicidir. Freedman ve Enright (1996)'nın 24-54 yaşları arasındaki 12 esnsest mağduru bireyle gerçekleştirdikleri deneysel çalışmaları ve sonucunda bağışlama düzeylerindeki artış, Hebl ve Enright (1993)'ın yaşlı yetişkin kadınlarla sekiz oturumluk grup çalışması ve bağışlama düzeylerindeki artış ve Coyle ve Enright (1997)'in kürtaj yapmış eşlerine kırgın ve kızgın olan kocalarına yönelik gerçekleştirdikleri bireysel psikolojik danışma ve bağışlama düzeylerindeki artış örnek olarak verilebilir. Yurt içinde de benzer çalışmalar mevcuttur, Bugay ve Demir (2012)'in deneysel çalışmalarında 2 grupla psikolojik danışma yapılması ve bağışlama düzeylerinde artış görülmesi, Çardak (2012)'in Psikoeğitim uygulaması ve bağışlama düzeylerinde artış görülmesi ve Çolak (2014)'in logoterapi yönelimli grupla psikolojik danışma yapması ve katılımcıların bağışlama esnekliklerinde artış görülmesi örnek çalışmalar olarak gösterilebilir.

5.1.3. Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Cinsiyet, Yaş ve Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin Tartışılması

Bu bölümde sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin demografik değişkenler ile ilişkisi incelenmiş ve literatür ışığında tartışılmıştır.

5.1.3.1. Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Cinsiyet Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Bu bölümde sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmamıza göre sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Kadın ya da erkek öğretmen adaylarının daha sosyotropik ya da daha otonomik kişilik özellikleri sergiledikleri söylenememektedir. Sosyotropi, bireyin istek ve ihtiyaçlarını karşılamak adına diğer insanlarla ilgili düşüncelerini, inançlarını ve beklentilerini içeren bir kişilik tipi olarak Beck ve ark. (1983) tarafından tanımlanmaktadır. Otonomi ise Beck ve ark. (1983) tarafından, kişinin kendi kendisine yetmesi, kişilik haklarını koruyarak özgürlüğünü ve bağımsızlığını arttırması olarak tanımlanmaktadır. Otonomik insanlar kendi amaçları doğrultusunda çaba harcamaktan, başarıya ulaşmaktan ve çevreleri üzerinde denetim sağlamaktan mutluluk duyarlar. Otonomi ve sosyotropi iki ayrı kişilik özelliği olarak değerlendirilmektedir. Kabakçı (2001), üniversite öğrencilerinde sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri yaşam olayları ve depresif belirtileri incelediği araştırmasında cinsiyetin kişilik özellikleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını aktarmış ve sosyotropik özelliklerin cinsiyet farklılığı gösterebileceği ve kadınların sosyotropik olmaya daha eğilimli olabileceklerini belirtmiştir. Türkiye kültüründe kadınların kendi başlarına hareket etmelerine, kendi

kararlarını almalarına, özerk ve özgür olmalarına pek sıcak bakılmadığı düşünülecek olursa kadınların daha sosyotropik özellikler sergilemesi anlaşılır bir durumdur.

Literatür incelendiğinde yurtiçi ve yurtdışı alan yazınında araştırma sonuçlarımızı destekleyen bulgulara rastlanmaktadır. Otani ve ark. (2012) kişilerarası duyarlılık ve sosyotropi-otonomi kişilik özelliği arasındaki ilişkiyi inceledikleri bir araştırmada, Gandhi ve ark. (2016) ise intihar eğilimi olmayan kendine zarar vermenin sosyotropi-otonomi ile ilişkisini 401 lise öğrencisi ile inceledikleri bir araştırmada araştırma sonuçlarımızı destekler nitelikte, sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını aktarmışlardır. Yurtiçi literatürde ise Kayalar (2012) yaptığı bir çalışmada okul müdürleri ve müdür yardımcıları ile eğitim denetmenlerinin sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile görev türlerine, cinsiyetlerine, medeni durumlarına, mezuniyet alanlarına, kamu hizmet sürelerine, yönetici hizmet sürelerine, yönetici olarak çalışılan okul sayılarına, aldıkları ödül sayılarına, görevlerinin kendi kişiliklerine uyuma sayısına, aldıkları hizmet içi eğitim sayılarına, herhangi bir spor branşı ile ilgilenme durumlarına ve iletişim becerileri gibi değişkenler ile ilişkisine baktığı bir araştırmada sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını aktarmıştır. Özdemir (2013) üniversite öğrencilerinde empati ve sosyotropik otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, otonomik kişilik özelliğinin cinsiyete göre farklılaşmadığını aktarmıştır. Serttaş (2015) okul yöneticilerinin sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile görev türleri, kamudaki hizmet süreleri, cinsiyetleri ve medeni durumları gibi değişkenler ile ilişkisine baktığı araştırmasında, araştırma sonuçlarımızı destekler nitelikte, sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin cinsiyete göre farklılaşmadığını aktarmıştır. Balık (2017) sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerine sahip yetişkinlerin stresle başa çıkma tarzı ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, kişilik özelliklerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığını aktarmıştır.

Literatür incelendiğinde araştırma sonuçlarımızı desteklemeyen bulgulara da rastlanmaktadır. Beck ve ark. (1983) sosyotropi-otonomi ölçeğini geliştirdikleri araştırmalarında kadınların erkeklere oranla daha sosyotropik olduklarını aktarmışlardır. McBride ve ark. (2005) gerçekleştirdikleri bir araştırmada kadınların erkeklere oranla daha sosyotropik, erkeklerin ise kadınlara oranla daha otonomik kişilik özellikleri sergilediklerini aktarmışlardır. Doğan (2010) evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında kadınların erkeklere oranla daha sosyotropik özelliklere sahip olduğu sonucuna varmıştır. Özdemir (2013) üniversite öğrencilerinde empati ve sosyotropik otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha sosyotropik olduklarını saptamıştır. Tokmak ve ark. (2013), turizm ve otelcilik öğrencilerinin sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin iletişim becerilerine olan etkisini inceledikleri araştırmalarında,

kadın öğrencilerin daha sosyotropik, erkek öğrencilerin ise daha otonomik olduklarını aktarmışlardır. Uğurlu ve Pako (2016) ise 390 ortaöğretim son sınıf öğrencisi ile gerçekleştirdikleri araştırmalarında farklı olarak kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre sosyotropik olduklarını saptamışlardır. Polat (2018) problem çözme becerisi ve sosyotropi-otonomi ilişkisini incelediği araştırmasında erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla daha otonomik olduklarını aktarmıştır.

5.1.3.2. Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Yaş Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Bu bölümde sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri yaş değişkenine göre incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri yaşa göre farklılaşmamaktadır. Araştırma sonuçlarımıza göre öğretmen adaylarının sosyotropik kişilik ile otonomik kişilik puanları bulundukları yaşa göre şekillenmemektedir.

Literatür incelendiğinde sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin farklı sonuçlar mevcuttur. Seren (1998), hemşirelerin otonomi düzeylerinin belirlenmesi ve etkileyen faktörleri incelediği araştırmasında sosyotropi-otonomi puanlarının yaşa göre farklılaşmadığını aktarmıştır. Aydın (2007), psikiyatri kliniğinde görevli hemşirelerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile stresle başa çıkma düzeyleri arasındaki ilişkisini araştırdığı çalışmada sosyotropi-otonomi puanlarının yaşa göre farklılaşmadığını aktarmıştır. Benzer şekillerde, farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da sosyotropi-otonomi kişilik özelliği puanlarının yaşa göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir (Kangallı, 2005; Kaya ve ark., 2006; Çam ve Engin, 2006; Serinkan ve Barutçu, 2006; Çetin, 2008; Akkaya, 2009; Tosyalı, 2010; Kayalar, 2012; Çevirici, 2014; Başol, 2014; Serttaş, 2015; Balık, 2017). Tüm bu çalışmalar araştırma sonuçlarımızı destekler nitelikte bulgular sunmaktadırlar. Kişilik özelliklerinin çocukluk yaşantıları ve ergenlik yıllarında olduğu bilinmektedir. Araştırma grubumuzdaki öğretmen adayların yetişkinlik dönemi bireyleri oldukları göz önünde bulundurulduğunda gelişim görevlerini yerine getirmiş bu bireylerin kişilik özelliklerinin pek fazla değişikliğe uğramadığı bir yaşam döneminde bulunduğu söylenebilir. Sonuç olarak sosyotropi-otonomi kişilik özelliği geçen yıllardan ziyade, bireysel yaşamdaki güçlükler ve ilişkisel çatışmalar ile ilişkilendirilebilir.

Literatür incelendiğinde az da olsa araştırma sonuçlarımızdan farklı bulgular sunan, desteklemeyen çalışmalar görülmektedir. Gorski (1999)'de gençler arasında gerçekleştirdiği araştırmasında sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerinin yaşa göre farklılaştığını aktarmıştır. Otacıoğlu (2008), müzik öğretmenlerinin sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile depresyon düzeyleri üzerine ilişkisel olarak gerçekleştirdiği araştırmasında sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerinin yaşa göre farklılaştığını aktarmıştır. Sergici (2013), sigara içen üniversite öğrencilerinde kontrol odağı ile sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerini incelediği

araştırmasında yaş ile sosyotropi-otonomi puanları arasında anlamlı ilişki bulmuştur. Araştırmaya göre üniversite öğrencilerinin yaşı arttıkça otonomi puanları da artmaktadır. Araştırmacı bu durumu öğrencilerin üniversiteye uyum sağlama ve arkadaşlık gruplarında onaylanma süreçlerinin gelişiminin bir parçası olarak yorumlamıştır. Özdemir (2013) ise empati ve sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerinin ilişkisini incelediği çalışmasında Sergici (2013)'ten farklı olarak yaş arttıkça sosyotropi puanlarının arttığını aktarmıştır. Yine benzer şekillerde Aydın (2014) ve Polat (2018) da araştırmalarında sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerinin yaş değişkenine göre farklılaştıklarını raporlaştırmışlardır.

5.1.3.3.Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özellikleri ile Medeni Durum Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Bu bölümde sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin medeni duruma göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmamıza göre sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri medeni duruma göre farklılaşmamaktadır. Evli ya da bekar öğretmen adayları daha sosyotropik ya da daha otonomiktir denilememektedir. Araştırma sonuçlarımızdan hareketle bireylere ilişki kurmadan önce ve sonra kişilik özelliklerinde herhangi bir değişiklik olmamaktadır.

Literatür incelendiğinde sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin medeni durum değişkenine göre pek fazla araştırılmadığı görülmektedir. Ulaşılan sınırlı sayıdaki araştırmalar ise farklı sonuçlar sunmaktadır. Seren (1998), hemşirelerin otonomi düzeylerinin belirlenmesi ve etkileyen faktörleri incelediği araştırmasında sosyotropi-otonomi puanlarının nedeni duruma göre farklılaşmadığını aktarmıştır. Otacıoğlu (2008), müzik öğretmenlerinin sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin depresyon ile ilişkisini incelediği araştırmasında, sosyotropi-otonomi puanlarının nedeni duruma göre farklılaşmadığını aktarmıştır. Kayalar (2012), okul müdürleri, müdür yardımcıları ve eğitim denetmenlerinin sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerini incelediği araştırmasında sosyotropi-otonomi puanlarının nedeni duruma göre farklılaşmadığını saptamıştır. Başol (2014) ise yoğun bakım ünitelerinde çalışan hemşirelerle gerçekleştirdiği çalışmasında otonomik kişilik özelliğinin medeni duruma göre farklılaşmadığını aktarmıştır. Serttaş (2015) de yine medeni duruma göre sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin farklılaşmadığını aktarmıştır. Ayvazoğlu (2017) çalışmasında sadece sosyotropinin alt boyutlarından biri olan ayrılık kaygısının medeni duruma göre farklılaştığını, bunun dışında diğer alt boyutların ve otonomik kişilik özelliğinin medeni duruma göre farklılaşmadığını aktarmıştır. Polat (2018) ise evli bireylerin otonomi seviyesinin bekarlara oranla daha yüksek olduğunu ancak bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı görülmediğini ifade etmektedir. Tüm bu çalışmalar araştırma sonuçlarımızı destekler nitelikte bulgular sunmaktadırlar. Bir ilişki içerisindeyken karşılıklı sorumluluklar ve görevler ışığında

geçirilen yaşam bireylerin daha sosyotropik özellikler sergilemesi beklenmektedir. Ancak araştırma sonucumuz ve literatür verileri ilişki öncesi, sonrası ve evlilik durumlarının kişilik özellikleri üzerinde etkili olmadığını göstermektedir.

Literatür incelendiğinde araştırma sonucumuzu desteklemeyen tek bir araştırmaya rastlanmıştır. Aydın (2014), hemodiyaliz hastalarının sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinin bağlanma stilleri ile ilişkisini incelediği araştırmasında, sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin medeni durum değişkenine göre farklılaştığını aktarmıştır.

5.1.4. Bağışlama Eğilimi ile Cinsiyet, Yaş ve Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin Tartışılması

Bu bölümde sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin demografik değişkenler ile ilişkisi incelenmiş ve literatür ışığında tartışılmıştır.

5.1.4.1. Bağışlama Eğilimi ile Cinsiyet Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Bu bölümde bağışlama eğiliminin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmamıza göre bağışlama eğilimi cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Kadın ya da erkek öğretmen adaylarının daha bağışlayıcı özellikler sergiledikleri söylenememektedir. Toplumsal bir varlık olarak içerisinde dünyaya geldiği kültürel yapıya entegre olarak yaşayan insanoğlu, kültürünün bileşenleri ile harmanlanarak birtakım değerler etkisiyle şekillenmektedir. Toplumsal çevrenin sözlü ya da sözsüz uyarıcıları ile büyüyen birey erken çocukluk yıllarından itibaren cinsiyet farklılıkları ile yüzleşmektedir. Doğum ile başlayan biyolojik cinsiyet farklılığı, toplumun cinsiyete özgü belirlediği davranış kalıpları, duygu ve tutumlar ile beraber bireyde cinsiyet rollerinin oluşumuna zemin hazırlamaktadır (Yaşın-Dökmen, 2004). Türk toplumunda erkeklerin daha özgür, bağımsız, rekabetçi ve güç kullanan rolleri pekiştirilmekteyken, kadınların daha naif, nazlı, kırılgan, uzlaşmacı, empatik becerileri yüksek ve yumuşak başlı olma rol ve tutumlarında olmaları beklenmektedir. Kültürel toplumsal cinsiyet rolleri göz önünde bulundurulduğunda, araştırma sonucunda kadınların erkeklere oranla daha bağışlayıcı bir tavır içerisinde olmaları beklenmekteydi: Ancak 21.yüzyılın getirmiş olduğu; kadınların iş yaşamında, eğitimde ve erkeklere özel olarak görülen diğer tüm alanlarda aktif ve başarılı olmaları gibi değişimler bu kültürel bakış açısında kırılmaların yaşanmasına neden olduğu düşünülmektedir. Kadınların aktif ve üretken olmaya başlamalarının yanı sıra devlet politikaları ve sivil toplum kuruluşlarının çabalarıyla da kadınların toplumsal rollerinde her geçen gün önemli değişimler yaşanmaktadır.

Tüm bu değişim ve gelişim süreci kültürel olarak beklenen kadın imajının yeniden konumlandığını göstermekte ve bağışlama düzeyleri karşılaştırılmasında da bir farklılık görülmemesi normal olarak değerlendirilmektedir. Nitekim literatür incelendiğinde yurt içi ve

yurt dışı çalışmalarda farklı araştırmacılar araştırma sonucumuzu destekler nitelikte bağışlama eğiliminin cinsiyete göre farklılaşmadığını aktaran çalışmalar sunmuşlardır (Macaskil ve ark., 2002; Brown, 2004; Toussaint ve Webb, 2005; Pinto ve Barros, 2006; Ayten, 2009; Soylu, 2010; Taysi, 2010; Alp ve Ercan, 2011; Akın ve ark., 2012; Şamatacı, 2013; Asıcı, 2013; Gündüz, 2014; Atçeken, 2014; Önal, 2014; Bayar, 2015; Mameghani, 2017; Sayın, 2017).

Literatür incelendiğinde araştırma sonuçlarımızı desteklemeyen bulgulara da rastlanmaktadır. Farklı araştırmacılar gerçekleştirdikleri çalışmalarında bağışlamanın cinsiyete göre farklılaştığını ve kadınların erkeklere oranla daha bağışlayıcı bir tutum içerisinde olduklarını aktarmışlardır (Konstam ve ark., 2003; Orathinkal ve ark., 2008; Miller ve ark., 2008; Toussaint ve ark., 2008; Hantman ve Cohen, 2010; Çivan, 2013). Farklı olarak, bazı araştırmacılar ise çalışmalarında erkeklerin kadınlara oranla daha bağışlayıcı olduklarını aktarmışlardır (Miller ve Worthington, 2010; Sidelinger ve ark., 2009; Tripathi, 2012; Ermumcu, 2014).

5.1.4.2. Bağışlama Eğilimi ile Yaş Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Bu bölümde bağışlama eğiliminin yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonuçlarımıza göre bağışlama yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Yaş büyüdükçe bağışlama oranları da artmaktadır. Yaşı yüksek olan öğretmen adayları yaşı düşük olan öğretmen adaylarına göre daha fazla bağışlayıcıdır. Konstam ve ark. (2003) da gerçekleştirdikleri çalışmalarında kadın katılımcılarda yaş ilerledikçe bağışlamanın gerçekleşme oranlarında da artış olduğunu göstermişlerdir. Yine benzer şekillerde Enright ve ark. (1989) ve Hantman ve Cohen (2010) insanların bağışlamayı anlamasını yaşa bağlamış ve yaş ilerledikçe bağışlamanın gerçekleşme oranının da çoğaldığını aktarmışlardır. Bağışlama eylemi kişiden kişiye farklı sebeplerle gerçekleştirilmektedir. Younger ve ark. (2004), gerçekleştirdikleri bir çalışmada genç katılımcıların bağışlamayı ilişkilerinin önemli olarak görülmesine bağladığını, yaşlı katılımcıların ise bağışlamayı kişisel sağlık ve mutluluk olarak değerlendirdiğini aktarmıştır. Araştırmamızdaki öğretmen adaylarının yaş ilerledikçe bağışlama oranlarının artması, bağışlamaya yükledikleri neden ve anlam ile ilişkili olabilir.

Literatür incelendiğinde araştırmamızı destekleyen birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Toussaint ve ark. (2001), bağışlamanın farklı yaş gruplarındaki farklılıklarını incelediği araştırmasında orta yaş grubundaki bireylerin genç bireylere oranla daha bağışlayıcı olduklarını aktarmışlardır. Giray (2009), farklı yaş dilimlerinde bulunan ergen grupları ile gerçekleştirdiği deney ve kontrol gruplu çalışmada, yaşı küçük olan ergen grubunun daha bağışlayıcı bir tutum içerisinde olduğunu saptamıştır. Dayton ve Krause (2005) 129 yaşlı katılımcı ile bağışlama kavramını incelemiş ve bağışlamanın ilerleyen yaşlarda arttığını raporlaştırmışlardır. Yaşamın ilerlemesi ile kişisel deneyimler artmakta, yapılan hatalardan

dersler çıkarılmakta ve yaşanan kırıncı anlar için otomatik şemalar oluşturulduğu için bağışlama davranışında artış olmaktadır. Yazarlara göre yaşamın ilerleyen yıllarında bağışlama oranlarında artış yaşanması insanların dini tutum ve algıları ile de ilişkili olabilmektedir. Asıcı (2013) ve Uysal (2015) gibi araştırmacılar da araştırma sonuçlarımızı destekleyen sonuçlar sunarak, bağışlama davranışının yaş değişkenine göre farklılaştığını aktarmışlardır.

Literatür incelendiğinde az sayıda da olsa araştırma sonuçlarımızı desteklemeyen çalışmalara da rastlanmaktadır. Bazı araştırmacılar, bağışlama eğiliminin yaş değişkeni ile olan ilişkisini incelemiş ve bağışlamanın yaşa göre farklılaşmadığını aktarmışlardır (Macaskill ve ark., 2002; Sastre ve ark., 2005; Ermumcu, 2014; Orathinkal ve ark., 2008; Aslan, 2016; Mameghani, 2017).

5.1.4.3. Bağışlama Eğilimi ile Medeni Durum Arasındaki İlişkinin Tartışılması

Bu bölümde bağışlama eğiliminin medeni durum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonuçlarımıza göre bağışlama, medeni durum değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Evli olan öğretmen adayları bekar olan öğretmen adaylarına göre daha bağışlayıcıdır. Evlilik karşı iki cinsin beraber yaşamaya karar vermesi ve devlet tarafından bu sürecin yasallaştırılmasıdır. Evlilik çoğu insan için kişilerarası ilişkilerin en anlamlı şeklidir. Polat (2006), evliliği karşılıklı doyum alma, dayanışma ve neslin devamlılığının sağlanması için gerekli olan bir süreç olarak tanımlamaktadır. Evlilik kavramına ilişkin farklı kültürlerde farklı tanımlamalar mevcut olsa da, evlilik sürecinde yaşanan duygular ve düşünceler evrensel bir nitelik taşımaktadır. Evli bireyler, ilişkisi olan ya da bekar bireylere göre, daha fazla ortak duygular yaşamakta, evlilikte yaşanan çatışma durumlarında bağışlama gerçekleşme oranı daha fazla olabilmekte ve gerçekleşen bağışlama evlilik uyumu, mutluluk oranı, ilişkinin devamlılığı gibi süreçlere katkı sağlamaktadır (Coyle ve Enright, 1997).

Literatür incelendiğinde medeni durum ve bağışlama eğilimi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların az sayıda oldukları dikkat çekmektedir. Var olan literatür bilgileri de kendi içerisinde farklılıklar göstermektedir. Literatür incelendiğinde araştırma sonuçlarımızı destekleyen sadece iki çalışmaya ulaşılmıştır. Uysal (2015), dindarlık ve bağışlama eğilimi arasındaki ilişkiyi 838 kişinin katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmasında incelemiş ve medeni durumun bağışlama üzerinde anlamlı bir şekilde farklılaşma yarattığını aktarmıştır. Araştırma sonuçlarımızı destekler nitelikte evli bireylerin bekar bireylere göre bağışlama puanları daha yüksek olarak raporlaştırılmıştır. Akın ve ark. (2012), 290 kişinin katılımı ile gerçekleştirdikleri bir çalışmada evli bireylerin bağışlama eğilimlerinin bekar bireylere göre daha fazla olduğunu aktarmışlardır.

Araştırma sonuçlarımızı desteklemeyen çalışmalar da mevcuttur. Lawler Row ve Piferi (2006), medeni durumun bağışlama ile ilişkisiz olduğunu aktarmışlardır. Ayten (2009),

bağışlama ile dindarlık ilişkilerini farklı demografik değişkenlere göre incelemiş ve bağışlamanın medeni duruma göre farklılaşmadığını saptamıştır. Özkan (2016), ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılarına göre yıldırma, örgütsel sessizlik ve bağışlama ilişkisini incelediği araştırmasında demografik değişkenlere de bakmış ve medeni durumun bağışlama üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını aktarmıştır. Mameghani (2017) ise Türk ve İranlı üniversite öğrencilerinin bağışlama eğilimlerini karşılaştırıp incelediği çalışmasında, medeni durumun bağışlamayı etkilemediğini aktarmıştır. Bu çalışmalar araştırma sonuçlarımız ile çelişmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde öğretmen adaylarının sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile bağışlama eğilimleri arasındaki ilişkinin sonuçlarına ve demografik değişkenlere göre ne şekilde farklılıklar gösterdiğine yönelik genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmeler neticesinde, sosyotropi-otonomi kişilik özelliği ile bağışlama davranışı ile ilgili ilerde yapılması muhtemel araştırmalara ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

6.1. Sonuç

Araştırmada, öğretmen adaylarının sosyotropi-otonomi kişilik özelliği ile bağışlama davranışı arasındaki ilişkiye bakılmış ve sosyotropik kişilik özelliği ile kendini bağışlama, durumu bağışlama ve bağışlama davranışları arasında anlamlı ve negatif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyotropik kişilik özelliği ile diğerlerini bağışlama davranışı arasında ise anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır. Otonomik kişilik özelliği ile kendini bağışlama davranışı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkiye ulaşılmışken, durumu bağışlama, diğerlerini bağışlama ve bağışlama davranışları arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır.

Araştırmada, öğretmen adaylarının sosyotropi-otonomi kişilik özelliğinin bağışlama davranışını yordayıp yordamamasına da bakılmış ve sosyotropik kişilik özelliğinin bağışlama davranışını %4 oranında yordadığı, otonomik kişilik özelliğinin ise bağışlama davranışını yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen adaylarının sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ve bağışlama davranışlarının cinsiyetle olan ilişkilerine bakıldığında, sosyotropi-otonomi kişilik özelliği ve bağışlama davranışının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Öğretmen adaylarının sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ve bağışlama davranışlarının yaş ile olan ilişkilerine bakıldığında, sosyotropi-otonomi kişilik özelliğinin yaşa göre farklılaşmadığı görülürken bağışlama davranışının yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Yaş ilerledikçe öğretmen adaylarının daha bağışlayıcı oldukları gözlemlenmiştir.

Öğretmen adaylarının sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ve bağışlama davranışlarının medeni durum ile ilişkilerine bakıldığında, sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerinin medeni duruma göre farklılaşmadığı gözlemlenirken, bağışlama davranışının medeni duruma göre farklılaştığı gözlemlenmiştir. Evli öğretmen adaylarını bekar öğretmen adaylarına göre daha bağışlayıcı oldukları gözlemlenmiştir.

6.2. Öneriler

6.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Literatürde sosyotropik-otonomik kişilik özelliği ile bağışlama ilişkisinin incelendiği çalışmalara rastlanmamıştır. Bu sebeple araştırma sonuçlarının genellenebilirliği açısından farklı örneklem gruplarıyla yeni araştırmaların yapılması bundan sonraki araştırmacılara önerilmektedir. Ayrıca bağışlama ile ilgili yapılan çalışmalar ülkemizde sınırlı sayıda olup, farklı meslek grupları ile çalışılması da önerilmektedir.

Bu çalışma öğretmen adayları ile sınırlandırılmıştır. İleride gerçekleştirilecek çalışmalarda örneklem grubunun genişletilmesi, farklı meslek elemanları(hemşireler, doktorlar, avukatlar, din görevlileri vb.) ve öğrenciler ile çalışılması önerilebilir.

Bu araştırmada bağışlama cinsiyet, yaş ve medeni durum değişkenlerine göre değerlendirilmiştir. Daha farklı demografik değişkenler ile araştırmaların yapılması önerilebilir. Bağışlama çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu araştırmada bağışlamanın alt boyutları yüzeysel olarak değerlendirilmiştir. Bundan sonraki çalışmalarda alt boyutların derinlemesine çalışılması önerilebilir.

6.2.2. Uygulamacılara Yönelik Öneriler

Literatürde bağışlamanın geliştirilebilirliği kanıtlanmıştır. Günlük yaşamda çatışma kaçınılmazdır. Çatışma çözme ve ilişkileri sürdürmekte bağışlama etkili bir baş etme becerisi olarak değerlendirilip, ilgili literatürlere konumlandırılabilir. Öğretmenlik mesleği için verilen lisans eğitimlerinde Bağışlama grup çalışmalarına yer verilebilir. Farklı meslek grupları ile yapılacak çalışmalarda ortaya konulması muhtemel alanların lisans ya da ön lisans kazanımlarına bağışlama çalışmaları da eklenmesi önerilmektedir.

Öğretmenlik mesleğini icra eden personele hizmet içi eğitim kapsamında bağışlama çalışmaları yürütülebilir. Öğretmenlere yönelik bağışlama temalı destek grupları teşvik edilebilir. Öğretmenler için hazırlanabilecek bir psikoeğitim programı ile hem öğretmenlerin bağışlayıcılıkları arttırılabilir hem de öğrencilerine benzer grup eğitimi ve çalışmaları ile bağışlama arttırılabilir.

Son olarak okul psikolojik danışmanlarının bağışlama konularında donanımlı hale getirilmeleri ve okullarındaki planlamalarında bağışlama kavramına da geniş yer vermeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

- [1].Adam Karduz, F.F.(2019). *Affetme eğilimi kazandırmaya yönelik psiko-eğitim programının affetme eğilimi kazandırma ve beş faktör kişilik özellikleri üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.
- [2].Akhtar, S.(2002). Forgiveness: Origins, dynamics, psychopathology, and technical relevance. *Psychoanalytic Quarterly*. 2(71), 175-212.
- [3].Akhtar, S., Dolan, A., Barlow, J.(2017). Understanding the relationship between state forgiveness and psychological wellbeing: A qualitative study. *Journal of Religion and Health*. 2(56), 450-463.
- [4].Akın, M., Özdevcioğlu, M., Ünlü O.(2012).Örgütlerde intikam niyeti ve affetme eğiliminin çalışanların ruh sağlıkları ile ilişkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 45(1), 77-97.
- [5].Akkaya, E.(2009). *Üniversite öğrencilerinin otonomik-sosyotropik kişilik özellikleriyle öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- [6].Al-Mabuk, R., Enright, R. D., Cardis, P.(1995). Forgiveness education with parentally love-deprived college students. *Journal of Moral Education*. 24, 427-444.
- [7].Alp, D., Ercan, L.(2011). Öğretmenlerin yıldırıma maruz kalma ile affetme düzeylerinin incelenmesi. *XI. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresinde* (3-5 Ekim) Sunuldu. İzmir.
- [8].Alpay, A.(2009). *Yakın ilişkilerde bağışlama: bağışlamayı; bağlanma, benlik saygısı, empati ve kıskançlık değişkenleri yönünden incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [9].Andrews, M.(2000). Forgiveness in context. *Journal of Moral Education*. 29, 75-86.
- [10].Ashton, M. C., Paunonen, S. V., Helmes, E., Jackson, D. N.(1998). Kin altruism, reciprocal altruism, and the big five personality factors. *Evolution and Human Behavior*. 4(19), 243-255.
- [11].Asıcı, E.(2013). *Öğretmen adaylarının affetme özelliklerinin öz-duyarlılık ve benlik saygısı açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- [12].Asıcı, E., Uygur, S.,S.(2017). Duygusal öz-yeterlik ve affetmenin algılanan stres düzeyini yordayıcı rolü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 3(6), 1353-1375.
- [13].Asıcı, E.(2018). *Affetme odaklı grup rehberliğinin ergenlerin saldırganlık ve öznel iyi oluşları üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- [14].Aslan, G.A.(2016). *Üniversite öğrencilerinin affetme davranışları, yaşam doyumları ve sürekli öfke düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [15].Aslan, M.(2017). *Üniversite öğrencilerinde erken dönem uyumsuz şemaların utanç ve affetmeyi yordaması*. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- [16].Aşçıoğlu Önal, A.(2014). *Bilişsel çarpıtmalar, empati ve ruminasyon düzeyinin affetmeyi yordama gücünün incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [17].Atçeken, M.(2014). *Dindarlık, evlilik doyumu ve kişilik özelliklerinin bağışlama ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [18].Avery, C. M.(2008). *The relationship between self-forgiveness and health: mediating variables and implications for well-being*. Doctoral Dissertation. The University of Hartford. Institute of Professional Psychology. Hartford.
- [19].Aydın, E.(2014). *Hemodiyaliz hastalarının sosyotropik otonomik kişilik özellikleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [20].Aydın H.(2007). *Psikiyatri kliniklerinde çalışan hemşirelerin kişilik özellikleri ve stresle baş etme durumları*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

- [21].Aydın, G.(2017). *Bilişsel sınav kaygısı modelinin test edilmesi: psikolojik esnekliğin dolaylı etkisi yoluyla ruminasyon, kendini affetme, mükemmeliyetçi düşünceler ve bilişsel ayrışmanın rolü*. Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [22].Ayten, A. (2009). Affedicilik ve din: affetme eğilimi ve dindarlıkla ilişkisi üzerine ampirik bir araştırma. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37 (2),111-128.
- [23].Ayten, A., Ferhan, H.(2016). Forgiveness, religiousness and life satisfaction: an empirical study on turkish and jordanian university students. *Spiritual Psychology and Counseling*. 1(1), 75-84.
- [24].Ayvazoğlu, A.,(2017). *Psikologların kullandığı mizah tarzları ile sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [25].Balcı Çelik, S., Serter, G. Ö.(2017). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde affetmenin öznel iyi oluşları üzerindeki rolü. *Journal of Human Sciences*. 4(14), 3990-4001.
- [26].Balık, T.(2017). *Sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerine sahip yetişkinlerin stresle başa çıkma tarzı ve ruhsal belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [27].Barcaccia, B., Schneider, B. H., Pallini, S., Baiocco, R.(2017). Bullying and the detrimental role of un-forgiveness in adolescents' wellbeing. *Psicothema*. 2(29), 217-222.
- [28].Bassett, R.L., Bassett, K.L., Lloyd, M.W., Johnson, J.L. (2006). Seeking forgiveness: considering the role of moral emotions. *Journal of Psychology and Theology*. 2(34), 111-124.
- [29].Başkaya, S.(2018). *Lise öğrencilerinin eleştiriye açık olma ve affetme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Samsun.
- [30].Batson, C. D., Fultz, J., Schoenrade, P. A.(1987). Distress and empathy: Two qualitatively distinct vicarious emotions with different motivational consequences. *Journal of Personality*. 1(55), 19-39.
- [31].Bayar, Ö.(2015). *Romantik ilişkilerde aldatma ve affetme: empatinin rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [32].Baydoğan, M., Dağ, İ.(2008). Hemodiyaliz hastalarındaki depresiflik düzeyinin yordanmasında kontrol odağı, öğrenilmiş güçlülük ve sosyotropi-otonomi. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 19(1),19-28.
- [33].Baumeister, R.E., Exline, J.J., Sommer, K.L.(1998). *The victim role, grudge, theory, two dimensions of forgiveness. e.l. worthington (ed.), dimensions of forgiveness: psychological research and theological speculations*. Philadelphia: The Templeton Foundation Press.
- [34].Bauer, L., Duffy, J., Fountain, E., Halling, S., Holzer, M., Jones, E., Leifer, M. ve Rowe, J. O.(1992). Exploring self-forgiveness. *Journal of Religion and Health*. 2(31), 149-160.
- [35].Beck, A.T., Epstein, N., Harrison, R.P., Emery, J.(1983). *Development of the sociotropy - autonomy scale: a measure of personality factors in psychopathology*. University of Pennsylvania. Philadelphia.
- [36].Beck, A.T., Freeman, A., Davis, D.D.(2008). *Kişilik bozukluklarının bilişsel terapisi* (Ö. Yalçın, E.N. Akçay, Çev). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- [37].Bedel, E.F.(2008). Okul öncesi öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları ve bazı kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*. 4(1), 31-48.
- [38].Benice, A. (2010). *Eğitimde yansımalar bizi biz yapan "Kişiliğimiz"*. İstanbul Arel Eğitim Kurumları. İstanbul.
- [39].Besim, G.(2017). *Üniversite öğrencilerinde affetme, bitirilmemiş işler ve öfke*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [40].Bono, G., McCullough, M. E., Root, L. M.(2007). Forgiveness, feeling connected to others, and well-being: two longitudinal studies. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 34, 182- 195.
- [41].Bozgeyikli, H.(2001). *Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile kişiler arası ilişkilerde farkında olma düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya.

- [42].Brown, R. P.(2003).Measuring individual differences in the tendency to forgive: construct validity and links with depression. *Personality and SocialPsychology Bulletin*. 29, 759-771.
- [43].Brown, R.P. (2004). Vengeance is mine: narsisism, vengeance and the tendency to forgive. *Journal of Research in Personality*. 38, 576-584.
- [44].Budak, C.F.(2017). *İnternet bağımlılığının yordayıcıları olarak sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ve duygu düzenleme güçlüğü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [45].Bugay, A., Demir, A.(2010). A turkish version of heartland forgiveness scale. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 5, 1927-1931.
- [46].Bugay, A. ve Demir, A.(2011). Hataya ilişkin özelliklerin başkalarını affetmeyi yordaması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4(35), 8-17.
- [47].Bugay, A. ve Demir, A. (2011). Yaşam doyumu ile affetme arasındaki ilişkide ruminasyon eğiliminin aracı rolü. *XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi(3-5 Ekim)*. İzmir.
- [48].Bugay, A., Demir, A.(2012). Affetme arttırılabilir mi?: Affetmeyi geliştirme grubu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4(37), 96-106.
- [49].Burger, M. F.(2006). *Kişilik*,(İ.D.E. Sarıoğlu, Çev.), (1. baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- [50].Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F.(2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayınları (13.Baskı). Ankara.
- [51].Büyüköztürk, Ş.(2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- [52].Camadan, F., Yazıcı, H.(2017). Üniversite öğrencilerinde gözlenen saldırganlık eğilimlerinin açıklanmasına dönük bir model. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2(32), 343-360.
- [53].Campbell, D.G., Kwon, P., Reff, R.C., Williams M.G.(2003). Sociotropy and autonomy: An examination of interpersonal and work adjustment. *Journal of Personality Assessment*, 2(80), 206-207.
- [54].Canatan, A., Sarıçam, H., ve Biçer, B.(2015). Affediciliğin yaşamda anlam üzerindeki etkisi. *Felsefe Eğitim ve Bilim Tarihi Sempozyumu. (12-14 Kasım)*. Muğla
- [55].Clark, D.A., Beck, A.T.(1991). Personality factors in dysphoria: a psychometric refinement of beck's sociotropy-autonomy scale. *Journal of Psychopatology and Behavioral Assessment*, 13(4), 369-387.
- [56].Clark, D A, Steer, R.A, Beck, A.T, Ross, L.(1995). Psychometric characteristics of revised sociotropy and autonomy scales in college students. *Behav. Res. Ther. Mar*. 13(33), 325-340.
- [57].Clark, D.A., Oates, T.(1995). Daily hassles, major and minor life events, and their interaction with sociotropy and autonomy. *Behavior Research And Therapy*. 7(33), 819-823.
- [58].Cooper, H. (1998). The happy personality: a meta-analysis of. 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin*. 124, 197-229.
- [59].Corey, G.(2008). *Psikolojik danışma kuram ve uygulamaları*(T. Ergene, Çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.(Orijinal Eser 2005 Yılında Basılmıştır).
- [60].Coyle, C.T., Enright, R.D.(1997). *Forgiveness Intervention With Post Abortion Men*. Journal of Consulting and Clinical Psychology. Cilt:6. Sayı:65. Sayfa:1042-1046.
- [61].Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [62].Çakır, Z.(2013). *Kadın üniversite öğrencilerinde yeme tutumlarının mükemmeliyetçilik, sosyotropi-otonomi, üstbilişler, duygulara ilişkin inançlar, duygusal zorlanmaya toleranssızlık ve kaçınma ile ilişkisi: yatkınlaştırıcı ve sürdürücü faktörlere dayalı bir model önerisi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [63].Çalım, M.(2017). *Üniversite öğrencilerinin romantizm ve eş seçimine ilişkin tutumları ile sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- [64].Çam, S., Engin, E.(2006). Psikiyatri kliniğinde çalışan hemşirelerde farkındalık eğitiminin bireysel performans standartlarına etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 7, 82-91.
- [65].Çardak, M.(2012). *Affedicilik yönelimli psiko-eğitim programının affetme eğilimi, belirsizliğe tahammülsüzlük, psikolojik iyi oluş, sürekli kaygı ve öfke üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.

- [66].Çelikten, M., Can, N.(2003). Yönetici, öğretmen ve veli gözüyle ideal öğretmen..*Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 15, 253-267.
- [67].Çetin, A.(2008). *Yaşlılarda sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ile depresyon*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- [68].Çevirici, İ.(2014). *Evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile iç-dış kontrol odağı arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep.
- [69].Çitil, C.,Durmuş, E.(2015). Kadınlar neden bağışlamaz? Why don't women forgive. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(36).
- [70].Çivan, İ.(2013). *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve başkalarını bağışlama davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [71].Çoklar, I.(2014). *Kişilik özellikleri ile bağışlama eğilimi arasındaki ilişkinin intikam güdüsü ve adalete duyarlılık temelinde incelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [72].Çoklar, I., Dönmez, A.(2014). Kişiler arası ilişkilerde bağışlama üzerine bir gözden geçirme. *Nesne Dergisi*. 4(2), 33-54.
- [73].Çoklar, I., Dönmez, A.(2015). Bağışlama İstekliliği Ölçeği'nin Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(6).
- [74].Çolak, T.,S.(2014). *Affetme esnekliği kazandırmada logoterapi yönelimli grupla psikolojik danışmanın etkililiği*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi.Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.
- [75].Çolak, T. S., Koç, M., Eker, H. ve Düşünceli, B.(2017). Ortaöğretim öğrencilerinde affetme esnekliği ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Journal of Human Sciences*. 1(14), 63-73.
- [76].Dawson, M.(2003). *Forgiveness*. Findhorne Press. Scotland, UK.
- [77].Dayton, B., & Krause, N. (2005). *Self-forgiveness: A component of mental health in later life*. Research on Aging, 3(27), 267-289.
- [78].DiBlasio, F.A.(1998). The use of a decision-based forgiveness intervention within intergenerational family therapy. *Journal of Family Therapy*. 1(20), 77-94.
- [79].Didişen, N.A., Gerçeker, G.Ö., Bolışık, Z.B, Başbakkal, D.Z., Gürkan, A.(2015). Pediatri hemşirelerinin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *İzmir Dr.Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*. 5(1), 14-21.
- [80].Dilaver, H.(1996). *Türkiye'de öğretmen istihdamının dünü, bugünü ve yarını. eğitimimize bakışlar*. İstanbul: Kültür Koleji Vakfı Yayınları. 1, 119.
- [81].Doğan, H.(2010). *Evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleriyle evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü.Adana.
- [82].Downie, R.S.(1965). Forgiveness. *The Philosophical Quarterly*. 15(59), 128-134.
- [83].Dökmen, Ü. (1994). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- [84].Droll, D. M.(1984). *Forgiveness. theory and research*. Doctoral Dissertation, University of Nevada, Reno.
- [85].Eaton, J., Struthers, C.W., Santelli, A.G. (2006). Dispositional and state forgiveness: The role of self-esteem, need for structure, and narcissism. *Personality and Individual Differences*, 41, 371-380.
- [86].Edgar-Smith, S., Palmer, R. B.(2017). Alternative school student perceptions about forgiveness. preventing school failure: *Alternative Education for Children and Youth*. 4(61), 259-267.
- [87].Enright, R.D., Santos, M., Al-Mabuk, R.(1989). The adolescent as forgiver. *Journal Of Adolescence*. 12, 95-110.
- [88].Enright, R.D., The Human Development Study Group (1994). Piaget on the moral development of forgiveness: identity or reciprocity. *Human Development*. 3, 63-80.
- [89].Enright, R. D. ve Coyle, C. T.(1998). *Researching the process model of forgiveness with in psychological interventions. in e. l., worthington, jr. (ed.) dimensions forgiveness and relationship satisfaction of forgiveness: psychological research and theological perspectives*. Philadelphia: Templeton Foundation Press, 139-161.

- [90].Enright, R. D., Fitzgibbons, R. P.(2000). *Helping clients forgive: an empirical guide for resolving anger and restoring hope*. Washington, DC: APA Books.
- [91].Ergüner-Tekinalp, B., Terzi, Ş.(2012). Terapötik bir araç olarak bağışlama: iyileştirici etken olarak bağışlama olgusunun psikolojik danışma sürecinde kullanımı. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 37(16), 14-24.
- [92].Erkuş, A.(2013). *Bilimsel araştırma süreci*. Seçkin Yayınevi(4.Baskı), 107-108. Ankara.
- [93].Ermumcu, E.(2014). *Evli çiftlerde bağışlama sürecinin bağlanma, stresle başa çıkma, empati ve bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [94].Ezerçe, E.(2016). *Eşlerin suçu affetmesi ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- [95].Exline, J.J., Baumeister, B.J., Bushman, B.J., Campbell, W.K., Finkel, E.J.(2004). Too proud to let go: narcissistic entitlement as a barrier to forgiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*. 6(87), 894-912.
- [96].Fairbrother, N., Moretti, M. M.(1998). *Sociotropy, autonomy, and self discrepancy: status in depressed, remitted depressed, and control participants*. *Cognitive Therapy-Research*. 22(3), 279-297.
- [97].Fistikçi, N., Keyvan, A., Görgülü, Y., Şenyuva, G., Erten, E., Sungur, M.Z.(2015). Sociotropic personality traits positively correlate with the severity of social anxiety. *Güney Afrika Psikiyatri Dergisi*. 22(2), 54-56.
- [98].Fincham, F. D.(2000). The kiss of porcupiness: from attributing responsibility to forgiving. *Personal Relationships*. 7, 1-23.
- [99].Fincham, F.D., Hall, J.H., Beach, S.R.H.(2005). *“Till lack of forgiveness do us part”: forgiveness in marriage*. in e.l. worthington (ed.) *handbook of Forgiveness*, 207-226. New York: Wiley.
- [100].Fincham, F.D., Hall, J.H., Beach, S.R.H.(2006). forgiveness in marriage: current status and future directions. *Family Relations*. 55, 425-427.
- [101].Finkel, E. J., Rusbult, C. E., Kumashiro, M., Hannon, P.(2002). Dealing with betrayal in close relationships: does commitment promote forgiveness? *Journal of Personality and Social Psychology*. 6(82), 956-974.
- [102].Fitzgibbons, R.P.(1986). The cognitive and emotive uses of forgiveness in the threatment of anger. *Psychotherapy*. 4(23), 629-633.
- [103].Freedman, S.R.,Enright, R.D.(1996). Forgiveness as an intervention goal with incest survivors. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 3(64),983-992.
- [104].Fromm, E.(1995). *Sevme sanatı*(Çev.: Y. Salman).(10.Baskı). İstanbul: Payel Yayınları.
- [105].Frommer, M.S.(2005).Thinking relationally about forgiveness. *Psychoanalytic Dialogues*. 1(15), 33-45.
- [106].Gandhi, A., Luyckx, K., Goossens, L., Maitra, S., Claes, L.(2016). Sociotropy, autonomy, and non-suicidal self-injury: the mediating role of identity confusion. *Personality and Individual Differences*. 99, 272-277.
- [107].Gauche, M., Mullet, E. (2005). Do we forgive physical aggression in the same way that we forgive psychological aggression? *Aggressive Behavior*. 31, 559-570.
- [108].Geçtan, E. (2002). *Psikanaliz ve sonrası*, (14.baskı), İstanbul: Metis Yayınları.
- [109].Geçtan, E.(2012). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. (20. Baskı), İstanbul: Metis Yayınları.
- [110].Gerlsma, C., Lugtmeyer, V.(2018). Offense type as determinant of revenge and forgiveness after victimization: adolescents' responses to injustice and aggression. *Journal of School Violence*. 1(17), 16-27.
- [111].Giray, F.S.(2009). *Suç işlemiş ve işlememiş ergenlerin adil dünya inancı ve bağışlayıcılık tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [112].Girgin, M.(2016). *Sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerine göre tükenmişlik düzeyleri ve başa çıkma yolları üzerine bir araştırma: mülki idare amirleri örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dicle Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Diyarbakır.

- [113].Goldgarb, J.C.(2005). *The emergence, expression and integration of forgiveness: a psychodynamic exploration and casestudy*. Doctoral Dissertation. Alliant International University, San Diego.
- [114].Gordon, K.C., Baucom, D.H.B.(1998). Understanding betrayals in marriage: a synthesized model of forgiveness. *Family Process*. 4(37), 425-450.
- [115].Gordon, K.C., Baucom, D.H.B., Snyder, D.K.(2000). *The use of forgiveness in marital therapy*. In M.E. McCullough, K. I. Pargamet, C. E. Thorsen(Eds.). *forgiveness: Theory, research and practice*. New York: Guildford, 254-280.
- [116].Gordon, K.C., Baucom, D.H.(2003). Forgiveness and marriage: preliminary support for a measure based on a model of recovery from a marital betrayal. *American Journal Of Family Therapy*. 31, 179-199.
- [117].Gorski, J.,Young, M. A.(2002). Sociotropy/Autonomy, self-construal, response style, and gender in adolescents. *Personality and Individual Differences*. 3(32), 463- 478.
- [118].Gottman, J.M.(1998). Psychology and the study of marital process. *Annual Review of Psychology*. 49, 169-197.
- [119].Göztepe-Gümüş, I.(2015). *Evli bireylerde bağışlama, tekrarlayıcı düşünme düzeyi ile ruh sağlığı ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [120].Güloğlu, B., Karairmak, Ö., Emiral, E.(2016). Çocukluk çağı travmalarının tinsellik ve affetme üzerindeki rolü. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 4(17), 309-316.
- [121].Gündüz, Ö.(2014). *Üniversite öğrencilerinde affetmeyi yordayan değişkenlerin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [122].Gürbüz, E.(2016). *Evlilik içinde aldatılan bireylerin affetmelerini yordamada bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlığın rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- [123].Güzel, İ.(2016). *Yakın ilişkilerde aldatma ve affetme eğiliminin şema terapi modeli çerçevesinde incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- [124].Halisdemir, D.(2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşları, kendini affetme düzeyleri ve geçmişe yönelik anne kabul red algıları arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [125].Hall, J.H., Fincham, F.D. (2005). Self-Forgiveness: The Stepchild of Forgiveness Research. *Journal of Social and Clinical Psychology*. 24, 621-637.
- [126].Hamamcı, Z. (2002). *Bilişsel davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş psikodrama uygulamasının kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve temel inançlar üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [127].Hantman, S. ve Cohen, O. (2010). Forgiveness in late life. *Journal of Gerontological Social Work*. 7(53), 613-630.
- [128].Hargrave, T.D., Sells, J. N.(1997). The development of a forgiveness scale. *Journal of Marital and Family Therapy*. 23, 41-62.
- [129].Hayaki, J., Friedman, M. A., Whisman, M. A., Delinsky, S. D.(2003). Sociotropy and bulimic symptoms in clinical and nonclinical samples. *International Journal Of Eating Disorders*. 34, 172-176.
- [130].Hebl, J.H., Enright, R.D. (1993). Forgiveness as a psychotherapeutic goal with elderly females. *Psychotherapy*. 4(30), 658-667.
- [131].Hepp-Dax, S.H.(1996). *Forgiveness as an educational goal with fifth grade inner-city children*. Doktora Tezi. Fordham University. New York.
- [132].Hill, E. W.(2001). Understanding forgiveness as discovery: implications for marital and family therapy. *Contemporary Family Therapy*. 23, 369-384.
- [133].Holmgren, M.R.(1998). Self-forgiveness and responsible moral agency. *The Journal of Value Inquiry*. 32, 75-91.
- [134].Hope, D.(1987). The healing paradox of forgiveness. *Psychotherapy*. 2(24), 240-244.

- [135].Horwitz, L.,(2003). The capacity to forgive: intrapsychic and developmental perspectives. *Journal of the American Psychoanalytic Association*. 53, 486-511.
- [136].Hoşrik, M.E.(2017). *Çocuk evlerindeki ergenlerde gevşeme tekniği ve eft'nin tanrı imgesi, affetme eğilimi, öfke ve kaygı kontrolü üzerindeki rolü*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [137].Human Development Study Group(1991). Fivepoints on the construct of forgiveness within psychotherapy. *Psychotherapy*. 3(28), 493-496.
- [138].İkiz, E., Mete-Otlu, B., Asıcı, E.(2015). Beliefs of counselor trainees about forgiveness. *Educational Sciences: Theory and Practice*. 2(15), 463-479.
- [139].Jacinto, G.A.,Edwards, B.L.(2011). Therapeutic stages of forgiveness and self-forgiveness. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*. 21, 423-437.
- [140].Jackson, T., Weiss, K. E., Lunquist, J. L., Soderlind, A. (2005). Sociotropy and perceptions of interpersonal relationships as predictors of eating disturbancesamong college women: two prospective studies. *The Journal of Genetic Psychology*. 3(166), 346-359.
- [141].Kabakçı, E.(2001). Üniversite öğrencilerinde sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri, yaşam olayları ve depresif belirtiler. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 4(12), 273-282.
- [142].Kalaycı, Ş.(2010). *Spss uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*, PegemA Yayınları, Ankara.
- [143].Kangallı, P.(2005). *Sivas ili hastanelerinde çalışan hemşirelerin otonomi düzeyleri ve otonomiye etkileyen mesleki ve kurumsal faktörlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sivas.
- [144].Kara, E.(2009). Dini ve psikolojik açıdan bağışlayıcılığın terapötik değeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2(8).
- [145].Karagözoğlu, Ş., Arıkan, A., İnan, N., Höyük, Z.G.(2013). Huzurevinde kalan yaşlıların benlik saygısı, otonomi düzeyleri ve iki değişken arasındaki ilişki. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*. 35, 152-165.
- [146].Karakaş, A.C.(2014). *Gerçeklik terapisi yönelimli dini başa çıkma psikoeğitim programının affetme esnekliği, empati ve stresle başa çıkma üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- [147].Karhan, T.F.(2009). The effect of a communication and conflict resolution skill training program on sociotropy levels of university students. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. 9(2), 787-797.
- [148].Karremans, J.C., Van Lange, P.A.M., Holland, R.W.(2005). Forgiveness and its associations with prosocial thinking, feeling, doing beyond the relationship with the offender. *Personality and Social Psychology*. 31, 1315-1326.
- [149].Kaya, N., Aşti, T., Acaroğlu, R., Kaya, H., Şendir, M.(2006). Hemşire öğrencilerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 3(10), 1-11.
- [150].Kaya, F.(2015). *Üniversite öğrencilerinin affetme ve mükemmeliyetçilik düzeyleri arasındaki ilişki: duygusal zekanın aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.
- [151].Kaya, F., Peker, A. (2016). Üniversite öğrencilerinin affetme ve mükemmeliyetçilik düzeyleri arasındaki ilişki: duygusal zekânın aracı rolü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(15), 1086- 1094.
- [152].Kayalar, F.(2012). *Okul müdürleri ve müdür yardımcıları ile eğitim denetmenlerinin bazı değişkenlere göre sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri(Erzincan ili örneği)*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.
- [153].Kaygas, Y.(2017). *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişki tarzları ve çatışma çözme eğilimleri arasındaki ilişkide affetmenin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Gaziantep.
- [154].Kearns, J.N., Fincham, F.D.(2004). A prototype analysis of forgiveness. *Personality and Social Psychology*. 7(30), 838-855.

- [155].Kearns, J.N.,Fincham, F.D.(2005). Victims and perpetrator accounts of interpersonal transgressions: self-serving or relationship-serving biases? *Personality and Social Psychology*. 20, 1-13.
- [156].Keskin, G., Yıldırım, G.Ö.(2008). Yapısalcı yaklaşım normlarında üniversite öğrencilerinin problem çözüme, otonomi, çoklu zekâ durumlarının değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9(16), 67-88.
- [157].Koç, M., İskender, M., Çolak, T.S., Düşünceli, B.(2016) Investigation of the effect of intolerance of uncertainty and the effect of anger control on the relationship between forgiveness and psychological well-being through structural equation modelling. *Sakarya University Journal of Education*. 3(6), 201-209.
- [158].Konstam, V., Chernoff, M., Deveney, S.(2001). Toward forgiveness: the role of shame, guilt, anger, and empathy. *Counseling And Values*. 46, 26-39.
- [159].Konstam, V., Holmes, W., Levine, B.(2003). Empathy, selfism, and coping elements of the psychology of forgiveness: a preliminary study. *Counseling and Values*. 47, 172-183.
- [160].Koutsos, P. Wertheim H. E., Kornblum J.(2008). Paths to interpersonal forgiveness: the roles of personality, disposition to forgive and contextual factors in predicting forgiveness following a specific offence. *Personality and Individual Differences*. 44, 337-348.
- [161].Küçüker, D.(2016). *Affetme, affetmeme, bilişsel esneklik, duygu düzenleme ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.
- [162].Lawler-Row, K. A., Piferi, R. L.(2006). The forgiving personality: predicting a life well lived. *Personality And Individual Differences*. 41, 1009-1020.
- [163].Lynch, R. R., Robinson, C. J., Morse, J. Q.(2001). Couple functioning in depression: the roles of sociotropy and autonomy. *Clinic Psychology*. 57, 93-103.
- [164].Macaskill, A.(2005). Defining forgiveness: christian clergy and general population perspectives. *Journal of Personality*. 5(73), 1238-1265.
- [165].Macaskill, A., Maltby, J. ve Day, L. (2002). Forgiveness of self and others and emotional empathy. *Journal of Social Psychology*. 142, 663-667.
- [166].Malak, B., Üstün, B.,(2011). Hemşirelerin sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*. 1-16.
- [167].Maltby, J.,Day, L.(2004). Forgiveness and defense style. *The Journal of Genetic Psychology*. 1(165), 99-109.
- [168].Maltby, J., Day, L., Barber, L.(2005). Forgiveness and happiness. the differing context of forgiveness using the distinction between hedonic and eudodonomic happiness. *Journal of Happiness Studies*. 6, 1-13.
- [169].Mameghani, S.S.(2017). *Türkiye ve iran'daki üniversite öğrencilerinin affetme, tolerans ve mutluluk düzeylerinin karşılaştırılması*. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Samsun.
- [170].Martin, M.R., Gonzalez, M.R., Fuster, G.G.,(2011). Forgiveness in marriage: healing or chronicity. a dialog between a philosophical and a psychotherapeutic understanding. *Hum. Stud*. 34, 431-449.
- [171].McBride, C., Bacchiochi, R., Bagby,(2005). Gender differences in the manifestation of sociotropy and autonomy personality traits. *Journal of Abnormal Psychology*. 129-136.
- [172].McCullough, M.E., Worthington, E.L.(1994). Models of interpersonal forgiveness and their application to counseling: a review and critique. *Counseling Values*. 39, 2-14.
- [173].McCullough, M. E.,Worthington, E. L. ve Rachal, K. C.(1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*. 6(73), 321-336.
- [174].McCullough, M. E., Worthington, E. L., Rachal, K. C., Sandage, S. J.,Brown, S. W. ve Hight, T. L.(1998). Interpersonal forgiving in close relationships: II. theoretical elaboration and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*. 6(75), 1586-1603.
- [175].McCullough, M.E., Worthington, E. L.(1999). Religion and the forgiving personality. *Journal of Personality*. 6(67), 1141-1164.

- [176].McCullough, M.E., Pargament, K.I., Thoresen, C.E.(2000). The psychology of forgiveness. In M.E. McCullough, K.I. Pargament C.E. Thoresen(Eds.), *Forgiveness: Theory, Research and Practice(pp.1-14)*. New York: Guilford Press.
- [177].McCullough, M. E.(2001). Forgiveness: Who does it and how do they do it? *Current Directions in Psychological Science*. 6(10), 194-197.
- [178].McCullough, M.E., Bellah, C.G., Kilpatrick, S.D., Johnson, J.L.(2001). *Vengefulness: Relationships With Forgiveness, Rumination, Well-Being and The Big Five*. Personality and Social Psychology. Cilt:5. Sayı:27. Sayfa:601-610.
- [179].McCullough, M.E., Hoyt, W.T.,(2002). Transgression-related motivational dispositions: personality substrates of forgiveness and their links to the big five. *Society for Personality and Social Psychology*. 11(28), 1556-1572.
- [180].McNulty, J.K.(2008). Forgiveness in marriage: putting the benefits into context. *Journal of Family Psychology*. 22(1), 171-175.
- [181].Mendelson, T., Robins, C.J., Johnson, C.S.(2002). Relations of sociotropy and autonomy to developmental experiences among psychiatric patients. *Cognitive Therapy and Research*. 2(26), 189-198.
- [182].Mezirciyan, L.(2013). *3-6 yaş döneminde okul öncesi eğitime gitme ile ergenlerdeki otonomi-sosyotropi, iç odaklılık-dış odaklılık ve benlik imgesi arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [183].Miceli, M. ve Castelfranchi, C.(2011). Forgiveness: A cognitive-motivational anatomy. *Journal for The Theory of Social Behaviour*. 3(41), 260-290.
- [184].Miller, A. J. ve Worthington, E. L. (2010). Sex differences in forgiveness and mental health in recently married couples. *The Journal of Positive Psychology*, 5(1), 12-23.
- [185].Mokhtar, H.H.(2000). *The experience of interpersonal forgiveness: an empirical-phenomenological investigation*. Doctoral Dissertation. Western Michigan University. Michigan.
- [186].Moore, R.G., Blackburn, I. M.(1993). Sociotropy, autonomy and personal memories in depression. *Br. Journal of Clinic Psychology*. 1(32),4- 460
- [187].Morgan, C. T. (2004). *Psikolojiye giriş*. Ankara: Hacette Üniversitesi.
- [188].Mullet, E., Girard, M., Bakhshi, P.(2004). Conceptualizations of forgiveness. *European Psychologist*. 2(9), 78-86.
- [189].Murphy, J. G., Hampton, J.(1988). *Forgiveness and mercy*. Cambridge University Press.
- [190].Narduzzi, K. J., Jackson, T.(2003). Sociotropy-dependency and autonomy as predictors of eating disturbance among canadian female collage students. *The Journal of Genetic Psychology*, 4(163), 389-401.
- [191].Nietzsche, F.(2004). *Ahlakın soykütüğü üstüne*.(A.İnam,Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal çalışma 1887 yılında basılmıştır).
- [192].Onar, A.(2008). *Ergenlik ve genç erişkinlik dönemindeki kızlarda yeme bozukluğu tanısı bulunanlar ile bulunmayanların aile ortamı, sosyotropik-otonomik kişilik özelliği, beden memnuniyeti, benlik saygısı açısından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [193].Oral, T.(2016). *Üniversite öğrencilerinin affetme düzeylerinin öz-anlayış, kişilerarası hataya ilişkin ruminasyon ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- [194].Orathinkal, J., Vansteenwegen, A., Burggraave, R.,(2008). Are demographics important for forgiveness the family? *Journal of Counseling and Therapy for Couples and Families*. 1(16), 20-27.
- [195].Orth, U.(2008). Forgiveness and psychological adjustment following interpersonal transgressions: a longitudinal analysis. *Journal of Researching Personality*. 42, 365-385.
- [196].Otacıoğlu, S.G. (2008). Müzik öğretmenlerinin sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleri ile depresyon düzeyleri üzerine ilişkisel bir araştırma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 35-50.
- [197].Otani K., Suzuki, A., Kamata, M., Matsumoto, Y., Shibuya, N., Sadahiro, R.(2012). Interpersonal sensitivity is correlated with sociotropy but not with autonomy in healthy subjects. *Journal of Nerve Mental Disorders*. 2(200), 153.

- [198].Otani, K., Akihito, S., Masanori, E.(2012). Parental overprotection increases sociotropy with gender spesificity in parents and recipients. *Journal of Affect Disord.* 3(136).
- [199].Otrar, M.(1997). *Endüstri meslek liseleri ve çıraklık eğitim merkezlerinde öğrenim görmekte olan 16-18 yaş grubundaki öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile bazı kişilik özelliklerinin karşılaştırılması*. Yüksek lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- [200].Özbalcı, N. (2009). *Evlilik öncesi ilişkiler: evlilik okulu (3.Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- [201].Özdemir, L.A.(2013). *Üniversite öğrencilerinde empati ve sosyotropik otonomik kişilik özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- [202].Özdemir, E.(2015). *Klinik olan ve olmayan örneklemde depresyonu etkileyen faktörler: erken dönem uyumsuz şemalar ve sosyotropi-otonomi kişilik özelliği*. Yüksek Lisans Tezi. Abant Baysal Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.
- [203].Özdemir, L.(2016). Kişilik özelliklerinin bir girişimcilik boyutu olan denetim odağı üzerindeki etkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 17(2), 131-149.
- [204].Özgün, S.(2010). *Evlilik dışı ilişkinin aldatılan eş üstündeki travmatik etkilerinin belirleyicileri: baş etme stratejileri, kaynaklar ve affetme*. Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [205].Özkan, A.(2016). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin yıldırma(mobbing) yaşama düzeylerinin affetmek ve örgütsel sessizlik açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [206].Pinto, C. and Barros, O.J.(2006). Happiness and forgiveness: differences by gender, age and culture. *Psicologia Educaçao Cultura*. 10(2), 353-368.
- [207].Polat, D.(2006). *Evli bireylerin evlilik uyumları, aldatma eğilimleri ve çatışma eğilimleri arasındaki ilişkilerin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [208].Polat, N.(2018). *Tıp 2 diyabet mellituslu hastalarda otonomi düzeyi, problem çözme becerisi ve bu iki değişken arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sivas.
- [209].Quintana-Orts, C., Rey, L.(2018). Forgiveness and cyberbullying in adolescence: does willingness to forgive help minimize the risk of becoming a cyberbully? *Computers in Human Behavior*. 81, 209-214.
- [210].Robins, C.J., Bagby, R.M., Rector, N.A., Lynch, T.R., Kennedy, S.H.(1997). Sociotropy, autonomy and patterns of symptoms in patients with major depression: a comparison of dimensional and categorical approaches. *Cognitive Therapy and Research*. 21(3), 285-300.
- [211].Rodden, J.(2004). Forgiveness, education, public policy: the road not yet taken. *Modern Age*. 46(4), 333-341.
- [212].Ross, S.R., Kendall, A.C., Matterns, K.G., Rye M.S., M.S.R., Wrobel, T.A.(2004). A personological examination of self and other forgiveness in the five factor model. *Journal of Personality Assessment*. 2(82), 207-214.
- [213].Ryckman, M.R. (1982). *Theories of personality(9nd. Ed.)*. Brooks-Cole. Monterey. CA.
- [214].Rye, M.S.(2000). Religious perspectives on forgiveness. In M.E. McCullough, K.I. Pargament C.E.Thoresen (Eds.), *Forgiveness: Theory, Research and Practice* (17-41). NY, Guildford Press.
- [215].Safaria, T. (2014). Forgiveness, gratitude and happiness ampng college students. *International Journal of Public Health Science*. 3(5), 241-245.
- [216].Sarı, E.(2014). Effects of forgiveness on self actualization. *Elementary Education Online*. 4(13), 1493-1501.
- [217].Sarıçam, H., Çardak, M., Yaman, E.(2014). Predictive role of forgiveness on mobbing(a case study for teachers). *Cypriot Journal of Educational Sciences*. 2(9), 80-90.
- [218].Sarıçam, H., Biçer, B.(2015). Affedicilik üzerinde ahlaki değer ve öz-anlayışın açıklayıcı rolü. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1(35), 109-122.
- [219].Sastre, M.T.M., Vinsonneau, G., Chabrol, H. Mullet, E.(2005). forgivingness and the paranoid personality style. *Personality and Individual Differences*. 38, 765-772.

- [220].Satıcı, S.A., Uysal, R., Akın, A.(2014). Forgiveness and vengeance: the mediating role of gratitude. *Psychological Reports*. 1(114), 157-168.
- [221].Satıcı, S.A.(2016). *Üniversite öğrencilerinin affetme, intikam, sosyal bağlılık ve öznel iyi oluşları: farklı yapısal modellerin denenmesi üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- [222].Sato, T., McCann, D.(2000). Sociotropy-autonomy and the beck depression inventory. *European Journal Of Psychological Assessment*. 16, 66-76.
- [223].Sato, T., McCann, D., Ferguson-Isaac C.(2004). Sociotropy-autonomy and situation specific anxiety. *Psychol Rep. Feb*. 1(94), 67-76.
- [224].Sato, T., McCann, D.(2007). Sociotropy-autonomy and interpersonal problems. *Depression And Anxiety*. 24(3), 153-162.
- [225].Sato, T., Gonzalez, M.A.(2009). Interpersonal patterns in close relationships: the role of sociotropy-autonomy. *British Journal of Psychology*. 100(2), 327-345.
- [226].Savaşır, I., Şahin, N. H.(1997). *Bilimsel davranışçı terapilerde değerlendirme*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- [227].Sayın, M.(2017). *Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış, kendini affetme ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiler örüntüsü: Bir yol analizi çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- [228].Scobie, E.D., Scobie, G.E.W(1998). Damaging events: The perceived need for forgiveness. *Journal Of The Theory Of Social Behaviour*, 28, 373-401.
- [229].Seçkiner, G.(2016). *Yetişkin bireylerin sosyotropik-otonomik(bağımlı-özerk) kişilik özelliklerinin, algılanan duygusal istismar seviyeleri ve takıntılı olma düzeyleri ilişkisi üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [230].Sells, J.N., Hargrave, T.D.(1998). Forgiveness: A review of the theoretical and empirical literature. *Journal of Family Therapy*. 1(20), 21-36.
- [231].Seren, S. (1998). *Hemşirelerin otonomi düzeylerinin belirlenmesi ve etkileyen faktörler*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- [232].Sergici, M.(2013). *Sigara içen üniversite öğrencilerinde kontrol odağı ile sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [233].Serinkan, C. ve Barutçu, E.(2006). Pamukkale üniversitesi öğrencilerinin kariyer planları ve sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerine ilişkin bir araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*. 8(2), 317-339.
- [234].Serttaş, Ö.(2015). *Okul yöneticilerinin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- [235].Seyfi, S.(2017). *Evli bireylerin aldatma eğilimleri ve affetme düzeylerinin bağlanma stillerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- [236].Shackelford, T.K., Buss, D.M., Bennett, K.(2002). Forgiveness or breakup: sex differences in responses to a partner's infidelity. *Cognition and Emotion*. 2(16), 299- 307.
- [237].Shekhar, C., Jamwal, A., Sharma, S.(2016). Happiness and forgiveness among college students. *Indian Journal of Psychological Science*. 1(7), 88- 93.
- [238].Shepherd, S., Belicki, K.(2008). Trait forgiveness and traitedness within the hexaco model of personality. *Personality and Individual Differences*. 5(45), 389-394.
- [239].Shih, J.H.(2006). Sex differences in stress generation: An examination of sociotropy/autonomy, stress, and depressive symptoms. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 4(32), 434-446.
- [240].Sidelinger, R. J., Frisby, B. N. ve McMullen, A. L. (2009). The decision to forgive: sex, gender, and the likelihood to forgive partner transgressions. *Communication Studies*, 60 (2), 164-179.
- [241].Smith, H.F.(2002). A footnote on forgiveness. *Psychoanalytic Quarterly*. 71(2), 327-329.

- [242].Soylu, B.(2010). *Psikolojik ve sosyal dışlanma ile sosyal reddedilme kavramları arasındaki farklılıkların saldırganlık temelinde incelenmesi: cinsiyet, bağışlayıcı kişilik ve negatif duygulanımın rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [243].Spanos, S., Vartanian, L.R., Herman, C.P., Polivy, J.(2015). Personality, perceived appropriateness and acknowledgement of social influences on food intake. *Personality and Individual Differences*. 87, 110-115.
- [244].Strelan, P.(2007). Who forgive others, themselves and situations? The roles of narcissism, guilt, self-esteem and agreeableness. *Personality and Individual Differences*. 2(42), 259-269.
- [245].Sümer, N., Demirutku, K., Özkan, T.(2005). *Araştırma teknikleri*. Morpa Kültür Yayınları (1.Baskı). İstanbul.
- [246].Szablowinski, Z.(2012). Self-forgiveness and forgiveness. *The Heythrop Journal*. 4(53), 678-689.
- [247].Şahin, N. H., Ulusoy, M., ve Şahin, N.(1993). Exploring the sociotropy-autonomy dimensions in a sample of turkish psychiatric inpatients. *Journal of Clinical Psychology*, 49(6), 751 -763.
- [248].Şamatacı, G.(2013). *Romantik ilişkilerde affetme: Transaksiyonel analiz ego durumları açısından bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- [249].Şen, C.Ç.(2017). *Bipolar bozukluğu olan hastalarda sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin ve hastalığın prognozu üzerine olan etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. Sağlık Bilimleri Üniversitesi. Psikiyatri Anabilim Dalı. İstanbul.
- [250].Şentepe, A.(2016). *Ruh sağlığı belirtilerinin yordayıcısı olarak affetme ve dindarlık ilişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- [251].Tabachnick, B.G., ve Fidell, L.S.(2013). *Using multivariate statistics(Sixthedition)*. United States: Pearson Education.
- [252].Taysi, E.(2007). *İkili ilişkilerde bağışlama: ilişki kalitesi ve yüklemelerin rolü*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [253].Taysi, E.(2010). Evlilikte bağışlama: Evlilik uyumu ve yüklemelerin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*. 65(25), 40-52.
- [254].Tesser, A.(1986). Some effects of self-evaluation maintenance on cognition and action. *Foundations Of Social Behaviour*. 1, 435-464.
- [255].Thompson, L.Y., Snyder, C.R., Hoffman, L., Michael, S.T., Rasmussen, H.N., Billings, L.S., Heinze, L., Neufeld, J.E., Shorey, H.S., Roberts, J.C., Roberts, D.E. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*. 2(73), 313-359.
- [256].Topbaşoğlu, T.(2016). *Yaşam doyumunun yordayıcısı olarak öfke ve affetme: Affetmenin düzenleyici rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.
- [257].Toprak, H.(2013). Psikolojik danışma sürecinde affetmeye genel bir bakış. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 26, 115-131.
- [258].Toussaint, L.L and Webb, J.R(2005) *Gender differences in offense spesific and dispositional forgiveness among indian adolescents*. 2nd Indian Psychological Science Congress: Psychological Well Being Building Bridges for Tomorrow. Chandigarh, India.
- [259].Toussaint, L.L., Williams, D.R., Musick, M.A., Everson, S.A(2001). Forgiveness and health: Age differences in a U.S. probability sample. *Journal of Adult Development*. 4(8), 249-257.
- [260].Toussaint, L. L., Williams, D. R., Musick, M. A. ve Eversen-Rose, S. A. (2008). The association of forgiveness and 12-month prevalence of major depressive episode: gender differences in a probability sample of U.S. adults. *Mental Health, Religion & Culture*, 11(5), 485-500.
- [261].Tripathi, A.(2012). Gender differences in offense spesific and dispositional forgiveness among indian adolescents .2nd Indian Psychological Science Congress: Psychological Well Being Building Bridges for Tomorrow. Chandigarh. India.
- [262].Tsang, J., McCullough, M.E., Hoyt, W.T.(2005). Psychometric and rationalization, accounts of the religion-forgiveness discrepancy. *Journal of Social Issues*. 61(4), 785-805.

- [263].Tsang, J., McCullough, M.E., Fincham, F.D.(2006). The longitudinal association between forgiveness and relationship closeness and commitment. *Journal of Social and Clinical Psychology*. 4(25), 448-472.
- [264].Tse, M.C., Cheng, S.T.(2006). Depression reduces forgiveness selectively as a function of relationship closeness and transgression. *Personality and Individual Differences*. 6(40), 1133-1141.
- [265].Tse, W.S., Yip, T.H.J.(2008). Relationship among dispositional forgiveness of others, interpersonal adjustment and psychological well-being: implication for interpersonal theory of depression. *Personality and Individual Differences*. 46(3), 365-368.
- [266].Tunç, E.(2015). *Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde yaşadıkları istismar ile ilişki doyumu, affetme ve kıskançlık düzeylerinin arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bolu.
- [267].Tüccar, E.(2015). *Engellilerde affetme ve yaşam kalite düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Nişantası Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- [268].Uğurlu, N., Pako, Y.(2016). Lise son sınıf öğrencilerinin sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 19(2), 122-127.
- [269].Uysal, R., Satıcı, S.A.(2014). The mediating and moderating role of subjective happiness in the relationship between vengeance and forgiveness. *Educational Sciences: Theory and Practice*. 6(14), 2097-2105.
- [270].Uysal, V. (2015). Genç yetişkinlerde affetme eğilimleri ve dinî yönelim/dindarlık. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48, 35-56.
- [271].Vatansever, M.(2016). *Alkol bağımlılığı olan ve olmayan bireylerde affetme ile utanç – suçluluk duyguları ve öfke ruminasyonu arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- [272].Walker, D.F., Gorsuch, R.L.(2002). Forgiveness within the big five personality model. *Personality and Individual Differences*. 32(7), 1127-1137.
- [273].Wallsch, N. D.(1999). *Forgiveness. The greatest healer of all*. Beyond Words, USA.
- [274].Webb, M., Colburn, T.A., Heisler, D., Call, S., Chickering, S.A.(2008). Clinical correlates of dispositional forgiveness. *Journal of Applied Social Psychology*. 10(38), 2495-2517.
- [275].Witvliet, C.V., Hinman, N.G., Exline, J. J.(2011). Responding to our own transgressions: An experimental writing study of repentance, offense rumination, self-justification, and distraction. *Journal of Psychology and Christianity*. 30(3), 223-238.
- [276].Witvliet, C.V., Ludwig, T., Vander, L.K.(2001). Granting forgiveness or harboring grudges: Implications for emotion, psychology and health. *Psychological Science*. 12(2), 117-123.
- [277].Worthington, E.L., DiBlasio, F.A.(1990). Promoting mutual forgiveness within the fractured relationship. *Psychotherapy*. 27(2), 219-223.
- [278].Worthington, E.L.(1998). *Dimensions of forgiveness: Psychological research and theological perspectives*. Philadelphia: Templeton Foundation Press.
- [279].Worthington, E.L., Wade, N.G.(1999). The psychology of unforgiveness and forgiveness and implications for clinical practice. *Journal of Social and Clinical Psychology*. 18(4), 385-418.
- [280].Worthington, E.L., Scherer, M.(2004). Forgiveness as an emotion-focused coping strategy that can reduce health risks and promote health resilience: Theory, review, and hypotheses. *Psychology and Healthy*. 19(3), 385-405.
- [281].Worthington, E.L.(2006). *Forgiveness and reconciliation: Theory and application*. New York, NY: Routledge.
- [282].Yalçın, İ., Malkoç, A.(2015). The relationship between meaning in life and subjective well-being: Forgiveness and hope as mediators. *Journal Of Happiness Studies*. 16(4), 915-929.
- [283].Yardan, E.D., Dikmetaş, H. (2013). Hastane çalışanlarının sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ile psikolojik sözleşme algılamaları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(1), 134-145.
- [284].Yaşar, K.(2015). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile psikolojik sağlık ve affetme düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bursa.
- [285].Yaşın-Dökmen, Z. (2004). *Toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

- [286].Yıldırım, A.(2009). *Bağlanma stilleri ile bağışlama arasındaki ilişkide sorumluluk yüklemelerinin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- [287].Yılmaz, B.Ş.(2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının yordayıcıları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 5(43), 82-94.
- [288].Young, R.E., Struthers, C.W., Khoury, C., Muscat, S., Phills, C., Mongrain, M.(2013). Forgiveness and revenge: The conflicting needs of dependents and self-critics in relationships. *Journal of Social and Clinical Psychology*. 32(10), 1095-1115.
- [289].Younger, J.W., Piferi, R.L., Jobe, R.L., Lawler, K.A.(2004). Dimensions of forgiveness: The views of lay persons. *Journal of Social and Personal Relationships*. 21(6), 837-855.
- [290].Yüncü Z., Azman M., Çelik Y., Aydın C.(2006). *Ücretsiz Bağımlılık Danışma Hattının Dört Aylık Değerlendirmesi. 3. Ulusal Bağımlılık Kongresi ve 76 Etkinlikleri Haftası(14-17 Aralık)*. İstanbul. Kongre özet kitabı, s.58.
- [291].Zechmeister, J.S., Romero, C.(2002). Victim and offender accounts of interpersonal conflict: autobiographical narratives of forgiveness and unforgiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*. 82(4), 675-686.

EKLER

EK 1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli katılımcılar,

Bu araştırma yüksek lisans tez çalışması adına yürütülmektedir. Araştırmanın amacı; sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile affetme arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Ölçme araçlarında sorulan sorulara gerçek düşüncelerinizi ifade etmeniz araştırmanın amacına ulaşması açısından önem taşımaktadır. Elde edilen bilgiler sadece bu araştırma için kullanılacaktır. Katılımınız için teşekkür ederim.

Eyyup AKDEMİR

Mersin Üniversitesi

RPD Yüksek Lisans Öğrencisi

(Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zülal ERKAN)

1. Cinsiyetiniz: (K) (E)

2. Yaşınız: ____ (Belirtiniz)

3. Bölümünüz: ____ (Belirtiniz)

4. Sınıfınız: () 1 () 2 () 3 () 4 () Diğer.....

5. Medeni durumunuz:

() Bekar () İlişkisi var () Evli

() Boşanmış () Diğer_(Belirtiniz)

6. Çocuğunuz var mı?

() Var () Yok Varsa sayısı:.....

7. Kardeş sayınız (Kendiniz dahil):

8. Kardeşler arasında kaçınıcı çocuk olduğunuz:

() 1 () 2 () 3 () 4 () 5 () Diğer

9. Annenizin öğrenim durumu: 8. Babanızın öğrenim durumu:

() Okur-yazar değil () Okur-yazar değil

() İlkokul mezunu () İlkokul mezunu

() Ortaokul mezunu () Ortaokul mezunu

() Lise mezunu () Lise mezunu

() Yüksekokul/Üniversite () Yüksekokul/Üniversite

10. Algılanan aile sosyo-ekonomik düzeyi:

() Çok yüksek-Yüksek () Orta- Ortaca () Düşük- Çok düşük

11. Yaşamınızın büyük bölümünün geçtiği yer:

() Köy- Kasaba () Küçük şehir () Büyük şehir

EK 2: HEARTLAND BAĞIŞLAMA ÖLÇEĞİ

Heartland Bağışlama Ölçeği

Hayatımız boyunca, kendi davranışlarımız, başkalarının davranışları veya kontrolümüz dışındaki durumlar nedeniyle olumsuz olaylar yaşayabiliriz. Bu olumsuz yaşantıların ardından belli bir zaman geçtikten sonra, kendimiz, diğer insanlar veya yaşanan durumlar hakkında olumsuz duygu veya düşüncelerimiz olabilir. Bu tür olumsuz olaylara genel olarak nasıl tepki verdiğinizi düşününüz ve aşağıda verilen her ifadenin yanına, tarif edilen olumsuz duruma genellikle nasıl tepki verdiğinizi ifade eden sayıyı (aşağıdaki 7'li değerlendirme ölçeğine göre) yazınız. Vereceğiniz yanıtlarda doğru veya yanlış cevap yoktur. Lütfen yanıtlarınızda olabildiğince dürüst ve samimi olunuz.

1	2	3	4	5	6	7
Beni hiç yansıtmıyor		Beni pek yansıtmıyor		Beni biraz yansıtıyor		Beni tamamen yansıtıyor
___İşleri berbat ettiğimde önce kötü hissetmeme rağmen zamanla kendimi rahatlatabilirim.						
___Yaptığım olumsuz şeyler için kendime kin tutarım.						
___Yaptığım kötü şeylerden öğrendiklerim onlarla baş etmemde bana yardımcı olur.						
___İşleri berbat ettiğimde, kendimi kabul etmek benim için gerçekten çok zordur.						
___Yaptığım hatalara, zamanla daha anlayışlı olurum.						
___Hissettiğim, düşündüğüm, söylediğim ya da yaptığım olumsuz şeyler için kendimi eleştirmeyi durduramam.						
___Yaptığının yanlış olduğunu düşündüğüm kişiyi cezalandırmayı sürdürürüm.						
___Beni incitenlere karşı zamanla daha anlayışlı olurum.						
___Beni incitenlere karşı katı olmaya devam ederim.						
___Bşkaları bana geçmişte zarar vermiş de olsa, eninde sonunda onları iyi insanlar olarak görebilirim.						
___Bşkaları bana kötü davranırsa, onların hakkında kötü düşünmeye devam ederim.						
___Biri beni hayal kırıklığına uğrattığında, bu olayı eninde sonunda geçmişte bırakabilirim.						
___Kontrol edilemeyen nedenlerden dolayı işler ters gittiğinde, onlar hakkında olumsuz düşüncelere takılıp kalırım.						
___Hayatımdaki kötü durumlara zamanla daha anlayışlı olabilirim.						
___Hayatımdaki kontrol edilemeyen durumlar yüzünden hayal kırıklığına uğrarsam, onlar hakkında olumsuz düşünmeyi sürdürürüm.						
___Hayatımdaki kötü durumlarla eninde sonunda barışıırım.						
___Kimsenin hatası olmayan olumsuz durumları kabullenmek benim için gerçekten çok zordur.						
___Kimsenin kontrolünde olmayan kötü durumlarla ilgili olumsuz düşüncelerimden, eninde sonunda kurtulurum.						

EK 3: SOSYOTROPİ-OTONOMİ ÖLÇEĞİ**SOÖ**

Aşağıda bir dizi ifade verilmektedir. Lütfen her ifadeyi okuduktan sonra o ifadenin sizi ne kadar iyi tanımladığını yandaki derecelendirilmiş cetvel üzerinde işaretleyiniz.

Aşağıdaki ifade sizi ne kadar tanımlıyor?	%0	25	50	75	100
1. Kendimi diğer insanlara hep iyi davranmak zorundaymış gibi hissederim	()	()	()	()	()
2.Özgür ve bağımsız olmak benim için çok önemlidir	()	()	()	()	()
3. iyi bir iş yaptığımda bunu benim bilmem, başkalarının bilmesinden daha önemlidir	()	()	()	()	()
4.Yaşadığım güzel olayları başka insanlarla paylaştığımda o olaylar bana daha da güzel gelir	()	()	()	()	()
5. Diğer insanların duygularını incitmekten korkarım	()	()	()	()	()
6. İnsanlar benim davranışlarımı ya da yaptığım işleri yönetmeye kalkarlarsa rahatsız olurum	()	()	()	()	()
7. İnsanlara “hayır” demek bana zor gelir	()	()	()	()	()
8. Hafta sonlarında başkalarıyla birlikte olacağım bir etkinlik planlamazsam kendimi kötü hissederim	()	()	()	()	()
9. Bir grubun üyesi olmaktansa, kendine özgü bir birey olmayı daha değerli görürüm	()	()	()	()	()
10. Kendimi hasta hissettiğim zaman yalnız kalmayı tercih ederim	()	()	()	()	()
11. İnsanlar zayıf yönlerimi, hatalarımı bilirlerse, beni sevmeyecekler diye endişelenirim	()	()	()	()	()
12. Bir konuda kendimi haklı görüyorsam, başkalarının hoşuna gitmese de düşünce ve duygularımı açıkça söylemekten çekinmem	()	()	()	()	()
13. Misafirlikteyken sadece oturup konuşmaktan rahatsız olurum. Bunun yerine, kalkıp bir şeyler yapmayı isterim	()	()	()	()	()
14. Bir işte insanın kendi amaçlarına ve standartlarına ulaşması, diğer insanların koyduğu standartlara ulaşmasından daha önemlidir	()	()	()	()	()
15. Diğerlerini memnun etmek için kendime ters düşen işler yaparım	()	()	()	()	()
16. Yalnız başıma uzun yürüyüşler yapmaktan hoşlanırım	()	()	()	()	()
17. Diğer insanların beni sevmeleri, önemli başarılar elde etmemden daha önemlidir	()	()	()	()	()
18. Bir lokantada kendi başıma akşam yemeği yemek beni rahatsız eder	()	()	()	()	()
19. Hayatımdaki bir insanın bana gerçekten ilgi duyduğunu hissetmezsem yaptığım işlerden zevk almam	()	()	()	()	()
20. Bir şey yapmaya karar verirken başka kişilerin düşüncelerinden etkilenmem	()	()	()	()	()
21. Kalkıp istediğim yere gidebilme özgürlüğüne sahip olmak benim için çok önemlidir	()	()	()	()	()
22. İşimde başarılı olmak benim için arkadaş edinmekten daha önemlidir	()	()	()	()	()

23. Duygularımı kontrol altında tutmanın önemli olduğuna inanırım	() () () () ()
24. Diğer insanların yanındayken benden ne beklediklerinden emin olamazsam rahatsız olurum	() () () () ()
25. Diğer insanlara yardım etmeyi, onların bana yardım etmelerinden daha rahat kabul ederim	() () () () ()
26. İlk defa gideceğim bir yeri tek başıma ziyaret etmek, benim için eğlenceli olmaz	() () () () ()
27. Eğer bir arkadaşım beni uzun süre aramazsa, beni unuttuğunu düşünerek endişelenirim	() () () () ()
28. Diğer insanlarla yakın ilişkiler içinde olmaktansa, sürekli çalışıp iş çıkarmak benim için daha önemlidir	() () () () ()
29. Beni sevmediklerini bildiğim insanların yanında rahatsız olurum	() () () () ()
30. Bir amaç benim için önemli ise, diğer insanları rahatsız etse bile o amaca ulaşmaya çalışırım	() () () () ()
31. Sevdiğim insanlardan ayrı olmak benim için zordur	() () () () ()
32. Bir amaca ulaştığım zaman insanlardan gelecek övgülerden çok, o amaca ulaşmaktan ötürü memnunluk duyarım	() () () () ()
33. Diğer insanların hoşlanmayacağını düşünerek söyleyeceğim şeyleri dikkatlice seçerim	() () () () ()
34. Geceleri evde tek başıma kaldığımda, kendimi yalnız hissederim	() () () () ()
35. Sık sık ailemi ya da arkadaşlarımı düşündüğümü fark ederim	() () () () ()
36. Kendi planlarımı kendim yapmayı tercih ederim, böylece diğerleri tarafından kontrol edilmem	() () () () ()
37. Çevremde başka insanların olmasına ihtiyaç duymadan, bütün bir gün rahatça tek başıma kalabilirim	() () () () ()
38. Biri benim dış görünüşümü eleştirdiğinde, diğer insanların da beni çekici bulmayacaklarını düşünürüm	() () () () ()
39. Bir işi bitirmek, insanların o konuda nasıl tepki göstereceklerini düşünüp endişelenmekten daha önemlidir	() () () () ()
40. Boş zamanlarımı diğer insanlarla birlikte geçirmekten hoşlanırım	() () () () ()
41. Özel hayatıma karışıldığını düşündüğüm için, özel soruları yanıtlamayı sevmem	() () () () ()
42. Bir sorunum olduğunda, başkalarının beni etkilemelerine izin vermektense, sorunu kendi başıma düşünüp, bir çözüm bulmayı tercih ederim	() () () () ()
43. İnsanlar kişiler arası ilişkilerde genellikle, birbirlerinden çok şey beklemektedirler	() () () () ()
44. Yeni tanıştığım bir kişinin beni beğendiğini ya da sevdiğini anlayamazsam rahatsız olurum	() () () () ()
45. Diğer insanların hedeflerini kabul etmektense, kendi hedeflerimi ve standartlarımı	() () () () ()

kendim belirlemeyi tercih ederim	
46. Başkalarını rahatsız ettiğimi düşünmek bana kaygı verir	() () () () ()
47. Diğerleri tarafından beğenilip sevilme ya da onaylanmak benim için önemlidir	() () () () ()
48. Bir işi bitirmek, bana göre o iş için verilecek ödülünden daha zevklidir	() () () () ()
49. Diğer insanlarla yakın ilişkiler kurduğumda kendimi emniyette hissederim	() () () () ()
50. Diğer insanlarla beraber olduğumda, onların benimle birlikte olmaktan hoşlanıp hoşlanmadıklarını anlamak için ipuçları ararım	() () () () ()
51. Yalnız başıma uzaklara gidip, yeni yerler keşfetmeyi, araştırmayı severim	() () () () ()
52. Herhangi bir kişinin bana kızdığını düşünsem de, özür dilemek istemem	() () () () ()
53. Başıma tatsız bir olay gelirse, başvuracağım bir yakınımın olduğundan emin olmak isterim	() () () () ()
54. Uzun bir toplantıda sonuna kadar oturmak zorunda kalırsam, kendimi hapsedilmiş gibi hissederim	() () () () ()
55. İnsanların benim özel hayatıma ait konularda soru sormalarından ya da fikir vermelerinden hoşlanmam	() () () () ()
56. Diğerlerinden farklı olmak beni rahatsız eder	() () () () ()
57. Bence bir hapisanede bulunmanın en zor yanı, özgürce dolaşamamaktır	() () () () ()
58. Yaşlanmanın en kötü yanı yalnız kalmaktır	() () () () ()
59. Sevdiğim bir insanın öleceğini düşünerek çok endişelenirim	() () () () ()
60. Diğer insanlar beni reddedecek olsa bile haklarımı savunmaya devam ederim	() () () () ()

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Eyyup AKDEMİR

Doğum Tarihi : 24 Temmuz 1989

E- mail : eyyup.akdemir@hotmail.com

Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Mersin Üniversitesi	2008-2012
Yüksek Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Mersin Üniversitesi	2014-2019

Görevler :

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Rehber Öğretmen	Millî Eğitim Bakanlığı/MERSİN	2012- halen